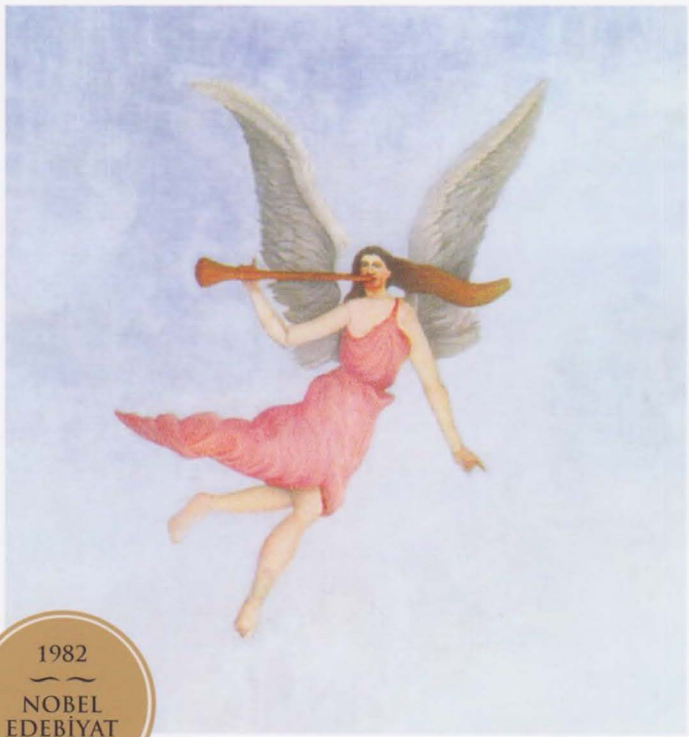
GABRIEL GARCİA MÂRQUEZ

HANIM ANA'NIN CENAZE TÖRENİ

ROMAN

1982
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Çeviri: İNCİ KUT

CAN

3. BAS

GABRIEL GARCİA MÂRQUEZ

HANIM ANA'NIN CENAZE TÖRENİ

Los funerales de la Mamá Grande, Gabriel Garda Mârquez
© 1962, Gabriel Garda Mârquez
© 1992, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Agenda Literaria Carmen Balcells S.A. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1992
3. basım: Haziran 2013, İstanbul
Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Act Creative

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. 2 NF 4-8, Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 19039

ISBN 978-975-510-389-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

GABRİEL GARCİÁ MARQUEZ

HANIM ANA'NIN CENAZE TÖRENİ

ÖYKÜ

1982 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İspanyolca aslından çeviren

İnci Kut

Versa

Gabriel Garda Mârquez'in Can Yayınlarımdaki diğer kitapları:

Başkan Babamızın Sonbaharı, 1982

Bir *Kayıp Denizci*, 1982

Kırmızı *Pazartesi*, 1983

Yaprak Fırtınası, 1983

Yüzyıllık Yalnızlık, 1984

Kolera Günlerinde Aşk, 1989

Albaya Mektup Yok, 1990

Labirentindeki General, 1990

Şer Saati, 1991

İyi Kalpli Erendira, 1991

On *İki Gezici Öykü*, 1993

Aşk ve Öbür Cinler, 1994

Bir Kaçırılma Öyküsü, 1996

Şili'de Gizlice, 1996

Anlatmak için Yaşamak, 2005

Benim *Hüzünlü Orospularım*, 2005

Mavi Köpeğin Gözleri, 2011

GABRIEL GARCİA MÂRQUEZ, 6 Mart 1928'de Kolombiya'nın Aracataca kentinde doğdu. Hukuk ve gazetecilik öğrenimini yarım bıraktı. 1940'lardan başlayarak uzun yıllar gazetecilik yaptı. Yayımlanan ilk önemli yapıtı. *Yaprak Fırtınası*'dır. *Albaya Mektup Yok,* ülkesi uğruna savaşarak yaptığı hizmetlerin karşılıksız kaldığını anlayan bir subay eskisinin öyküsüdür. Bunu *Hanım Ana'nın Cenaze Töreni* (1962) ve *Şer Saati* (1962) izledi. Garda Mârquez, en tanınmış romanı *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı (1967), Meksika'ya ilk gidişinde yazdı. *Yüzyıllık Yalnızlık'tzki* bir bölümden esinlenerek yazdığı öykülerini *İyi Kalpli Erendira* (1972) adlı kitapta toplayan yazar, daha sonra birbiri ardı sıra *Mavi Bir Köpeğin Gözleri* (1972), *Başkan Babamızın Sonbaharı* (1975), *Kırmızı Pazartesi* (1981), *Kolera Günlerinde Aşk* (1985), *Labirentindeki GeneraTi* (1989) yayımladı. Onu *Aşk ve Öbür Cinler* (1994) ve *Benim Hüzünlü Orospularım* (2004) izledi. Garda Mârquez, 1982'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.

İNCİ KUT, lise öğrenimini 1960'ta Ankara Koleji'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Varşova Üniversitesi İspanyol Filolojisi bölümlerinden mezun oldu. İspanyol dili ve grameri üzerine sözlükler ve dilbilgisi kitapları yayımladı. 1990 yılından başlayarak Miguel Delibes, Gabriel Garda Mârquez, Isabel Ailende, Mario Vargas Llosa, Jose Mauro de Vasconcelos ve Jose Saramago gibi İspanyol, Portekizli ve Güney Amerikalı yazarların
man ve öykülerini Türkçeye kazandırdı.

Kutsal timsaha

haîçindekiler

Bir Salı Günü Öğle Uykusu 13
O Günlerden Birinde 23
Bu Kasabada Hırsız Yoktur 27
Baltazar'm Yaşadığı Mucizevi Öğle Sonrası 59
Montiel'in Dul Karısı 69
Cumartesiden Sonra Bir Gün 77
Yapma Güller 105
Hanım Ana'nın Cenaze Töreni 113

BÎR SALI GÜNÜ ÖĞLE UYKUSU

Tren, kızıl renkli kayalar arasındaki geçitten zangır zangır titreyerek geçip simetrik çizgilerle uzanan bitmez tükenmez muz plantasyonları arasına girmişti. Hava nemli bir hal almış, denizden gelen esinti artık hissedilmez olmuştu. Boğucu bir duman bulutu vagonun küçük penceresinden içeri doluverdi. Demiryolu boyunca uzanan dar yolda, yeşil muz hevenkleri yüklü kağnılar görülüyordu. Yolun öbür yanındaki boş tarlalarda elektrikli vantilatörlerin çalıştığı ofisler, kırmızı tuğladan yapılmış barakalar, tozlu palmiyelerle gül fidanları arasındaki teraslarında beyaz iskemlelerle küçük masaların bulunduğu evler vardı. Saat sabahın onuydu ve henüz sıcak bastırmamıştı.

"Camı kaldırsan iyi olacak," dedi kadın. "Saçına kurum dolacak."

Kız onun dediğini yapmayı denedi ama penceredeki stor pas tutmuştu, yerinden oynamıyordu.

Trenin gösterişsiz üçüncü mevki vagonunda onlardan başka yolcu yoktu. Lokomotifin dumanı pencereden içeri dolmaya devam ettiğinden, kız oturduğu yerden kalktı, kendi yerine, yanlarında taşıdıkları tek eşya olan plastik bir yiyecek torbasıyla gazete kâğıdına sanlı bir demet çiçeği koydu. Sonra annesinin karşısına, pencereden uzak-

ta kalan öteki koltuğa oturdu. Her ikisi de kopkoyu, yoksul bir yas içindeydiler.

Küçük kız on iki yaşındaydı ve ilk kez yolculuk ediyordu. Kadın, cüppe gibi biçilmiş giysisi içindeki yumuşak ve biçimsiz küçücük bedeni ve gözkapaklarındaki mavi damarlara bakılırsa, küçük kızın annesi olabilmek için oldukça yaşlı görünüyordu. Kucağındaki yer yer dökülmüş rugan çantayı iki eliyle kavrayarak, sırtını koltuğun arkasına sımsıkı dayamış oturuyordu. Yoksulluğa alışık insanların ürkek ağırbaşlılığı içindeydi.

Saat on ikide sıcak bastırmıştı. Tren, yakınında köy olmayan bir istasyonda su almak için on dakika durdu. Dışarıda, muz plantasyonlarının gizemli sessizliği içinde gölgelik yerlerin tertemiz bir görüntüsü vardı. Ama vagonun içine sıkışıp kalmış hava, tabaklanmamış deri gibi kokuyordu. Tren hızını yeniden artırmamış, canlı renklerde boyalı ahşap evleriyle birbirine benzer iki köyde daha durmuştu. Kadın, başı öne düşmüş, uyukluyordu. Küçük kız ayakkabılarını çıkarmıştı. Daha sonra, solmuş çiçek demetini suya koymak üzere kalkıp tuvalete gitti.

Yerine döndüğünde annesi bir şeyler yemek için onu bekliyordu. Kıza bir parça peynirle küçük bir mısır ekmeğinin yarısını ve bir kurabiye verdi, sonra plastik torbadan kendisi için de aynı şeyleri çıkardı. Onlar karınlarını doyururken tren demir bir köprünün üzerinden ağır ağır geçmiş, sonra da daha öncekilere benzer bir köyü baştan başa katetmişti; tek değişiklik bu köyün meydanında görülen kalabalıktı. Bir bando, kavurucu güneşin altında neşeli bir parça çalıyordu. Muz plantasyonları, köyün öbür yanında, kuraklıktan yer yer çatlamış bir düzlükte son buluyordu.

Kadın yemek yemeyi bıraktı.

"Ayakkabılarını giy," dedi.

Küçük kız dışarı baktı. Trenin yeniden yola koyul-

duğu bomboş düzlükten başka bir şey göremedi ama kurabiyesinin son parçasını cebine koydu ve çabucak ayakkabılarını giydi. Kadın ona bir tarak uzattı.

"Saçını tara," dedi.

Kız saçlarını tararken tren düdük öttürmeye başlamıştı. Kadın boynundaki teri kurulayıp yüzündeki yağı parmaklarıyla sildi. Küçük kız saçını taramayı bitirdiğinde tren, öncekilerden daha büyük ama daha hüzünlü bir köyün ilk evlerinin önünden geçmeye başlamıştı.

"Yapmak istediğin bir şey varsa şimdi yap," dedi kadın. "Sonra, susuzluktan ölsen hiçbir yerde su içemezsin. En önemlisi de sakın ağlayayım deme."

Kız başını salladı. Pencereden içeri, lokomotifin düdük sesiyle eski vagonların gürültüsüne karışan kupkuru yakıcı bir rüzgâr giriyordu. Kadın artan yiyeceklerin torbasını büküp çantasına koydu. Köyün görüntüsü, ağustos ayının bu güneşli salı günü, pencerede bir an için tümüyle ışıldamıştı. Kız çiçekleri ıslak bir gazete kâğıdına sardı, pencereden birazcık uzaklaşıp gözlerini ısrarla annesine dikti. Annesi ise ona sakin bir bakışla karşılık verdi. Tren, düdük öttürmeyi kesip hızını azaltmıştı. Bir dakika sonra da durdu.

İstasyonda kimsecikler yoktu. Sokağın öbür yanında, badem ağaçlarının gölgelediği kaldırımda bir bilardo salonu açıktı sadece. Köy, sıcağın içinde dalgalanıyordu. Kadınla kızı trenden indiler, aralarında çıkan otlar yüzünden döşeme taşları yer yer çatlamaya başlamış bomboş istasyondan çıkıp karşıdaki gölgeli kaldırıma doğru sokağı geçtiler.

Saat neredeyse iki olmuştu. Üzerine uyuşukluk çökmüş olan kasaba bu saatte öğle uykusundaydı. Dükkânlar, resmî daireler, belediye okulu saat on birde kapanıyor, trenin dönüş saati olan dörtten az öncesine kadar da açılmıyordu. Sadece istasyonun karşısındaki otelle kantini

ve bilardo salonu, bir de meydanın öbür yanındaki postane açık kalıyordu. Birçoğu muz şirketinin modelinde yapılmış birörnek evlerin kapılan içeriden kapatılmış, storları indirilmişti. Bunların bazılarının içi öylesine sıcaktı ki, ev halkı avluda yemek yiyordu. Bazı kimseler de badem ağaçlarının gölgesine iskemle atmışlar, sokak ortasında öğle uykusu çekiyorlardı.

Bademlerin gölgesini sürekli kollayarak yürüyen kadınla kızı, kimsenin öğle uykusunu bozmadan kasabanın içine girip doğruca Rahip'in evine gittiler, Kadın, kapıdaki madenî teli tırnağıyla tıkırdatıp bir an bekledi, sonra yeniden tıkırdattı. İçeride elektrikli bir vantilatör vınlıyordu. Hiçbir ayak sesi duyulmamıştı. Hafif bir kapı gıcırtısı belli belirsiz geldi kulağına ve hemen arkasından kapıdaki telin iyice yakınından gelen bir ses çekinerek sordu: "Kim o?"

Kadın telin ötesini görmeye çalışarak, "Pederi görmem gerek," dedi.

"Şimdi uyuyor."

"Çok önemli," diye ısrar etti kadın.

Sesinde sakin bir direnme vardı.

Kapının gürültüsüzce aralanmasıyla, son derece solgun benizli, saçları pas rengi, orta yaşlı, tombul bir kadın göründü. Gözlüğünün kalın camları ardında gözleri küçücük görünüyordu.

"Beni izleyin," diyerek kapıyı açtı.

Buram buram bayat çiçek kokan bir salona girdiler. Evin hanımı onları tahta bir sıraya götürüp oturmaları için işaret etti. Küçük kız oturdu ama annesi dalgın bir ifadeyle ayakta kalmıştı, çantasını iki eliyle sımsıkı tutuyordu. Elektrikli vantilatörün gürültüsünden başka hiçbir ses duyulmuyordu.

Evin hanımı dipteki kapıda yeniden göründü. Sesini iyice alçaltarak, "Saat üçten sonra gelmenizi söylüyor,"

dedi. "Yatalı daha beş dakika oldu."

"Tren saat üç buçukta kalkıyor/' dedi kadın.

Kısa ve kesin bir yanıttı bu ama içindeki türlü farklılıklara rağmen sesi yine de sakindi. Evin hanımı ilk kez gülümsedi.

"Pekâlâ," dedi.

Dipteki kapı yeniden kapanınca kadın, kızının yanına oturdu. Daracık bekleme odası yoksuldu ama temiz ve düzenliydi. Odayı ikiye bölen tahta bir parmaklığın öbür yanında, üzeri muşamba örtülü sade bir çalışma masası, bunun üstünde de içinde çiçekler bulunan bir vazonun yanında ilkel bir yazı makinesi vardı. Arkada ise kiliseyle ilgili dosyalar. Bu odaya bekâr bir kadın eli değdiği anlaşılıyordu.

Dipteki kapı açıldı ve bu kez Rahip göründü, elindeki mendille gözlüğünü temizlemekteydi. Rahip'in, sokak kapısını açan kadının erkek kardeşi olduğu, ancak gözlüğünü taktığı zaman apaçık belli olmuştu.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Mezarlığın anahtarlarını," dedi kadın.

Kızı, ayaklarını tahta sıranın altında çapraz bitiştirmiş, kucağında çiçeklerle oturuyordu. Rahip bir ona baktı, bir kadına, sonra da penceredeki madenî telin ötesinden pırıl pırıl bulutsuz gökyüzüne.

"Bu sıcakta ha?" dedi. "Güneşin alçalmasını bekleyebilirdiniz."

Kadın sesini çıkarmadan başını salladı. Rahip parmaklığın öbür yanına geçti, dolaptan üstü naylon kaplı bir defter, tahta bir kalem kutusu ve bir hokka çıkardı, masanın başına geçip oturdu. Kafasındaki saçsızlığı, ellerindeki kıllar fazlasıyla karşılıyordu.

"Hangi mezarı ziyaret edeceksiniz?" diye sordu.

"Carlos Centeno'nunkini," dedi kadın.

"Kim?"

"Carlos Centeno," diye tekrarladı kadın.

Rahip yine anlamamıştı. Kadın aynı ses tonuyla, "Geçen hafta burada öldürdükleri hırsız," dedi. "Ben onun annesiyim."

Rahip onu dikkatle süzdü. Kadın, sakin ve kendinden emin bir bakışla gözlerini ona dikmişti. Rahip utandı. Yazı yazmak üzere başını önüne eğdi. Sayfayı doldururken kadına kimliği hakkında sorular soruyor, o da sanki bir yerden okuyormuşçasına kesin ayrıntılarla hiç duraksamadan yanıtlar veriyordu. Peder terlemeye başlamıştı. Küçük kız, sol ayakkabısının bağını çözdü, topuğunu çıkarıp ayakkabının arkasına dayadı. Sonra sağ ayağıyla da aynı şeyi yaptı.

Her şey önceki hafta pazartesi günü saat sabahın üçünde, oradan birkaç sokak ötede başlamıştı. Bir sürü ıvır zıvırla tıka basa dolu bir evde tek başına yaşayan dul Señora Rebeca, çiseleyen yağmurun şıpırtıları arasında birisinin sokak kapısını dışarıdan zorladığını duymuştu. Yatağından kalkıp Albay Aureliano Buendia'nın zamanından beri hiç kimsenin eline almadığı eski tabancayı elbise dolabının içinde el yordamıyla arayıp bulmuş ve ışıkları yakmadan salona girmişti. Kapının kilidinden gelen gürültüden çok, 28 yıllık yalnızlığın yüreğinde geliştirdiği korkuyla yönünü bularak, sadece kapının bulunduğu yeri değil, aynı zamanda kilidin tam olarak yüksekliğini de aklından saptamıştı. Silahı iki eliyle birden kavramış, gözlerini yumarak tetiği çekmişti. Ömründe ilk kez bir tabancayla ateş ediyordu. Patlamanın hemen ardından, damı örten tenekenin üzerinde çiseleyen yağmurun pıtırtısından başka bir şey duyamamıştı. Daha sonra beton platformun üzerinde madenî bir tıkırtı, arkasından da çok alçak ve yumuşak ama korkunç derecede yorgun bir ses gelmişti kulağına: "Ay, anacığım. Sabahleyin evin önünde burnu parçalanmış bir halde ölü

olarak buldukları adamın üzerinde renkli çizgili bir fanilayla beline kemer yerine ip bağlanmış harcıâlem bir pantolon vardı, ayakları ise çıplaktı. Kasabada hiç kimse tanımıyordu onu.

Peder, yazı yazmayı bitirdiğinde, "Demek adı Carlos Centeno'ydu," dedi.

"Centeno Ayala," dedi kadın. "Tek erkek çocuğumdu."

Rahip yeniden dolaba gitti. Kapağın iç tarafında bir çiviye asılı duran kocaman, paslı iki anahtar vardı, küçük kız onların Aziz Petrus'un anahtarları olduğunu düşündü, tıpkı annesinin de küçükken sanmış olduğu, Rahip'in bile bir zamanlar öyle düşünmüş olması gerektiği gibi. Onları asılı oldukları çividen aldı, parmaklığın üzerinde açık duran defterin içine koydu ve yazılı olan sayfada bir yeri işaretparmağıyla göstererek kadına baktı.

"Burayı imzalayın.

Kadın, çantasını koltuğunun altına alıp eğri büğrü harflerle adını çiziktirdi. Kız, kucağındaki çiçekleri eline alıp ayakkabılarını sürükleyerek parmaklığa doğru yürüdü ve dikkatle annesini seyre daldı.

Rahip içini çekti.

"Ona doğru yolu göstermeyi hiç mi denemediniz?"

Kadın imzasını atmayı bitirince karşılık verdi:

"Çok iyi bir çocuktu."

Rahip bir kadına, bir kıza baktı, neredeyse acıma dolu bir şaşkınlıkla onların hiç de ağlamak üzere olmadıklarını fark etti.

Kadın aynı değişmez edayla devam etti:

"Ben ona hep, kimsenin rızkına el uzatma derdim, o da beni dinlerdi. Oysa eskiden, boks yaparken, yediği yumruklardan bitkin bir halde bazen üç gün yataktan kalkamadığı olurdu."

"Bütün dişlerini çektirmek zorunda kalmıştı," diye söze karıştı kız.

"Öyle ya," diye doğruladı kadın. "O zamanlar yediğim her lokmada, cumartesi geceleri oğluma vurdukları yumrukların tadını alırdım sanki."

"Tanrı'nın hikmetinden sual olmaz," dedi Peder.

Ama bunu pek de inanarak söylememişti, hem deneyimleri onu bir parça kuşkucu yaptığından hem de sıcaktan. Güneş çarpmasına meydan vermemek için kafalarını korumalarını salık verdi onlara. Esneyerek ve artık neredeyse uykuya dalmış olarak, Carlos Centeno'nun mezarını nasıl bulmaları gerektiğini anlattı. Anahtarı sonradan kapının altından içeri atmaları ve yine aynı yere, eğer varsa, kilise için bir sadaka bırakmaları gerekiyordu. Kadın bu açıklamaları büyük bir dikkatle dinlemişti ama teşekkür ederken gülümsemedi.

Peder, daha sokak kapısını açmadan, binlerinin burunlarını madenî tele dayayıp içeri baktıklarını fark etmişti. Bunlar bir grup çocuktu. Kapı ardına kadar açılınca çocuklar dağıldılar. Normal olarak bu saatte sokakta kimseler olmazdı. Şimdi ise sadece çocuklar değil, bademağaçlarının altında grup grup insanlar vardı. Peder, ısının yansımasıyla dalgalanan sokağa dikkatle baktı ve o zaman anladı. Kapıyı yeniden yavaşça kapadı.

"Bir dakika bekleyin," dedi, kadına hiç bakmadan.

Kız kardeşi, geceliğinin üzerinde siyah bir ceket, saçları omuzlarına dağılmış bir halde dipteki kapıda görünmüştü. Hiç sesini çıkarmadan Peder'e baktı.

"Ne var?" diye sordu Peder.

"İnsanlar farkına vardılar," diye mırıldandı kız kardeşi.

"Avlu kapısından çıksalar daha iyi olacak," dedi Peder.

"Fark etmez," dedi kardeşi. "Herkes pencerelerde."

Kadın, o ana kadar olan biteni anlamışa benzemiyordu. Kapıdaki telin ötesinden sokağı görmeye çalıştı. Sonra kızın elinden çiçek demetini alıp kapıya doğru yöneldi. Kız da onu izledi.

"Bari güneşin batmasını bekleyin," dedi Peder.

"Bu sıcakta eriyeceksiniz," dedi kız kardeşi, salonun dibinde yerinden hiç kımıldamadan. "Bekleyin de size bir şemsiye vereyim."

"Teşekkürler," diye yanıt verdi kadın. "Böyle iyiyiz."

Sonra kızı elinden tutup sokağa çıktı.

O GÜNLERDEN BİRİNDE

Pazartesi sabahı gün doğduğunda hava ılık ve yağmurluydu. Sabahları erkenci olan diplomasız dişçi Don Aurelio Escovar, muayenehanesini saat altıda açtı. Camlı dolaptan, hâlâ alçı kalıbının içinde duran bir protez çıkardı, bir avuç dolusu aleti masanın üstüne koyup tıpkı bir sergideki gibi büyükten küçüğe doğru dizdi. Boynundan yaldızlı bir düğmeyle kapanan yakasız, çizgili bir gömlekle lastik askılı bir pantolon giymişti. Bedeni dimdik, sıska bir adamdı, tıpkı sağırlarınki gibi, içinde bulunduğu duruma pek uymayan bakışları vardı.

Aletleri masanın üzerinde hazır ettikten sonra, burgu aletini döner koltuğa doğru itti, oturup protezi cilalamaya koyuldu. Elindeki işi düşünmeden yapıyor gibi görünüyordu ama inatla çalışıyor, aleti kullanmadığı anlarda bile pedalına basmayı sürdürüyordu.

Saat sekizi geçtikten sonra işine ara verip pencereden gökyüzüne baktığında, komşu evin çatısının en tepesinde tüylerini güneşte kurutmakta olan düşünceli bir çift Amerika kara akbabası gördü. Öğle yemeğinden önce yeniden yağmur yağacağı düşüncesiyle işine devam etti. On bir yaşındaki oğlunun çatlak sesi onu dalgınlığından ayırmıştı:

"Baba."

"Ne var?"

"Başkan, dişini çeker misin diye soruyor."

"Burada olmadığımı söyle."

O sırada altın bir dişi cilalamaktaydı. Kolunu ileri doğru uzatarak elindeki dişi, yarı kapalı gözlerle inceledi. Küçük bekleme odasından oğlu yine bağırmıştı:

"Senin pekâlâ da burada olduğunu söylüyor çünkü sesini duyuyormuş."

Dişçi, elindeki dişi incelemeyi sürdürdü ve ancak işini bitirip onu masaya koyduktan sonra yanıt verdi:

"Duyarsa duysun."

Burguyu yeniden işletti. Yapılacak dişleri sakladığı küçük bir karton kutudan birkaç parçalık bir köprü çıkardı, üzerindeki altını cilalamaya koyuldu.

"Baba."

"Ne var?"

Yüz ifadesinde hâlâ bir değişiklik yoktu.

"Diyor ki, dişini çekmezsen seni vuracakmış."

Hiç acele etmeden, son derece sakin bir hareketle ayağını pedaldan çekip burguyu koltuktan uzaklaştırdı ve masanın en alt çekmecesini sonuna kadar açtı. Tabancası oradaydı.

"Pekâlâ," dedi. "Söyle ona gelsin de vursun bakalım."

Elini çekmecenin kenarına dayayıp koltuğunu kapıya yüzünü dönecek biçimde çevirdi. Belediye Başkanı eşikte görünmüştü. Sol yanağı tıraşlıydı ama şişmiş ve ağrılar içindeki öbür yanağında beş günlük sakal vardı. Dişçi onun yorgun gözlerinde geceler boyu sürmüş bir umutsuzluğu görmekte gecikmedi. Parmaklarının ucuyla çekmeceyi kapatıp yumuşak bir sesle, "Oturun," dedi.

"Günaydın," dedi Başkan.

"Günaydın," dedi Dişçi.

Aletler kaynatılırken Belediye Başkanı kafasını koltuğun arkasına dayadı, kendini daha iyi hissediyordu.

Burnuna buz gibi soğuk bir koku geldi. Yoksul bir muayenehaneydi burası: külüstür bir tahta koltuk, pedalla çalışan bir burgu makinesi ve içinde porselen ilaç şişeleri bulunan camlı bir dolap. Koltuğun karşısında bir pencere, bir de üzerine kumaş geçirilmiş, insan boyunda bir paravana vardı. Dişçinin kendisine doğru yaklaşmakta olduğunu hisseden Belediye Başkanı topuklarını yere sıkıca basıp ağzını açtı.

Don Aurelio Escovar, başkanın yüzünü ışığa doğru çevirdi. Çürük dişi inceledikten sonra, parmaklarını dikkatle bastırarak çenesinin duruşunu ayarladı.

"Uyuşturmadan çekilmesi gerekiyor," dedi.

"Neden?"

"Çünkü apse var."

Belediye Başkanı, dişçinin gözlerinin içine baktı.

"Tamam," dedi ve gülümsemeye çalıştı. Dişçi onun bu gülümsemesine karşılık vermedi. Kaynamış alet kabını masaya götürüp soğuk bir pensle yine hiç acele etmeden onları sudan çıkardı. Sonra tükürük hokkasını ayağının ucuyla ona doğru itti ve leğende ellerini yıkamaya gitti. Bütün bunları Belediye Başkanı'na bakmadan yapmıştı. Ama başkan gözlerini ondan hiç ayırmıyordu.

Çekilecek olan, alttaki yirmi yaş dişlerinden biriydi. Dişçi, bacaklarını iki yana açıp sıcak kerpetenle dişi sıkıca kavradı. Belediye Başkanı koltuğun iki kenarına yapışıp bütün gücünü ayaklarına verdi, böğründe buz gibi soğuk bir boşluk hissetmişti ama soluğunu tuttu. Dişçi sadece bileğini oynatmıştı. Hiçbir hınca kapılmadan, daha çok acı bir duygusallıkla şöyle dedi:

"Böylece bize yirmi ölünün bedelini ödüyorsunuz, teğmenim."

Belediye Başkanı çene kemiğinin çatırdadığını hissetti, gözleri yaşlarla dolmuştu. Ama dişin yerinden çıktığını duyana kadar soluk almadı. Sonra gözyaşlarının

ardından gördü dişi. Ağrısıyla o kadar ilgisiz göründü ki ona, beş gecedir çektiği işkenceye akıl erdir emiyordu. Ter içinde, soluk soluğa tükürük hokkasının üzerine eğilip üniforma ceketinin düğmelerini açtı, pantolonunun cebinde el yordamıyla mendilini aradı. Dişçi ona temiz bir bez uzattı.

"Gözyaşlarınızı kurulayın," dedi.

Belediye Başkanı onun dediğini yaptı. Tir tir titriyordu. Dişçi ellerini yıkarken, sıvaları dökülmüş tavana baktı, içinde örümcek yumurtaları ile ölü böcekler birikmiş tozlu bir örümcek ağı gördü. Dişçi ellerini kurulayarak geri dönmüştü. "Yatın," dedi, "ve ağzınızı tuzlu suyla çalkalayın." Belediye Başkanı ayağa kalktı, dişçiyi zoraki bir asker selamıyla selamladı, üniformasının ceketini iliklemeden uzun adımlarla kapıya doğru yürüdü.

"Hesabı yollarsınız," dedi.

"Size mi, belediyeye mi?"

Belediye Başkanı ona bakmadan kapıyı çekip telin arkasından karşılık verdi:

"Fark etmez."

BU KASABADA HIRSIZ YOKTUR

Dâmaso, horozlar öterken dönmüştü odaya. Altı aylık hamile karısı Ana, ayağında ayakkabılarıyla giyinik olarak yatağa oturmuş onu bekliyordu. Gaz lambası sönmeye yüz tutmuştu. Dâmaso karısının bütün gece bir saniye bile gözünü kırpmadan kendisini beklediğini anlamıştı, o anda bile, onu karşısında göre göre beklemeye devam ediyordu. Onu yatıştırmak için bir işaret yaptı, ama o buna karşılık vermedi. Korku dolu gözlerini kocasının elinde taşıdığı kırmızı kumaştan çıkına dikip dudaklarını ısırdı ve titremeye başladı. Dâmaso hiç konuşmadan sert bir hareketle onu belinden kavradı. Bedeninden ekşi bir koku yayılıyordu.

Ana, onun kendisini neredeyse havaya kaldırmasına karşı koymadı. Sonra bedeninin bütün ağırlığını öne vererek kocasının kırmızı çizgili fanilasına kapanıp ağlamaya başladı, bu krizi atlatıncaya kadar da onun beline sarıldı kaldı.

"Otururken uyuyakalmışım," dedi, "birden kapıyı açıp seni kanlar içinde odaya atıverdiler."

Dâmaso hiç sesini çıkarmadan onu tutup yeniden yatağa oturttu. Sonra çıkını kucağına koydu ve işemek için avluya çıktı. O zaman karısı çıkının düğümünü açıp içinde ne olduğunu gördü: Üç tane bilardo topu vardı,

vurula vurula bozulmuş, cilası kalmamış, ikisi beyaz biri kırmızı üç top.

Dâmaso odaya geri döndüğünde, onu merak içinde topları seyreder buldu.

"Bunlar ne işe yarar ki?" diye sordu Ana.

Dâmaso omuzlarını kaldırarak, "Bilardo oynamaya," diye yanıt verdi.

Çıkını yeniden düğümleyip kendi uydurduğu maymuncuk, el feneri ve bir bıçakla birlikte sandığın dibine sakladı. Ana, üstündekileri çıkarmadan, yüzü duvara dönük olarak yatmıştı. Dâmaso sadece pantolonunu çıkardı. Yatağa uzanmış karanlıkta sigara içerken, sabahın ilk saatlerinde ortalığa yayılan hafif gürültüler arasında, geçirdiği serüvenden bir iz kalıp kalmadığını anlamaya çalışıyordu, sonunda karısının uyanık olduğunu fark etti.

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiçbir şey," dedi karısı.

Her zaman baritona çalan sesi, içinde duyduğu hınçtan daha bir boğuk çıkar gibiydi. Dâmaso sigarasından son bir nefes çekip izmariti toprak zemine bastırarak söndürdü.

"Başka bir şey yoktu ki," diye içini çekti. "Neredeyse bir saat kaldım içeride."

"Keşke seni vursalardı," dedi karısı.

Dâmaso ürperdi. "Lanet olsun!" diyerek yatağın tahta çerçevesini yumrukladı. El yordamıyla yerdeki sigaralarla kibriti aradı.

"Ne manda yüreklisin," dedi Ana. "Benim burada, sokaktan gelen en ufak gürültüyle senin ölünü getirdiklerini sanarak gözüme uyku girmediğini düşünmen gerekirdi." İçini çekerek ekledi: "Bütün bunlar sonuçta üç tane bilardo topu için."

"Çekmecede yirmi beş sentten başka bir şey yoktu."

"Öyleyse hiçbir şey almasaydın."

"Bütün sorun içeri girmekti/' dedi Dâmaso. "Ellerim boş dönemezdim."

"Başka herhangi bir şey alsaydım"

"Başka bir şey yoktu ki," dedi Dâmaso.

"Hiçbir yerde bilardo salonundaki kadar çok şey olamaz."

"Öyle gibi görünüyor," dedi Dâmaso. "Ama sonra insan içeri girip de çevresine alıcı gözle bakıp her yanı araştırınca işe yarar hiçbir şey olmadığını anlıyor."

Ana, uzun süre sesini çıkarmadı. Dâmaso onun gözleri açık olarak belleğinin karanlığı içinde herhangi bir değerli eşya bulmaya çabaladığını tahmin edebiliyordu.

"Olabilir," dedi.

Dâmaso yeniden bir sigara yaktı. Bedenindeki alkol dalgalar halinde onu terk ediyor, gövdesinin ağırlığını, hacmini ve sorumluluğunu yeniden üstlenmeye başlıyordu.

"Orada içeride bir kedi vardı," dedi. "Kocaman beyaz bir kedi."

Ana döndü, şişkin kamını kocasının kamına dayayıp bacağını onun dizleri arasına soktu. Ağzı soğan kokuyordu.

"Çok mu korktun?"

"Ben mi?"

"Sen ya," dedi Ana. "Dediklerine göre erkekler de korkarlarmış."

Ana, onun gülümsediğini hissedip kendi de gülümsedi.

"Biraz," dedi. "Öyle çişim geldi ki dayanamıyordum."

Karşılık vermeden kendisini öpmesine izin verdi. Sonra, atıldığı tehlikelerin bilincinde olarak ama hiçbir pişmanlık duymadan, tıpkı bir yolculuğun anılarını anımsar gibi ona serüveninin ayrıntılarını anlattı.

Ana, uzun bir sessizlikten sonra konuştu:

"Delilik bu yaptığın."

Dâmaso, gözlerini yumarak, "Bütün iş başlamakta,"

dedi. "Hem ilk kez olmasına karşın işler o kadar da kötü gitmedi."

Güneşin ortalığı ısıtması uzun sürmüştü. Dâmaso uyandığında karısı kalkalı epey olmuştu. Kafasını avludaki musluğun altına sokup iyice uyanana kadar dakikalarca öyle tuttu. Kaldıkları oda, bir galeriye açılan birbirinin eşi bağımsız odalardan biriydi; ortaklaşa kullanılan avluya çamaşır asmak için teller gerilmişti. Teneke bir bölmeyle avludan ayrılan dipteki duvarın önüne Ana, yemek pişirmek ve ütüleri ısıtmak için küçük bir ocakla, üzerinde yemek yemek ve ütü yapmak için küçük bir masa yerleştirmişti. Kocasının geldiğini görünce ütülenmiş çamaşırı bir yana koyup kahveyi ısıtmak için demir ütüyü ocaktan kaldırdı. Kocasından yaşça daha büyüktü, cildi çok solgundu, hareketlerinde gerçeklere alışkın insanların yumuşak becerisi vardı.

Baş ağrısının verdiği sersemliğe karşın Dâmaso, karısının, bakışlarıyla kendisine bir şey anlatmak istediğini anlamıştı. Avludan duyulan seslere o ana kadar dikkat etmemişti.

Ana, kahvesini koyarken, "Bütün sabah başka bir şey konuşmadılar," diye fısıldadı. "Erkekler çoktan gittiler oraya."

Dâmaso gerçekten de erkekler ile çocukların avluda bulunmadıklarını fark etti. Kahvesini yudumlarken, çamaşırlarını güneşe asan kadınların konuşmalarına sessizce kulak verdi. Sonunda bir sigara yakıp mutfaktan dışarı çıktı.

"Teresa," diye seslendi.

Sırılsıklam giysisi bedenine yapışmış bir kız, onun seslenmesine dönüp baktı.

"Dikkatli ol," dedi Ana. Kız yaklaşmıştı.

"Neler oluyor?" diye sordu Dâmaso.

"Bilardo salonuna girip ne var ne yoksa götürmüşler/' dedi kız.

Olayı en ince ayrıntısına kadar öğrenmişe benziyordu. Bilardo salonunu nasıl parça parça söktüklerini, bilardo masasına varıncaya kadar her şeyi alıp götürdüklerini anlattı. Öylesine büyük bir inançla anlatıyordu ki, Dâmaso söylediklerinin doğru olmadığına inanamıyordu. Mutfağa döndüğünde, "Lanet olsun!" diye söylendi.

Ana, dişlerinin arasından bir şarkı mırıldanmaya koyuldu. Dâmaso huzursuzluğunu bastırmaya çalışarak avlunun duvarına bir sandalye dayayıp oturdu. Üç ay önce 20 yaşını bitirdiğinde, sadece gizli bir özveriyle değil, aynı zamanda bir tür sevecenlikle bırakmış olduğu incecik bıyığı, çiçek bozuğu yüzüne bir olgunluk havası vermişti. O zamandan beri kendini yetişkin hissediyordu. Ama o sabah, bir gece önceki anıları baş ağrısının batağında dalgalanıp dururken, yaşamaya nereden başlayacağını bilemiyordu.

Ütüyü bitiren Ana, temiz çamaşırı iki bohçaya eşit olarak bölüp sokağa çıkmaya hazırlandı.

"Gecikme," dedi Dâmaso.

"Her zamanki gibi."

Odaya kadar karısının arkasından gitti.

"Kareli gömleği şuraya bırakıyorum," dedi Ana. "O fanilayı tekrar giymesen iyi olur." Kocasının berrak kedi gözlerine dimdik baktı. "Seni bir gören olup olmadığını bilmiyoruz."

Dâmaso, ellerinin terini pantolonuna sildi.

"Beni hiç kimse görmedi."

"Bilmiyoruz," diye tekrarladı Ana. İki kolunun altında birer bohça taşıyordu. "Ayrıca, dışarı çıkmasan iyi olur. Bekle de önce ben şöyle bir göz atayım, sanki bir şeyden haberim yokmuş gibi."

Kasabada bu olaydan başka bir şey konuşulmuyor-

du. Ana, aynı olayın ayrıntılarını, başka başka ve çelişkili yorumlarla birkaç kez dinlemek zorunda kalmıştı. Çamaşırları dağıtmayı bitirince, her cumartesi yaptığı gibi pazara gideceği yerde doğruca kasaba meydanına gitti.

Bilardo salonunun önünde tahmin ettiği kadar fazla insan göremedi. Birkaç kişi bademlerin gölgesinde konuşuyorlardı. Suriyeli kumaşçılar, öğle yemeği için rengârenk kumaşlarını toplamışlardı, dükkânlar da branda gölgeliklerin altında uykuya dalmış gibiydi. Otelin salonunda adamın biri salıncaklı iskemleye yayılmış, ağzını da, kollarıyla bacaklarını da açmış uyuyordu. Öğle sıcağında her şey paralize olmuştu sanki.

Ana, bilardo salonunun önünde durmadan yoluna devam etti ve kapısının karşısındaki boş arsadan geçerken bir kalabalıkla karşılaştı. O zaman Dâmaso'nun kendisine anlatmış olduğu ve herkesin bildiği ama yalnızca salonun müdavimlerinin akıl edebileceği bir şeyi anımsadı: Bilardo salonunun arka kapısı bu boş arsaya açılıyordu. Bir dakika sonra, karnını kollarıyla koruyarak, gözlerini kurcalanmış kapıya dikmiş kalabalığın içinde buldu kendini. Asma kilide el sürülmemişti ama halkalardan biri diş çeker gibi yerinden çıkarılmıştı. Ana, bir an tek başına yürütülmüş bu gösterişsiz çabanın yaptığı tahribata baktı ve içinde bir acıma duygusuyla kocasını düşündü.

"Kim yapmış?"

Çevresine bakmaya cesaret edemiyordu.

"Kimse bilmiyor," diye yanıt verdiler. "Dediklerine göre bir yabancıymış."

"Öyle olsa gerek," dedi arkasında duran bir kadın. "Bu kasabada hırsız yoktur. Herkes herkesi tanır."

Ana, başını çevirdi.

"Öyle," dedi gülerek. Terden sırılsıklam olmuştu. Yanı başında, ensesinde derin çizgiler bulunan çok yaşlı bir adam duruyordu.

"Her şeyi mi götürmüşler?" diye sordu Ana.

"İki yüz pesoyla bilardo toplarını," dedi ihtiyar. Yersiz bir dikkatle süzüyordu onu. "Yakında artık gözlerimiz açık uyumamız gerekecek."

Ana bakışlarını çevirdi.

"Öyle," dedi yine. Uzaklaşırken başına bir bez parçası bağladı, ihtiyarın hâlâ kendisine baktığı izleniminden kurtulamıyordu bir türlü.

Arsada hareketsiz duran kalabalık, bir çeyrek saat boyunca sanki kurcalanmış kapının ardında bir ölü yatıyormuş gibi saygılı bir bekleyiş içindeydi. Sonra kıpırdandı, kendi ekseninde şöyle bir dönüp meydana boşalıverdi.

Bilardo salonunun sahibi, yanında Belediye Başkanı ve iki polis memuruyla birlikte kapıda duruyordu. Sadece göbeğinin germesiyle yerinde duran pantolonu ve tıpkı çocukların oyun olsun diye yaptıklarına benzeyen gözlüğüyle bu kısacık boylu yusyuvarlak adamın bozum olmuş bir hali vardı.

Kalabalık, onun çevresini kuşattı. Ana, duvara dayandı, oradakiler dağılmaya başlayıncaya kadar onun anlattıklarını dinledi. Sonra, komşuların yaygaracı gösterileri arasında bunalıp kan beynine sıçramış bir halde odaya döndü.

Yatağa uzanmış olan Dâmaso, Ana'nın akşam nasıl olup da sigara içmeden onu bekleyebildiğini kendi kendine sorup duruyordu. Onun gülümseyerek içeri girip başındaki terden sırılsıklam olmuş bez parçasını çıkardığını görünce, sigarasını neredeyse bütün olarak toprak zemindeki bir sürü izmaritin arasında söndürüp daha da büyük bir kaygıyla bekledi.

"Ee?"

Ana, yatağın önünde diz çöktü.

"Hırsız olduğun yetmiyormuş gibi bir de yalancısın," dedi.

"Neden?"

"Çünkü bana çekmecede hiçbir şey olmadığını söyledin."

Dâmaso kaşlarını çattı.

"Hiçbir şey yoktu ki."

"İki yüz peso varmış," dedi Ana.

"Yalan," diye karşılık verdi kocası, sesini yükselterek. Sonra yatağa oturup sesine yine bir gizlilik ifadesi verdi. "Yalnızca yirmi beş sent vardı."

Ana'yı inandırmıştı. Dâmaso yumruklarını sıkarak, "Namussuz moruk," dedi. "Suratını dağıtsınlar diye kaşınıyor."

Ana, içtenlikle gülerek, "Aptallık etme," dedi.

Sonunda dayanamayıp o da güldü. Sonra tıraş olurken, karısı, öğrenebildiklerini anlattı ona. Polis bir yabancıyı arıyordu.

"Diyorlar ki perşembe günü gelmiş, dün gece onu limanda dolaşıp dururken görmüşler," dedi. "Söylediklerine göre onu hiçbir yerde bulamamışlar." Dâmaso hiç görmemiş olduğu yabancıyı düşündü ve bir an için samimi bir inançla kuşkulandı ondan.

"Çekip gitmiş olabilir," dedi Ana.

Hazırlanmak için Dâmaso'ya her zamanki gibi üç saat gerekmişti. İlk önce bıyığının milimetrik olarak kesilip düzeltilmesi işi vardı. Sonra avludaki çeşmede yıkanması. Ana, onu ilk gördüğü geceden beri hiçbir şeyin yok edemediği bir şevkle, onun bu zahmetli tuvalet yöntemini adım adım izliyordu. Onu, sırtında kırmızı kareli gömlekle dışarı çıkmaya hazır bir halde aynada kendine baktığını görünce, kendisini yaşlı ve bakımsız hissetti. Dâmaso, profesyonel bir boksörün yumuşaklığı içinde onun önünde birkaç boks hareketi yaptı. Ana onu bileklerinden yakaladı.

"Paran var mı?"

Dâmaso keyifle, "Ben zenginim," diye karşılık verdi. "İki yüz pesom var ya.

Ana, duvara döndü, göğsünden bir tomar para çıkardı, kocasına bir peso uzatarak, "Al şunu, Jorge Negrete,[1]" dedi.

O gece Dâmaso kasaba meydanında kendi arkadaş grubuyla birlikteydi. Pazar günü kurulacak halk pazarında mallarını satmak üzere köylerden gelenler, kızartma tezgâhlarıyla piyango masaları arasına gölgeliklerini kuruyorlardı, gecenin erken saatlerinden itibaren horuldamaya başladıkları duyuluyordu. Dâmaso'nun arkadaşları radyodan naklen verilen ama salon kapalı olduğundan o gece dinleyemedikleri beyzbol şampiyonasına gösterdikleri ilgiyi, bilardo salonundaki hırsızlık olayına göstermez gibiydiler. Beyzbolden söz ederlerken herhangi bir fikir birliğine varamadan ve programın ne olduğunu da önceden öğrenemeden hep birlikte sinemaya girdiler.

O gece Cantinflas'ın[2] bir filmi oynuyordu. Galerinin en ön sırasında oturan Dâmaso hiçbir pişmanlık duygusuna kapılmadan gülüyordu. Heyecanına hâkim olmaya başladığını hissediyordu. Güzel bir haziran gecesiydi ve yalnızca projektörün huzmesinin görüldüğü karanlık anlarda açık hava sinemasının üstünü yıldızların sessizliği kaplıyordu.

Perdedeki görüntüler birdenbire soluklaşmış ve parterin dip tarafında bir gürültü patırtı olmuştu. Ortalığın birden aydınlanması da Dâmaso kendisini suçüstü yakalanmış gibi hissetti ve coşmaya yeltendi. Ama hemen arkasından parterde donakalmış halkı ve eline sardığı kemerinin ağır bakır tokasıyla bir adama öfkeden kudur-

1. (1991-1953) Meksikalı şarkıcı ve sinema oyuncusu.

2. Asıl adı Mario Moreno (1911-1993) olan ünlü Meksikalı komedyen.

muşçasına vuran bir polis memurunu gördü. Dev gibi bir Zenci'ydi bu. Kadınlar bağrışmaya başlamışlardı, Zenci'ye vuran polis de kadınların çığlıklarını bastıracak şekilde bağırmaya başladı: "Hırsız! Hırsız!" Zenci, iskemle sıralarının arasında yere yuvarlanmıştı, peşindeki iki polis onu arkadan yakalayıncaya kadar böğürlerine yumruklar indirdiler. Sonra onu ilk pataklamış olan polis memuru kollarını kayışla arkasından bağladı ve üçü birden adamı kapıya doğru itekliediler. Olaylar öyle büyük bir hızla gelişmişti ki Dâmaso neler olup bittiğini ancak Zenci, gömleği yırtılmış, kan ter içindeki suratı toza toprağa bulanmış bir halde, "Katiller, katiller!" diye hıçkırarak yanından geçerken anlayabildi. Daha sonra ışıklar söndü ve film yeniden başladı.

Dâmaso artık bir daha gülemedi. Olan bitenler kopuk kopuk gözünün önüne geliyor, durmadan sigara içiyordu, sonunda ışıklar yanıp seyirciler sanki gerçeklerden korkuyorlarmış gibi birbirlerine bakıştılar. "Ne güzeldi!" diye bağırdı yanındakilerden biri. Dâmaso ona bakmadı.

"Cantinflas çok iyiydi," dedi.

Kalabalık onu kapıya kadar sürüklemişti. Yiyecek satıcıları öteberilerini yüklenmişler evlerine dönüyorlardı. Saat on biri geçmişti ama sokakta, Zenci'nin yakalanışı hakkında bilgi almak için sinemanın boşalmasını bekleyen bir sürü insan vardı.

Dâmaso o gece odaya öylesine sessizce girmişti ki Ana uykusunun arasında onu fark ettiği zaman çoktan yatağa uzanmış ikinci sigarasını tüttürüyordu.

"Yemeğin ocakta," dedi.

"Karnım aç değil," dedi Dâmaso.

Ana içini çekti. Hâlâ uykusu açılmamıştı.

"Rüyamda Nora'yı tereyağından bebekler yaparken gördüm," dedi. Birdenbire istemeden uykuya daldığını

fark edip şaşkın bir halde gözlerini ovuşturarak Dâmaso'ya doğru döndü.

"Yabancıyı yakalamışlar," dedi.

Dâmaso konuşmak için acele etmedi.

"Kim söyledi?"

"Sinemada yakalamışlar," dedi Ana. "Herkes o taraflara gitti."

Yakalanma olayının çarpıtılmış bir yorumunu anlattı ona. Dâmaso onun anlattıklarını düzeltmeye kalkışmadı.

"Zavallı adam," diye içini çekti Ana.

"Neden zavallı?" diye itiraz etti Dâmaso, heyecanla, "İçeri atılanın ben olmamı mı isterdin yani?"

Ana karşılık vermeyecek kadar iyi tanıyordu onu. Tıpkı astımlı bir hasta gibi soluk soluğa, horozlar ötmeye başlayana kadar sigara içtiğini duydu onun. Sonra kalktığını ve odanın karanlığında gözle görmekten çok el yordamıyla bir şeyler yapar gibi dolaştığını duydu. Daha sonra yatağın altındaki zemini bir çeyrek saatten fazla kazdığını, sonra da hiç gürültü çıkarmamaya çalışarak karanlıkta soyunduğunu duydu; karısının onu uyuduğuna inandırmak suretiyle yardımcı olmaktan bir an bile vazgeçmediğini fark etmemişti bile. İçgüdülerinin en derininde bir şeyler kımıldamıştı. O zaman Ana, Dâmaso'nun sinemada olduğunu ve neden bilardo toplarını biraz önce yatağın altına gömdüğünü anladı.

Salon pazartesi günü açılmış ve coşkulu bir müşteri saldırısına uğramıştı. Bilardo masasının üstü, salona bir cenaze havası veren mor renkli bir kumaşla örtülüydü. Duvara da bir yazı asılmıştı: "Top olmadığından servis yoktur." İnsanlar içeri girip sanki bir yenilikmiş gibi bu yazıyı okuyorlardı. Bazıları yazının önünde uzun bir süre kalıyor, anlaşılmaz bir saygıyla onu tekrar tekrar okuyorlardı.

Dâmaso ilk gelen müşteriler arasındaydı. Yaşamının

bir bölümünü bilardo seyircilerine ayrılmış banklarda geçirmişti ve kapılar yeniden açılır açılmaz da yine oradaki yerini almıştı. Tıpkı başsağlığı diler gibi, yapılması son derece güç, ama bir anlık bir şeydi bu. Salon sahibinin omzuna tezgâhın üzerinden şöyle bir dokunup, "Ne iş yahu, Don Roque!" dedi.

Don Roque üzüntüyle gülümsemeye çalışarak içini çekti: "Görüyorsun ya!" Don Roque müşteriye hizmet etmeyi sürdürürken, Dâmaso tezgâhın önündeki taburelerden birine tünemiş, mor kefeninin içindeki hayalet masayı seyrediyordu.

"Ne garip," dedi.

Yanındaki taburede oturan biri, "Öyle," diye doğruladı. "Sanki Paskalya haftasındaymışız gibi."

Müşterilerin çoğu öğle yemeğine gidince Dâmaso otomatik plakçalara para atıp plak listesinden yerini ezbere bildiği bir Meksika şarkısı seçti. Don Roque salonun dip tarafına iskemlelerle küçük masalar taşıyordu.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Dâmaso.

"İskambil oyunu için hazırlıyorum," dedi Don Roque. "Toplar gelene kadar bir şeyler yapmak gerek."

İki elinde birer iskemleyle neredeyse önünü görmeden hareket eden Don Roque yeni dul kalmış birini andırıyordu.

"Toplar ne zaman geliyor?" diye sordu Dâmaso.

"Bir aya varmadan, umarım."

"O zamana kadar ötekiler ortaya çıkmış olur," dedi Dâmaso.

Don Roque sırayla dizdiği küçük masalara beğeniyle baktı. Gömleğinin koluyla alnını silerek, "Ortaya çıkacakları yok," dedi, "Zenci'yi cumartesiden beri aç bırakmışlar ama topların nerede olduğunu söylemek istememiş."

Gözlüğünün terden buğulanmış camları ardından Dâmaso'yu süzdü.

"Eminim onları nehre atmıştır."

Dâmaso dudaklarını ısırdı.

"Peki ya iki yüz peso?"

"O da yok," dedi Don Roque. "Üzerinde yalnızca otuzunu bulmuşlar."

Birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. Dâmaso, bu bakışın kendisi ile Don Roque arasında bir suç ortaklığı bağı kurduğu izlenimine bir anlam veremiyordu. O akşam Ana, onun boksör gibi sıçraya sıçraya geldiğini çamaşırhaneden görmüştü. Odaya kadar peşi sıra gitti.

"Tamam," dedi Dâmaso. "İhtiyar öylesine kabullenmiş ki, yeni toplar ısmarlamış. Artık bütün sorun herkesin olayı unutmasını beklemek."

"Ya Zenci?"

"Boş ver," dedi Dâmaso, omuzlarını kaldırarak. "Topları bulamayınca nasıl olsa onu serbest bırakırlar."

Yemekten sonra sokak kapısının önüne oturup sinemanın hoparlörü susana kadar komşularla sohbet ettiler. Yatma saati geldiğinde Dâmaso heyecanlıydı.

"Aklıma dünyanın en harika işi geldi," dedi.

Ana onun akşamdan beri kafasında aynı düşünceyi tartıp durduğunu anlamıştı.

"Kasabadan kasabaya dolaşırım," diye devam etti Dâmaso. "Birinde, çaldığım bilardo toplarını öbüründe satarım. Nasıl olsa her kasabada bir bilardo salonu vardır."

"Günün birinde bir kurşun yiyene kadar."

"Ne kurşunu yahu!" dedi kocası. "Öyle şeyler yalnızca filmlerde olur." Odanın ortasında dikilmiş kendi heyecanından boğulacak gibiydi. Ana, görünürde kayıtsız, ama aslında acıma dolu bir dikkatle ona kulak vererek soyunmaya başladı.

"Kendime bir sürü giysi alırım," dedi Dâmaso, işaretparmağıyla duvar büyüklüğünde hayalî bir gardırobu göstererek, "buradan oraya kadar. Ayrıca da elli çift ayakkabı."

"Tanrı seni duysun," dedi Ana.

Dâmaso ona ciddi bir bakışla baktı.

"Benim işlerim seni ilgilendirmiyor," dedi.

"Benim için çok uzaktalar," dedi Ana. Lambayı söndürdü, duvar tarafına uzandı, sesinde acı bir ifadeyle ekledi: "Sen otuzuna geldiğinde ben kırk yedi yaşımda olacağım."

"Saçmalama," dedi Dâmaso.

Kibrit bulmak için ceplerini yokladı.

"Senin de artık çamaşır yıkaman gerekmeyecek," dedi, biraz da aklı karışmış bir halde. Ana bir kibrit yakıp ona uzattı. Kibrit sönünceye kadar alevine baktı. Sonra yanık çöpü attı. Dâmaso yatağa uzanıp konuşmasını sürdürdü:

"Bilardo toplan neden yapılır biliyor musun?"

Ana, yanıt vermedi.

"Fillerin dişlerinden," diye devam etti. "Bulunmaları o kadar zordur ki gelinceye kadar bir ay geçmesi gerekir. Düşünebiliyor musun?"

"Uyuşana," diye onun sözünü kesti Ana. "Saat beşte kalkmam gerekiyor."

Dâmaso normal haline dönmüştü. Sabahları yatakta sigara içmekle vakit geçiriyor, öğle uykusundan sonra da dışarı, çıkmak için hazırlanmaya başlıyordu. Geceleri bilardo salonunda beyzbol şampiyonasının radyodan naklen yayınını dinliyordu. Tasarılarını, onları yaparken duyduğu aynı hevesle çabucak unutmak gibi iyi bir huyu vardı.

Cumartesi günü karısına sordu:

"Paran var mı?"

"On bir pesom var," diye karşılık verdi Ana. Sonra da yumuşak bir ifadeyle ekledi: "Odanın kirası."

"Sana bir iş önerim var."

"Neymiş?"

"Onu bana borç ver."

"Ama odanın parasını ödemek gerek."

"Sonra ödenir."

Ana olmaz, diye başını salladı. Dâmaso onu bileğinden kavradı, henüz kahvaltı ettikleri masadan kalkmasını önledi. Dalgın bir sevecenlikle kolunu okşayarak, "Sadece birkaç gün için," dedi. "Topları sattığım zaman her şeye yetecek paramız olacak."

Ana razı olmadı. O gece sinemada Dâmaso, antraktta arkadaşlarıyla konuşurken bile elini onun omzundan çekmedi. Filmi bölük pörçük seyrettiler. Sonunda Dâmaso'nun sabrı taştı.

"Öyleyse parayı çalınam gerekecek," dedi.

Ana omuz silkti. Dâmaso sinemadan çıkmakta olan kalabalığın arasında onu iterek, "Önüme ilk çıkanın kafasına bir sopa indiririm," dedi. "Bövlece beni katil diye hapse atarlar."

Ana içinden güldü. Ama hâlâ boyun eğmiyordu. Azap dolu bir geceden sonra ertesi sabah Dâmaso gösterişli ve yıldırıcı bir acelecilikle giyindi. Karısının yanından geçerken homurdandı:

"Bir daha dönmemek üzere gidiyorum."

Ana istemeyerek hafifçe ürperdi.

"İyi yolculuklar!" diye bağırdı.

Kapıyı vurup çıktıktan sonra Dâmaso için bomboş ve geçmek bilmez bir pazar günü başlamıştı. Pazaryerindeki göz alıcı çanak çömlek ve çocuklarıyla birlikte sabah sekiz ayininden çıkan rengârenk giysili kadınlar, kasaba meydanına neşeli bir görünüm veriyordu ama hava sıcaktan çekilmez bir hal almaya başlamıştı.

Bütün günü bilardo salonunda geçirdi. Sabahleyin bir grup erkek kâğıt oynamış, öğle yemeğinden önce kısa bir süre içerisi kalabalık olmuştu. Ama salonun çekiciliğini kaybettiği belliydi. Ancak hava kararırken, beyzbol yayını başladığında o eski canlılığını birazcık kazanabilecekti.

Salon kapandıktan sonra Dâmaso kendini suyu çekilmiş değirmene benzeyen meydanın ortasında nereye gideceğini bilemez halde buldu. Uzaktan uzağa duyulan neşeli bir müziğin izini sürerek liman boyunca uzanan caddeye indi. Caddenin sonunda, renkleri solmuş kâğıttan çiçek kordonlarıyla süslenmiş kocaman çıplak bir dans salonu vardı, salonun dip tarafındaki ahşap bir platformun üzerinde de bir orkestra. İçeride boğucu bir dudak boyası kokusu dalgalanıyordu.

Dâmaso tezgâha yerleşti. Parça bitince, timbal çalan çocuk dans eden erkekler arasında para topladı. Kızlardan biri kavalyesini salonun orta yerinde bırakıp Dâmaso'ya yaklaştı.

"Ne var ne yok, Jorge Negrete?"

Dâmaso onu yanına oturttu. Suratı pudralı, kulağının arkasında bir karanfil takılı barmen, kadınsı bir sesle sordu:

"Ne alırsınız?"

Kız, Dâmaso'ya döndü.

"Ne alıyoruz?"

"Hiçbir şey."

"Ben ısmarlıyorum."

"Ondan değil," dedi Dâmaso. "Karnım aç."

"Yazık," diye içini çekti barmen. "Şendeki bu gözlerle."

Salonun dip tarafındaki yemek bölümüne geçtiler. Endamına bakılırsa kız, son derece genç görünüyordu ama yüzündeki pudra tabakası ve dudaklarındaki ruj gerçek yaşını anlamaya olanak vermiyordu. Yemekten sonra Dâmaso, uyuyan hayvanların soluk almalarının duyulduğu karanlık bir avlunun dibindeki odasına kadar kıza eşlik etti. Yatağın üstünde, renkli bezlere sarılı birkaç aylık bir bebek vardı. Kız, bezleri tahta bir kutunun içine yayıp çocuğu yatırdı, sonra kutuyu yere koydu.

"Fareler yiyecek onu," dedi Dâmaso.

"Yemezler," dedi kız.

Üzerindeki kırmızı giysiyi, kocaman sarı çiçekleri olan daha dekolte bir giysiyle değiştirdi.

"Babası kim?" diye sordu Dâmaso.

"En ufak bir fikrim yok," dedi Kız. Sonra kapıdan çıkarken, "Hemen geliyorum," dedi.

Kızın asma kilidi taktığını duydu. Yatakta giyinik olarak sırtüstü yatıp üst üste sigara içti. Yatak çarşafları mambonun ritmiyle titreşim yapıyordu. Ne zaman uyuyakaldığını fark edemedi. Uyandığında oda, müziğin bıraktığı boşlukta, olduğundan daha büyük görünüyordu.

Kız yatağın önünde soyunmaktaydı.

"Saat kaç?"

"Dört gibi," dedi kız. "Çocuk ağlamadı mı?"

"Sanmıyorum," dedi Dâmaso.

Kız yanına uzanıp ona iyice sokuldu, gömleğinin düğmelerini açarken hafif kaymış gözlerle onu süzüyordu. Dâmaso onun adamakıllı içmiş olduğunu anladı. Lambayı söndürmeye yeltendi.

"Bırak kalsın," dedi kız. "Gözlerine bakmaya bayılıyorum."

Şafak sökmeye başlarken odaya hayvan sesleri dolmuştu. Çocuk ağlamaya başladı. Kız onu yatağa alıp meme verdi, bir yandan da üç notalı bir şarkı mırıldanıyordu, sonunda hepsi birden uyuyakaldılar. Dâmaso, kızın saat yediye doğru uyandığını ve odadan çıkıp yanında çocuk olmadan döndüğünü fark etmedi.

"Herkes limana gidiyor," dedi kız.

Dâmaso bütün gece bir saatten fazla uyumadığı duygusuna kapılmıştı.

"Ne yapmaya?"

"Topları çalan Zenci'yi görmeye," dedi kız. "Bugün onu götürüyorlar."

Dâmaso sigarasını yaktı.

"Zavallı adam," diye içini çekti kız.

"Neden zavallı olsun?" dedi Dâmaso. "Kimse onu hırsız olmaya zorlamadı."

Kız, başı onun göğsüne dayalı olarak bir an düşündü. Sesini iyice alçaltarak, "O değildi ki," dedi.

"Kim söyledi bunu?"

"Ben biliyorum," dedi kız. "Bilardo salonuna girdikleri gece Zenci, Gloria'yla birlikteydi ve bütün gece, ertesi gün, gece olana kadar onun odasında kaldı. Sonra da gelip onun sinemada yakalandığını söylediler."

"Gloria bunu polise anlatabilir."

"Zenci de öyle söyledi," dedi kız. "Belediye Başkanı, Gloria'ya geldi, odanın altını üstüne getirdi, suç ortağı diye onu da hapse atacağını söyledi. Sonunda yirmi pesoya işi hallettiler."

Dâmaso saat sekiz olmadan kalktı.

"Kalsana," dedi kız. "Öğle yemeği için tavuk keseceğim."

Dâmaso küçük tarağını pantolonunun arka cebine koymadan önce avucunda salladı. Kızı bileklerinden tutup kendine çekerek, "Kalamam," dedi. Kız yüzünü yıkamıştı, ona kimsesiz bir çocuk havası veren kocaman siyah gözleriyle gerçekten çok gençti. Kızın beline sarıldı.

"Kalsana," diye ısrar etti.

"Bir daha gitmemek üzere mi?"

Kızın yüzü hafifçe kızardı, ondan uzaklaşarak, "Yalancı," dedi.

Ana o sabah kendisini tükenmiş hissediyordu. Ama yine de kasabadaki heyecan ona da bulaşmıştı. O hafta yıkanacak çamaşırı her zamankinden daha aceleyle topladı ve Zenci'nin gemiye bindirilmesinde hazır bulunmak üzere limana gitti. Sabırsız bir kalabalık, demir almak üzere olan teknelerin önünde bekliyordu. Dâmaso da oradaydı.

Ana onu işaretparmaklarıyla böğründen dürttü. Dâmaso sıçrayarak, "Burada ne işin var?" diye sordu.

"Seni geçirmeye geldim," dedi Ana.

Dâmaso yumruğunu elektrik direklerinden birine indirdi.

"Lanet olsun!" dedi.

Sigarasını yaktıktan sonra boş kibrit kutusunu nehre fırlattı. Ana göğsünden başka bir kibrit kutusu çıkarıp onun gömleğinin cebine koydu. Dâmaso ilk kez olarak gülümsedi.

"Aptalın tekisin," dedi.

"Ha, ha," yaptı Ana.

Az sonra Zenci'yi tekneye bindirdiler. Bilekleri bir polis memurunun çektiği iple arkasına bağlı olarak meydanın ortasından geçirip getirmişlerdi onu. Silahlı iki polis daha yanında yürüyordu. Sırtında gömleği yoktu, tıpkı bir boksör gibi alt dudağı patlamış, bir kaşı şişmişti. Tepkisiz bir ağırbaşlılıkla bakışlarını kalabalıktan kaçırıyordu. Gösteriye her iki ucundan da katılmak üzere daha da büyük bir kalabalığın toplanmış olduğu bilardo salonunun kapısında, salonun sahibi onun geçişini sessizce başını sallayarak seyretmişti. Kalabalığın geri kalanı onu bir tür heyecanla izlemişti.

Tekne hemen demir aldı. Zenci, ellerinden ve ayaklarından bir petrol bidonuna bağlanmış olarak teknenin tepesinde gidiyordu. Tekne nehrin ortasında dönüp son kez düdük öttürdüğünde Zenci'nin sırtı güneşte ışıldadı.

"Zavallı adam," diye mırıldandı Ana.

"Caniler," dedi yakınında duran biri. "İnsan bu kadar güneşe dayanamaz."

Dâmaso bunu söyleyen küp gibi şişman kadına baktı, sonra meydana doğru yürümeye koyuldu.

"Çok konuşuyorsun," diye fısıldadı Ana'nın kulağına. "Olayı bir tek bağıra bağıra anlatmadığın kaldı."

Ana, bilardo salonunun kapısına kadar onunla birlikte gitti. Onu orada bırakırken, "Hiç değilse git de üstünü değiştir," dedi. "Dilenciye benziyorsun."

Bu yeni olay salona heyecanlı bir müşteri kalabalığı çekmişti. Herkese hizmet etmeye çalışan Don Roque, aynı anda birkaç masaya birden bakıyordu. Dâmaso, onun, yanından geçmesini bekledi.

"Yardım etmemi ister misiniz?"

Don Roque onun önüne, tepelerine bardaklar geçirilmiş yarım düzine bira şişesi koydu.

"Teşekkürler, evlat."

Dâmaso şişeleri masaya götürdü. Bir sürü içki siparişi alarak, müşteriler öğle yemeğine gidinceye kadar, şişeleri getirip götürmeyi sürdürdü. Gece geç vakit odaya döndüğünde Ana onun içkili olduğunu anlamıştı. Elini tutup kendi karnının üzerine koydu.

"Dokun buraya," dedi. "Duymuyor musun?"

Dâmaso hiçbir heyecan belirtisi göstermedi.

"Artık çok hareketli," dedi Ana. "Bütün geceyi bana içeriden minik tekmeler atmakla geçiriyor."

Dâmaso hiç oralı olmadı. İçine kapanmış olarak ertesi gün erkenden çıkıp gitti ve gece yarısına kadar da dönmedi. Bütün bir hafta böyle geçti. Evde geçirdiği ender zamanlarda yattığı yerde sigara içerek konuşmaktan kaçınıyordu. Ana onun bir dediğini iki etmiyordu. Bir keresinde, birlikte yaşamaya ilk başladıklarında, Dâmaso yine böyle davranmıştı ama o zamanlar onu, işine karışmayacak kadar iyi tanımıyordu. Dâmaso yatakta onun üstüne binmiş, ağzından burnundan kan getirene kadar dövmüştü.

Bu kez bekledi. Onun açlığa ve susuzluğa katlanabildiğini ama sigarasızlığa dayanamadığını bildiğinden, geceleri lambanın yanına bir paket sigara koyuyordu. Sonunda temmuz ortalarında bir akşam Dâmaso hava

kararırken eve döndü. Onun bu saatte geldiğine göre kafasının bozuk olması gerektiğini düşünen Ana kaygılanmıştı. Hiç konuşmadan yemek yediler. Ama yatmadan önce, Dâmaso şaşkın ve duygusal görünüyordu, birden, "Buradan çekip gitmek istiyorum," dedi.

"Nereye?"

"Nereye olursa.

Ana odayı gözden geçirdi. Kendi eliyle dergi kapaklarından kesip duvarları tümüyle kaplayacak biçimde yapıştırdığı sinema oyuncularının resimleri yıpranmış, renkleri solmuştu. Onlara yataktan onca kez bakmaktan renklerini yavaş yavaş alıp götüren erkeklerin sayısını unutmuştu artık.

"Benden bıktın," dedi.

"Ondan değil," dedi Dâmaso. "Sorun bu kasaba."

"Burası da bütün ötekiler gibi bir kasaba işte."

"Toplar bir türlü satılamıyor," dedi Dâmaso.

"Bırak o topları bir yana," dedi Ana. "Tanrı bana çamaşır yıkayacak güç verdiği sürece kendini serüvene atman gereksiz." Bir an sustuktan sonra yumuşak bir sesle ekledi: "Başına bu derdi açmak nereden aklına esti bilmiyorum."

Dâmaso konuşmadan önce sigarasını bitirdi.

"O kadar kolaydı ki nasıl hiç kimsenin aklına gelmediğine şaşıyorum," dedi.

"Para yüzünden," diye kabullendi Ana. "Ama hiç kimse topları alıp gelecek kadar aptal olamaz."

"Düşünmeden oldu," dedi Dâmaso. "Tam çıkıyordum ki onları tezgâhın arkasında kutusunun içinde gördüm ve bunca zahmetten sonra ellerim boş dönemeyeceğimi düşündüm."

"Ne talihsizlik," dedi Ana.

Dâmaso rahatladığım hissediyordu.

"Bu arada yenileri de gelmiyor bir türlü," dedi. "Ar-

tık çok pahalı, diye haber yollamışlar, Don Roque de böyle olursa iyi iş yapılamayacağını söylüyor." Bir sigara daha yaktı, konuştukça yüreğinden kasvetli bir şeyin kalktığını hissediyordu.

Salon sahibinin bilardo masasını satmaya karar verdiğini anlattı. Pek fazla para etmiyordu. Acemi oyuncuların atılganlığı yüzünden yırtılmış olan çuhası, değişik renklerde yamalarla onarılmıştı ve tümüyle değiştirilmesi gerekiyordu. Bu arada, bilardo masasının başında saçlarını ağartmış müşterilere artık beyzbol şampiyonası yayınlarını dinlemekten başka eğlence kalmamıştı.

"Sonuç olarak," diye sözünü tamamladı Dâmaso, "istemeden de olsa kasabanın içine ettik."

"Hem de boşu boşuna," dedi Ana.

"Önümüzdeki hafta şampiyona bitiyor," dedi Dâmaso.

"İşin en kötüsü o değil. Asıl kötü olan Zenci'nin durumu."

İlk günlerdeki gibi onun omzunda yatan Ana, kocasının ne düşündüğünü biliyordu. Sigarasını bitirmesini bekledi. Sonra çekine çekine, "Dâmaso," dedi.

"Ne var?"

"Onları geri ver."

Kocası bir sigara daha yaktı.

"Günlerdir ben de onu düşünüyorum," dedi. "Ama nasıl yapacağımı bilemiyorum."

Böylece topları ortalıkta bir yere bırakmaya karar verdiler. Sonradan Ana bunun bilardo salonunun sorununu çözümleyeceğini, ancak Zenci'ninkine bir çözüm getirmeyeceğini düşündü. Polis, topların bulunmasını, onu beraat ettirmeden, pek çok başka biçimlerde yorumlayabilirdi. Ayrıca topların, onları geri vereceği yerde satmak için alıkoyacak biri tarafından bulunma tehlikesi de gözardı edilemezdi.

"Mademki bir işe kalkışıyoruz," diye sonuca vardı Ana, "en iyi biçimde yapmamız gerek."

Topları gömülü oldukları yerden çıkardılar. Ana, biçiminden içinde ne olduğunun belli olmamasına dikkat ederek onları gazete kâğıtlarına sarıp sandığa sakladı.

"Bir fırsatını kollamak gerek," dedi.

Ancak bu fırsatı beklerlerken aradan iki hafta geçmişti. 20 Ağustos gecesi -hırsızlık olayından iki ay sonra- Dâmaso, Don Roque'yi tezgâhın arkasında oturmuş küçük bir yelpazeyle sivrisinekleri kovar buldu. Radyo kapalıyken yalnızlığı daha da yoğun görünüyordu. Tahmininin çıktığını görmenin verdiği bir tür sevinçle, "Ben sana demedim mi," dedi. "Bu işin içine edildi."

Dâmaso otomatik plakçalara para attı. Müziğin sesi ve aletin renkli ışık sistemi, sadakatinin gürültülü bir kanıtı gibi geldi ona. Ama Don Roque'nin bunu fark etmediği izlenimini edindi. Bunun üzerine bir sandalye yanaştırıp belirsiz birtakım sözlerle onu avutmaya çalıştı, Don Roque bunlara yelpazesinin baştan savma temposu içinde fazla bir heyecan belirtisi göstermeden itiraz ediyordu.

"Yapılacak bir şey yok," diyordu. "Beyzbol şampiyonası ömür boyu sürecek değildi ya."

"Ama toplar ortaya çıkabilir."

"Çıkmaz."

"Herhalde Zenci onları yemedi."

"Polis her yanı aradı," dedi Don Roque, umutsuz bir kesinlikle. "Mutlaka nehre atmıştır."

"Bir mucize olabilir."

"Hayal kurmayı bırak bir tarafa, evlat," diye karşılık verdi Don Roque. "Felaketler salyangoz gibidir. Sen mucizelere inanır mısın?"

"Bazen," dedi Dâmaso.

Salondan çıktığında sinema daha boşalmamıştı. Hoparlörden avaz avaz yayılan kırık dökük konuşmalar, ışık-

lan sönmüş kasabanın içinde yankılanıyordu, hâlâ aydınlık tek tük evde ise ışıklar sönmek üzereydi. Dâmaso kısa bir süre sinemanın oralarda dolandı. Sonra dans salonuna gitti.

Orkestra aynı anda iki kadınla birden dans eden tek bir müşteri için çalıyordu. Duvarın önünde uslu uslu oturan öteki kadınların bir yerden mektup bekler gibi bir halleri vardı. Dâmaso masalardan birine oturdu, bira getirmesi için barmene işaret etti, birasını soluk almak için kısa aralıklarla durarak şişeden içiyor, bir yandan da iki kadınla birden dans eden adamı tıpkı camın arkasından bakar gibi seyrediyordu. Adam kadınlardan daha ufak tefekti.

Vakit gece yarısını bulunca, sinemaya gitmiş olan öteki kadınlar da peşlerinde bir grup erkekle birlikte çıkageldiler. Dâmaso'nun aynı grupta olan kız arkadaşı, ötekileri bırakıp geldi, onun masasına oturdu.

Dâmaso ona bakmadı bile. Yarım düzine bira içmişti, bakışları, bu kez üç kadınla birlikte dans eden ama onlarla ilgilenmeyip kendi ayakkabılarının desenleriyle oyalanan adamdaydı hâlâ. Adam mutlu görünüyordu ve kollarıyla bacaklarından başka bir de kuyruğu olsaydı daha da mutlu olacağı belliydi.

"Bu herif hoşuma gitmiyor," dedi Dâmaso.

"Öyleyse ona bakma," dedi kız.

Barmenden içecek bir şey istedi. Dans pisti çiftlerle dolmaya başlamıştı ama üç kadınla dans eden adam hâlâ kendini salonda yapayalnız hissediyordu. Dans ederken yaptığı bir dönüşte Dâmaso'nun bakışlarıyla karşılaştı, dansına daha büyük bir canlılık katıp minicik tavşan dişlerini göstererek ona gülümsedi. Dâmaso bakışlarını gözünü kırpmadan onun üzerinde tutuyordu, sonunda adam ciddileşip ona sırtını döndü.

"Kendini çok neşeli sanıyor," dedi Dâmaso.

"Çok neşelidir," dedi kız. "Kasabaya her geldiğinde,

bütün gezgin pazarlamacılar gibi kendi hesabına müzik çaldırır."

Dâmaso kaymış gözlerini ona çevirdi.

"Öyleyse ona git," dedi. "Üç kişinin yediği yerde dördüncüye de yer vardır."

Kız karşılık vermeden yüzünü dans pistine çevirerek ağır ağır içkisini yudumladı. Açık sarı renkli giysisi sıkılganlığını vurguluyordu.

Bir sonraki parçayla dans ettiler. Sonunda Dâmaso sıkılmıştı. Kız onu kolundan tutup tezgâha doğru sürükleyerek, "Açlıktan ölüyorum," dedi. "Sen de bir şeyler yemelisin." Üç kadınla neşeli adam aksi yönden geliyordu.

"Baksana," dedi Dâmaso.

Adam duraklamadan gülümsedi ona. Dâmaso, kız arkadaşının kolundan kurtulup onun önünü kesti.

"Dişlerin hoşuma gitmiyor."

Adamın rengi atmıştı, ama hâlâ gülümsüyordu.

"Benim de," dedi.

Kızın engel olmasına fırsat kalmadan Dâmaso onun suratına bir yumruk indirdi, adam pistin ortasına kıçüstü oturmuştu. Müşterilerden hiçbiri araya girmedi. Üç kadın Dâmaso'nun beline sarılmış bağrışırlarken, kız arkadaşı onu salonun dip tarafına doğru itiyordu. Yüzü yediği yumrukla allak bullak olan adam yerden bakıyordu. Tıpkı bir maymun gibi pistin ortasına fırlayıp bağırdı:

"Müziğe devam!"

Saat ikiye doğru salon neredeyse boşalmış, müşterisiz kalan kadınlar yemek yemeye başlamışlardı. Hava sıcaktı. Kız masaya bir tabak fasulye ve pilav ile kızarmış et götürüp hepsini bir kaşıkla yemeye koyuldu. Dâmaso yüzünde bir tür şaşkınlıkla onu seyrediyordu. Kız ona bir kaşık pilav uzattı.

"Aç ağzını."

Dâmaso çenesini göğsüne dayayıp kafasını salladı.

"O, kadınlar için/' dedi. "Biz erkekler yemeyiz."

Ayağa kalkabilmek için elleriyle masaya abanmak zorunda kalmıştı. Dengesini bulduğunda barmen kollarını kavuşturmuş, karşısındaydı.

"Dokuz seksen," dedi. "Burası devlet babanın hayır kurumu değil."

Dâmaso onu yolunun üstünden itti.

"İbneleri sevmem," dedi.

Barmen onu gömleğinin kolundan yakalamıştı ama kızın bir işareti üzerine geçmesine izin vererek, "Neleri kaybettiğini bir bilsen," dedi.

Dâmaso düşe kalka dışarı çıktı. Nehrin ay ışığı altındaki esrarengiz ışıltısıyla beyninde çizgi halinde bir berraklık aralanır gibi olmuş ama sonra hemen kapanmıştı. Kasabanın öbür ucunda odasının kapısına vardığında Dâmaso, yolda gelirken ayakta uyuduğundan emindi. Başını iki yana salladı. O andan itibaren yapacağı her harekete dikkat etmesi gerektiğinin, bulanık da olsa hemencecik farkına varmıştı. Menteşelerin gıcırdamasını önlemek için kapıyı dikkatle itti.

Ana onun sandığı karıştırdığını duydu. Lambanın ışığı gözüne girmesin diye duvara doğru dönmüştü ama sonra kocasının soyunmakta olmadığının farkına vardı. Aklının bir anda başına gelmesiyle kalkıp yatakta oturdu. Dâmaso, elinde topların bulunduğu çıkın ve fenerle sandığın yanında duruyordu.

İşaretparmağını dudaklarına götürdü.

Ana yataktan fırlamıştı. Kapıya doğru koşarak "Delisin sen!" diye fısıldadı. Çabucak kol demirini taktı. Dâmaso, el fenerini pantolonunun cebine, küçük çakıyla keskin eyenin yanına koydu, çıkını koltuğunun altına sıkıştırıp ona doğru ilerledi. Ana, sırtını kapıya dayamıştı.

"Ben hayatta olduğum sürece buradan çıkamazsın," diye mırıldandı.

Dâmaso onu kapıdan çekmeye çalıştı.

"Çekil," dedi.

Ana, iki eliyle kapının çerçevesine yapışmıştı. Hiç göz kırpmadan bakıştılar.

"Aptalın tekisin," diye fısıldadı. "Tanrı gözlerine verdiğini, aklından esirgemiş."

Dâmaso onu saçlarından yakaladı, bileğini bükerek başını öne eğmeye zorladı, dişlerinin arasından, "Sana çekil dedim," diye mırıldandı.

Ana, tıpkı boyunduruk altındaki bir öküz gibi gözünü kaydırarak yandan baktı ona. Bir an için kendini acıdan etkilenmez ve kocasından daha güçlü hissetti ama o saçını burmaya devam ediyordu, sonunda gözyaşları içinde soluğu kesildi.

"Karnımdaki çocuğu öldüreceksin," dedi.

Dâmaso onu neredeyse havaya kaldırıp yatağa taşıdı. Kendisini serbest hisseder hissetmez Ana, sırtına atlayıp kolları ve bacaklarıyla onu engelledi, ikisi birlikte yatağa düştüler.

"Bağırırım," diye fısıldadı Ana, onun kulağının içinde. "Kımıldarsan bağırmaya başlarım."

Dâmaso, içinde kabaran öfkeden soluk soluğa, topların bulunduğu çıkını onun dizlerine indirdi. Ana inleyerek bacaklarını gevşetti ama onun kapıya ulaşmasını engellemek için yine beline sarıldı ve yalvarmaya başladı.

"Sana söz veriyorum, yarın onları ben kendim götürürüm," diyordu. "Hiç kimse farkına varmadan onları bir yere koyarım."

Her an kapıya biraz daha yaklaşmakta olan Dâmaso, toplarla onun ellerine vuruyordu. O ise acısı geçene kadar bir an ellerini çekiyor, sonra yeniden sarılarak yalvarmaya devam ediyordu:

"Benim yaptığımı söyleyebilirim," diyordu. "Bu halimle beni içeri atamazlar."

Dâmaso, kendini kurtardı.

"Seni bütün kasaba görecek," dedi Ana. "Öyle aptalsın ki, mehtap olduğunun bile farkında değilsin." Kapının kol demirini kaldırıncaya kadar ona yine sarıldı. Sonra gözlerini yumup, "Hayvan, hayvan!" diye bağırarak kocasının boynuna ve yüzüne vurmaya başladı, Dâmaso kendini korumaya çalışıyordu, Ana, kol demirine sarılıp onun elinden çekip aldı, kafasına doğru savurdu. Dâmaso hamleyi savuşturdu ama kol demiri omuz kemiğine inip tınladı.

"Orospu!" diye bağırdı.

Artık o anda gürültü çıkarmamak için sakınmayı bir yana bırakmıştı. Yumruğunun tersini karısının kulağına indirdi, onun derinden gelen inlemesini ve bedeninin boğuk bir sesle duvara çarpmasını duydu ama dönüp bakmadı. Kapıyı örtmeden odadan dışarı fırladı.

Ana, acıdan sersemlemiş bir halde yerde kıpırdamadan yatıyor, karnında bir şeyler olmasını bekliyordu. Duvarın öbür yanından, sanki mezardan gelen bir sesle, biri ona seslendi. Ağlamamak için dudaklarını ısırdı. Sonra ayağa kalkıp giyindi. Planının başarısızlığa uğradığını kendi kendine itiraf edip karısının bağırarak dışarı çıkmasını bekleyen Dâmaso'nun hâlâ kapının önünde olabileceğini düşünmedi - zaten ilk kavgalarında da bunu düşünememişti. Ana aynı hatayı ikinci kez yaparak kocasının peşinden gideceği yerde ayakkabılarını giydi, kapının kol demirini yerine taktı, yatağa oturup beklemeye koyuldu.

Dâmaso artık geri adım atamayacağını, ancak kapının demiri takıldığında anladı. Sürü halinde köpek havlamaları onu sokağın sonuna kadar izlemiş, sonra tüyler ürpertici bir sessizlik olmuştu. Uyuyan kasabanın içinde başkasının ayak sesleri gibi güm güm öten kendi ayak seslerinden kurtulmaya çalışarak, kaldırımlarda yürü-

mekten kaçınıyordu. Bilardo salonunun arka kapısının önündeki boş arsaya gelene kadar hiçbir önlem almadı.

Bu kez feneri kullanmasına gerek yoktu. Kapının, yalnızca kurcalanan halkanın olduğu yeri yenilenmişti. Buradan tuğla biçiminde ve büyüklüğünde bir tahta parçası çıkarılıp yerine yeni bir tahta konulmuş, üstüne de aynı halka takılmıştı. Geri kalan her şey aynıydı. Dâmaso sol eliyle asma kilidi çekti, eyenin ucunu güçlendirilmemiş halkanın dibine soktu, eyeyi tıpkı bir araba levyesi kullanır gibi kuvvetle ama zorlamadan birkaç kez oynattı, ta ki tahta, çürük parçalar halinde inleyerek dağılıp boyun eğene kadar. Kapıyı itmeden önce, yerinden oynamış olan kanadı, yerdeki karolara sürtmesini azaltmak için yukarı doğru kaldırdı. Kapıyı ancak geçebileceği kadar araladı. Son olarak da ayakkabılarını çıkarıp topların bulunduğu paketle birlikte içeri doğru attı ve istavroz çıkararak ay ışığına boğulmuş salona girdi.

Önde boş şişeler ve kasalarla dolu karanlık bir geçit vardı. Daha ötede, camlı tepe penceresinden giren ay ışığının altında bilardo masası, daha sonra dolapların arkaları, en sonda da giriş kapısının karşısına barikat halinde dizilmiş küçük masalarla iskemleler görülüyordu. Ay ışığıyla sessizliğin saydamlığı dışında her şey tıpkı ilk seferindeki gibiydi. O ana kadar sinirlerinin gerilimine karşı koymak zorunda kalmış olan Dâmaso, büyülenmiş gibi garip bir duyguya kapıldı.

Bu kez yerinden oynamış olan karolara aldırmadı. Kapıyı ayağıyla itti, ay ışığının içinden geçtikten sonra tezgâhın arkasında topların kutusunu aramak üzere feneri yaktı. Dikkatsiz davranıyordu. Feneri sağa sola oynatırken bir yığın tozlu kavanoz, mahmuzlu bir çift üzengi, motor yağı lekeleri içinde dürülmüş bir gömlek, sonra da bıraktığı aynı yerde duran top kutusunu gördü. Ama ışığı en dibe kadar tutmamıştı. Kedi oradaydı.

Hayvan, ışığın içinden meraksız gözlerle baktı ona. Dâmaso ışığı tutmaya devam ederken hafif bir ürpertiyle onu, gündüzleri salonda hiç görmediğini anımsadı. Feneri ileri doğru oynatarak, "Pist!" dedi ama hayvan oralı olmamıştı. O sırada kafasının içinde sessiz bir patlama oldu sanki ve kedi tümüyle silindi belleğinden. Neler olup bittiğini anladığında feneri elinden atmış, topların bulunduğu paketi göğsüne bastırıyordu. Salon aydınlanmıştı.

"Hey!"

Don Roque'nin sesini tanımıştı. Böğründe korkunç bir yorgunluk hissederek ağır ağır doğruldu. Don Roque, ayağında donu, elinde demir bir çubukla, aydınlıktan kamaşmış gözlerini kırpıştırarak ilerliyordu. Dâmaso'nun içeri girdiğinde geçtiği yerin çok yakınında, boş şişelerle kasaların arkasında asılı bir hamak vardı. Bu da ilk seferdekinden farklı bir şeydi.

Don Roque, on metreden daha yakına geldiğinde bir sıçrayışta savunma durumuna geçti. Dâmaso paketi arkasına sakladı. Don Roque onu gözlüksüz tanıyabilmek için başını ileri doğru uzatıp burnunu kırıştırdı.

"Evlat, sen ha!" diye bağırdı şaşkınlıkla.

Dâmaso, sanki ezelden beri süregelen bir şeyin sona erdiğini hissediyordu. Don Roque elindeki demiri indirdi, ağzı bir karış açık ona yaklaştı. Gözlüğü ve takma dişleri olmadan tıpkı bir kadına benziyordu.

"Ne işin var burada?"

"Hiç," dedi Dâmaso.

Hafifçe kımıldayarak duruşunu değiştirdi.

"Ne var elinde?" diye sordu Don Roque.

Dâmaso geriledi.

"Hiç," dedi.

Don Roque kıpkırmızı kesilip titremeye başlamıştı. Elindeki demiri havaya kaldırıp öne doğru bir adım atarak, "Ne var elinde?" diye bağırdı.

Dâmaso paketi uzattı ona. Don Roque duruşunu bozmadan sol eliyle alıp parmaklarıyla yokladı. Ancak o zaman anlayabildi.

"Olamaz," dedi.

O kadar şaşırmıştı ki paketi açarken elindeki demiri tezgâhın üzerine bıraktı, Dâmaso'yu unutmuş görünüyordu. Hiç sesini çıkarmadan toplara bakakaldı.

"Onları yerine koymaya gelmiştim," dedi Dâmaso.

"Öyle anlaşılıyor," dedi Don Roque.

Dâmaso'nun beti benzi atmıştı. Alkolün etkisinden tümüyle kurtulmuş, yalnızca dilinde buruk bir tortu ile bulanık bir yalnızlık duygusu kalmıştı geriye.

"Demek mucize dediğin buydu," dedi Don Roque, paketi kapatarak. "Bu kadar aptal olabileceğine inanamıyorum."

Başını kaldırdığında yüzündeki ifade değişmişti.

"Peki ya iki yüz peso?"

"Çekmecede hiçbir şey yoktu ki," dedi Dâmaso.

Don Roque ağzında bir şey çiğner gibi yaparak düşünceli bir yüzle baktı ona, sonra gülümsedi.

"Hiçbir şey yoktu," diye tekrarladı birkaç kez. "Demek hiçbir şey yoktu."

Demiri yeniden eline alıp, "Öyleyse şimdi bu hikâyeyi Başkan'a anlatacağız," dedi.

Dâmaso ellerinin terini pantolonuna sildi.

"Hiçbir şey olmadığını siz de biliyorsunuz."

Don Roque gülümsemeye devam ediyordu.

"İki yüz peso vardı," dedi. "Şimdi onu senin burnundan fitil fitil getirsinler de gör bakalım; hırsız olduğundan değil, salaklığından.

BALTAZAR'IN YAŞADIĞI MUCİZEVİ ÖĞLE SONRASI

Kafes tamamlanmıştı. Baltazar, onu alışkanlıkla saçağın kenarına astı, öğle yemeğini bitirdiğinde bunun dünyanın en güzel kafesi olduğu söylentileri almış yürümüştü. Onu görmeye o kadar çok insan gelmişti ki, evin önünde bir kalabalık oluşmuş, Baltazar onu asılı olduğu yerden indirip marangozhaneyi kapatmak zorunda kalmıştı.

"Tıraş olmalısın," dedi karısı Ursula. "Tıpkı Fransisken rahiplerine benziyorsun."

"Yemek üstüne tıraş olmak iyi değildir," dedi Baltazar.

İki haftalık sakalı, katır yelesi gibi kırkılmış kısa ve sert saçları, yüzünde genelde ürkek bir çocuk ifadesi vardı. Ama aldatıcı bir ifadeydi bu. Şubat ayında 30 yaşını bitirmişti, dört yıldan beri evlenmeden ve çocuk yapmadan Ursula'yla birlikte yaşıyordu ve hayatı boyunca tetikte olması için pek çok neden çıkmıştı karşısına ama korkması için hiçbir nedeni olmamıştı. Yapıp bitirdiği kafesin bazı kimseler için dünyanın en güzel kafesi olduğunun farkında bile değildi. Çocukluğundan beri kafes yapmaya alışık bir kimse olarak onun için bu kafes, bütün öteki yaptıklarında gösterdiği çabadan daha çetin bir çaba gerektirmiş değildi.

"Öyleyse biraz dinlen," dedi karısı. "Bu sakalla hiçbir yere gidemezsin."

Dinlenirken, kafesi komşulara göstermek için birçok kez hamağından kalkması gerekmişti. Ursula o zamana kadar kafese pek dikkat etmemişti. Canı sıkılıyordu çünkü kocası kendini bütünüyle bu kafese vermek için marangozluk işini ihmal etmiş, iki hafta boyunca pek uyuyamayarak yatakta oradan oraya dönüp saçmalamış ve tıraş olmayı bir daha akima getirmez olmuştu. Ama kafesin bitmiş halini görünce canının sıkıntısı geçti. Baltazar öğle uykusundan uyandığında, onun pantolonu ile gömleğini ütüleyip hamağın yanındaki bir iskemlenin üstüne koymuş, kafesi yemek masasının üstüne götürmüştü. Sessizce onu seyrediyordu.

"Kaç para isteyeceksin?" diye sordu.

"Bilmiyorum," dedi Baltazar. "Otuz peso isterim, bakalım yirmi verirler mi diye."

"Elli iste," dedi Ursula. "Bu son on beş gün içinde kaç gece uykusuz kaldın. Üstelik kafes çok da büyük. Öyle sanıyorum ki bu, ömrümde gördüğüm en büyük kafes."

Baltazar tıraş olmaya başlamıştı.

"Acaba elli peso verirler mi dersin?"

"Don Chepe Montiel için bu para hiçbir şey değil, zaten kafes de bu kadar eder," dedi Ursula. "Hatta altmış istemelisin."

Ev, boğucu bir alacakaranlığa gömülmüştü. Nisan ayının ilk haftasıydı ve ağustosböceklerinin ötmesi yüzünden sıcaklık daha da dayanılmaz gibiydi. Baltazar giyinmesini bitirdi, evi havalandırmak üzere avlunun kapısını açınca yemek odasına bir grup çocuk girdi.

Haber yayılmıştı bile. Yaşamından hoşnut, ama mesleğinden yorulmuş yaşlı bir hekim olan Doktor Octavio Giraldo da, sakat karısıyla birlikte öğle yemeği yerken Baltazar'ın kafesini düşünüyordu. Sıcak günlerde yemek masasını koydukları iç terasta pek çok çiçek saksısı ve içinde kuşlar ile iki kafes vardı.

Karısı kuşları çok seviyordu, o kadar çok seviyordu ki onları yiyebilecek yaradılışta oldukları için kedilerden nefret ediyordu. Doktor Giraldo o gün öğleden sonra aklı karısında olarak bir hastasını ziyarete gitmiş, dönüşte de kafesi görmek için Baltazar'm evine uğramıştı.

Yemek odasında bir sürü insan vardı. Herkes görsün diye masanın üzerine yerleştirilmiş olan tellerden yapılmış kocaman kubbeli, içi üç katlı kafes, yem yemek ya da uyumak için özel bölmeleri, aralarındaki geçitleri ve kuşların dinlencesine ayrılmış bölümdeki salıncaklarıyla dev gibi bir buzhanenin küçültülmüş modelini andırıyordu. Doktor elini sürmeden onu dikkatle incelerken, bu kafesin gerçekten de şöhretinden çok daha üstün, karısına almak için hayalini kurduğu kafesten çok daha güzel olduğunu düşünüyordu.

"Bu, insanın hayal gücünün bir serüveni," dedi. Orada bulunanların arasında Baltazar'ı aradı ve sevecenlik dolu gözlerini ona dikip ekledi: "Sen olağanüstü bir mimar olabilirdin."

Baltazar'ın yüzü kızarmıştı.

"Teşekkürler," dedi.

"Doğru söylüyorum," dedi Doktor. Gençliğinde güzel olan bir kadının pürüzsüz, yumuşacık şişmanlığı ve narin elleri vardı. Sesi, Latince konuşmakta olan bir rahibinkini andırıyordu. Kafesi, sanki onu satışa çıkarmış gibi, herkesin gözleri önünde döndürerek, "İçine kuş koymaya bile gerek yok," dedi. "Tek başına şarkı söylemesi için ağaçların arasına asmak yeterli." Kafesi yeniden masanın üstüne koydu, ona bakarak bir an düşündü, sonra, "Pekâlâ, onu alıyorum," dedi.

"Kafes satıldı," dedi Ursula.

"Don Chepe Montiel'in oğlunun bu kafes," dedi Baltazar. "Onu özel olarak ısmarladı."

Doktor, saygılı bir tavır takındı.

"Sana modeli vermiş miydi?"

"Hayır," dedi Baltazar. "Bir çift sarısasma kuşu için bunun gibi büyük bir kafes istediğini söylemişti."

Doktor kafese baktı.

"İyi ama bu kafes sarısasma kuşu için değil ki."

"Tabii ki öyle, Doktor," dedi Baltazar, masaya yaklaşarak. Çocuklar masanın çevresini kuşatmışlardı. "Ölçüler çok iyi hesaplandı," dedi, değişik bölmeleri işaretparmağıyla göstererek. Sonra parmaklarının eklem yerleriyle kubbesine vurdu, kafes derin akort sesleriyle dolmuştu.

"Bu tel, bulunabileceklerin en dayanıklısı ve her bir ek yeri hem içeriden hem dışarıdan kaynakla tutturulmuş," dedi.

"Bir papağanı bile barındırabilir," diye söze karıştı çocuklardan biri.

"Öyle," dedi Baltazar.

Doktor başını salladı.

"İyi ama sana modeli vermemiş ki," dedi. "Sarısasma kuşları için büyük bir kafes olmasının dışında hiçbir kesin siparişte bulunmamış. Öyle değil mi?"

"Öyle," dedi Baltazar.

"Öyleyse sorun yok," dedi Doktor. "Sarısasma kuşlan için büyük bir kafes başka, bu kafes başka. Bunun sana ısmarladıkları kafes olduğunu gösterecek hiçbir kanıt yok."

"Ama bu o," dedi Baltazar, aklı karışarak. "Bunu onun için yaptım."

Doktor, sabırsızlandığını gösteren bir hareket yaptı.

"Başka bir tane daha yapabilirsin," dedi Ursula, kocasına bakarak. Sonra da Doktor'a döndü: "Sizin aceleniz yoktur."

"Karıma, bu öğleden sonra için söz verdim," dedi Doktor.

"Kusura bakmayın, Doktor," dedi Baltazar, "ama zaten satılmış olan bir şey yeniden satılamaz."

Doktor omuzlarını kaldırdı. Boynundaki teri bir mendille silip tıpkı gitmekte olan bir gemiye bakar gibi bakışlarını aynı belirsiz noktadan ayırmadan, kafesi sessizce seyre daldı.

"Bu kafes için sana ne kadar verdiler?"

Baltazar, yanıt vermeden Ursula'ya baktı.

"Altmış peso," dedi karısı.

Doktor hâlâ kafese bakıyordu.

"Çok güzel," diye içini çekti. "Son derece güzel."

Sonra kapıya doğru ilerleyerek, yüzünde bir gülümsemeyle, enerjik bir şekilde yelpazelenmeye başladı ve bu olayın anısı belleğinden tümüyle silindi gitti.

"Montiel çok zengindir," dedi.

Aslında Jose Montiel göründüğü kadar zengin değildi ama öyle olabilmek için her şeyi yapabilecek yaradılıştaydı. Oradan birkaç sokak ötede, satılamayacak hiçbir şeyin kokusunun o güne kadar duyulmamış olduğu eşyalarla tıklım tıklım dolu bir evde, kafesle ilgili habere kayıtsız kalmış bir haldeydi. İçindeki ölüm saplantısıyla kıvranan karısı, öğle yemeğinden sonra kapıları pencereleri kapamış, Jose Montiel öğle uykusuna yattığı sürece, odanın yarı karanlığı içinde gözleri açık olarak iki saat yatmıştı. Birbirine karışan seslerin gürültüsü onu böyle beklenmedik bir anda yakalamıştı. Bunun üzerine salonun kapısını açtı ve evin önünde gürültülü bir kalabalık ve bu kalabalığın ortasında da elinde kafesiyle, yeni tıraş olup beyazlar giyinmiş Baltazar'ı gördü, yüzünde yoksul insanların zenginlerin evine giderken takındıkları o onurlu temiz kalplilik okunuyordu.

Jose Montiel'in karısı, aydınlık bir yüzle, Baltazar'ı içeri götürerek, "Ne harika şey," dedi şaşkınlıkla. "Ömrümde hiç böyle şey görmemiştim," diyerek kapıya birikmiş olan kalabalığa sinirlenip ekledi: "Aman onu içeri götürüverin, yoksa salonu horoz dövüşü alanına çevirecekler."

Baltazar, José Montiel'in evinin yabancısı değildi. İşindeki ustalığı ve sözünde durması nedeniyle ufak tefek marangozluk işleri yapması için birçok kez oraya çağrılmıştı. Ama zenginler arasında kendini hiçbir zaman rahat hissetmemişti. Her zaman onların çirkin ve kavgacı karılarını, geçirdikleri korkunç ameliyatları düşünür, içini hep bir acıma duygusu kaplardı. Onların evlerine girdiğinde ayakları geri geri giderdi hep.

"Pepe burada mı?" diye sordu.

Kafesi yemek salonundaki masaya koymuştu.

"Okulda," dedi Jose Montiel'in karısı. "Ama fazla gecikmez." Sonra da ekledi: "Montiel banyoda yıkanıyor."

Aslında Jose Montiel'in banyo yapacak zamanı olmamıştı. Neler olup bittiğini görmek üzere dışarı çıkabilmek için kendisine alelacele bir kâfurulu alkol friksiyonu yapmakla meşguldü. Öylesine basiretli bir adamdı ki, uykusunda evin içindeki gürültüleri duyabilmek için elektrikli vantilatörü açmadan uyurdu.

"Gel bak ne harika şey!" diye bağırdı karısı.

Jose Montiel -havlusu boynunda, iriyarı kıllı vücuduyla- yatak odasının penceresinden baktı.

"Nedir o?"

"Pepe'nin kafesi," dedi Baltazar.

Kadın şaşırarak baktı ona.

"Kimin?"

"Pepe'nin," diye yineledi Baltazar. Sonra da Jose Montiel'e dönerek, "Pepe ısmarlamıştı onu bana," dedi.

O anda hiçbir şey olmadı, ama Baltazar'a sanki birisi banyonun kapısını açmış gibi geldi. Jose Montiel ayağında donuyla çıktı yatak odasından.

"Pepe!" diye bağırdı.

"Daha gelmedi ki," diye mırıldandı karısı, yerinden kıpırdamadan.

Pepe kapının boşluğunda belirmişti. On iki yaşların-

da kadardı, annesinin kıvrık kirpikleriyle sakin duygusallığını olduğu gibi almıştı.

"Buraya gel," dedi José Montiel. "Bunu sen mi ısmarladın?"

Çocuk başını önüne eğdi. José Montiel onu saçlarından yakalayarak gözlerinin içine bakmaya zorladı.

"Söylesene."

Çocuk hiçbir şey söylemeden dudaklarını ısırdı.

"Montiel," diye fısıldadı karısı.

José Montiel, çocuğu bıraktı, yüzünde heyecan dolu bir ifadeyle Baltazar'a döndü.

"Çok üzgünüm, Baltazar," dedi. "Ama işe başlamadan önce bana danışman gerekirdi. Küçük bir çocuktan sipariş almak da ancak senin aklına gelir." Konuştukça yüzü giderek eski serinkanlılığını kazanıyordu. Kafesi hiç bakmadan yerinden kaldırdı, Baltazar'a uzattı. "Onu hemen al götür ve kime satabilirsen satmaya bak," dedi. "En önemlisi de, rica ederim benimle tartışma." Sırtına hafifçe vurup nedenini açıkladı: "Doktor bana sinirlenmeyi yasakladı."

Çocuk, gözünü bile kırpmadan, olduğu yerde hareketsiz kalmıştı, ta ki Baltazar elinde kafesle şaşkın bir halde dönüp ona bakana kadar. O zaman gırtlağından, tıpkı bir köpek hırlaması gibi bir ses çıkardı ve avaz avaz bağırarak kendini yere attı.

Annesi onu yatıştırmaya çalışırken José Montiel kılı kıpırdamadan bakıyordu ona.

"Kaldırma onu," dedi. "Bırak yerlere vura vura kafasını patlatsın, sonra üstüne tuz ekip limon sıkarsın, istediği gibi doya doya tepinir."

Annesi onu bileklerinden tutarken çocuk gözlerinden yaş gelmeden çığlıklar atıyordu.

"Bırak onu," diye üsteledi José Montiel.

Baltazar tıpkı hastalıklı bir hayvanın acıdan kıvran-

masını seyreder gibi bakıyordu çocuğa. Saat dört olmak üzereydi.

O saatte kendi evinde Ursula, bir yandan halka halka soğan doğrarken, çok eski bir şarkıyı söylemekteydi.

"Pepe," dedi Baltazar.

Gülümseyerek çocuğa yaklaştı ve kafesi ona uzattı. Çocuk bir sıçrayışta toparlandı, neredeyse kendi boyunda olan kafese sarıldı ve ne söyleyeceğini bilemez halde tel örgülerin arasından Baltazar'a bakakaldı. Bir tek gözyaşı bile dökmemişti.

"Baltazar," dedi Montiel, yumuşak bir sesle. "Sana onu götürmeni söylemiştim."

"Geri ver onu," diye emretti karısı çocuğa.

"Sende kalsın," dedi Baltazar. Sonra da José Montiel'e, "Zaten onun için yapmıştım," dedi.

José Montiel salona kadar onun peşinden gitti.

"Aptallık etme, Baltazar," diyordu, onun yolunu keserek. "Dökuntünü al evine götür ve daha fazla aptallık etme. Sana tek kuruş ödemeye niyetim yok."

"Ziyanı yok," dedi Baltazar. "Onu Pepe'ye hediye etmek için özel olarak yapmıştım. Para istemeyi düşünmüyordum."

Baltazar kapının önüne birikmiş olan meraklıların arasından kendine yol açarken, José Montiel salonun ortasında durmuş avaz avaz bağırıyordu. Beti benzi atmış, gözleri kızarmaya başlamıştı.

"Salak!" diye bağırıyordu. "Süprüntünü al, git. Ne idüğü belirsiz biri gelip benim evimde emirler verecek ha, bir bu eksikti. Lanet olsun!"

Baltazar'ı bilardo salonunda alkışlarla karşılamışlardı. O ana kadar, bütün ötekilerden daha güzel bir kafes yapmış olduğunu, ağlaması geçsin, diye onu José Montiel'in oğluna hediye etmek zorunda kaldığını ve bu olanların hiçbirinde şaşılacak bir şey olmadığını düşünüyordu.

Ama daha sonra, bütün bunların pek çok kimse için oldukça önemli olduğunun farkına vararak kendini biraz heyecanlı hissetti.

"Demek sana kafes için elli peso verdiler."

"Altmış," dedi Baltazar.

"Bunu bir yere yazmak gerek," dedi birisi. "Don Chepe Montiel'den bu kadar parayı koparabilen tek kişisin. Bunu kutlamak gerek."

Ona bira ikram ettiler, Baltazar da oradaki herkese birer tane ısmarlayarak karşılık verdi. Ömründe ilk kez içki içtiğinden, hava kararırken körkütük sarhoş olmuştu ve altmışar pesodan bin kafes, sonra da altmış milyon pesoyu tamamlayıncaya kadar bir milyon kafes daha, diye harika bir tasarıdan dem vuruyordu.

"Zenginler ölmeden önce onlara satabilmek için pek çok şey yapmak gerek," diyordu, sarhoşluktan burnunun ucunu göremeyecek bir halde. "Hepsi hasta ve yakında ölecekler. Artık sinirlenmeye bile hakları olmadığına göre hayatları ne biçim kaymış."

Otomatik plakçalar iki saat boyunca hiç durmadan onun hesabına çalışmıştı. Herkes Baltazar'ın sağlığına, onun talihine ve servetine, zenginlerin ölümüne kadeh kaldırıyordu ama sonra yemek saati geldiğinde onu salonda tek başına bıraktılar.

Ursula, üzeri halka halka soğanla örtülü kızarmış bir tabak et yemeğiyle onu saat sekize kadar beklemişti. Birisi ona kocasının salonda, mutluluktan deli gibi, herkesle bira bardağı tokuşturmakta olduğunu söylemişti ama o inanmadı, çünkü Baltazar ömründe hiç sarhoş olmamıştı. Ursula, neredeyse gece yarısı olup da yatağa girdiğinde, Baltazar, çevresinde iskemleler dizili dört kişilik küçük masalar ve içinde çullukların dolaştığı üstü açık bir dans pisti olan ışıl ışıl bir salondaydı. Yüzüne gözüne allıklar bulaşmıştı ve bir adım daha atacak hali kalmadı-

ğından aynı yatakta iki kadınla birden yatmak istediğini düşünüyordu. O kadar çok para harcamıştı ki, ertesi gün ödeme koşuluyla saatini rehin olarak bırakmak zorunda kalmıştı. Bir dakika sonra sokakta bacakları iki yana açılmış yatarken, birilerinin ayakkabılarını çekip çıkarmakta olduklarım fark etmiş ama hayatının bu en mutlu uykusundan uyanmak istememişti. Sabahın beşinde kiliseye ayine gitmek üzere oradan geçen kadınlar, öldüğünü sanarak ona bakmaya bile cesaret edemediler.

MONTIEL'İN DUL KARISI

Don Jose Montiel öldüğünde herkes kendini öcü alınmış gibi hissetmişti ama onun gerçekten öldüğüne inanabilmeleri için de aradan saatler geçmesi gerekmişti. Birçoklan ölüyü cenaze salonunda, yastıklar ve keten çarşaflar arasında sarı renkli ve tıpkı bir kavun gibi bombe tabutun içine tıkıştırılmış haliyle gördükten sonra bile bundan kuşku duymaya devam etmişlerdi. Yüzü sinekkaydı tıraşlıydı, üzerinde beyaz giysileri, ayağında rugan çizmeleri vardı ve öylesine iyi görünüyordu ki daha önce hiç bu kadar canlı göründüğü olmamıştı. Pazar günleri saat sekiz ayinine katılan aynı Don Chepe Montiel'di sanki, yalnızca kamçısının yerine bir haç tutuyordu ellerinin arasında. Tüm kasaba halkının onun ölmüş rolü yapmadığından emin olabilmesi için, tabutun kapağını vidalayıp onu görkemli aile kabristanına kapamaları gerekmişti.

Gömülme işinden sonra, dul karısı dışında herkese inanılmaz gibi görünen tek şey, Jose Montiel'in eceliyle ölmüş olmasıydı. Herkes onun bir pusuya düşürülüp sırtından delik deşik edilmesini beklerken, dul karısı onu, tıpkı modern bir aziz gibi, günah çıkarmış olarak ve huzur içinde, yaşlılıktan yatağında ölürken göreceğinden emindi. Ancak birkaç ayrıntıda yanılmıştı. Jose Montiel

bir çarşamba günü öğleden sonra saat ikide, doktorun kendisine yasak etmiş olduğu ufak bir sinirlenme sonucu hamağında ölmüştü. Karısı ayrıca bütün kasaba halkının cenaze törenine katılacağını ve evin onca çiçeği sığdırmaya yetmeyeceğini de ummuştu. Oysa cenazeye yalnızca partililer ile kilise toplulukları katılmışlar, belediye meclisinin gönderdiklerinden başka çelenk de gelmemişti. Oğlu -konsolos olarak bulunduğu Almanya'dan- ve Paris'teki iki kızı, üç sayfalık telgraflar göndermişlerdi. Bunları postanedeki ucuz mürekkeple ayaküstü kaleme aldıkları ve 20 doları geçmeyecek sözcükleri bulup yazana kadar pek çok telgraf kâğıdını yırtıp attıkları anlaşılıyordu. Hiçbiri ülkeye geri dönmekten söz etmiyordu. O gece, kendisini mutlu etmiş olan adamın başını koyduğu yastığa kapanarak ağlarken, Montiel'in 62 yaşındaki dul karısı, ömründe ilk olarak bir kırgınlık duygusunu tadıyordu. "Sonsuza dek dört duvar arasına kapanacağım," diye düşünüyordu. "Sanki beni José Montiel'le aynı tabuta koymuşlar gibi olacak. Bu dünyayla ilgili hiçbir şey bilmek istemiyorum." Bu düşüncesinde samimiydi.

Boş inançların acısını çeken bu narin kadın, ana babasının isteğiyle 10 metreden daha az uzaklıktan görmesine izin verilen tek talibiyle 20 yaşında evlenmiş biri olarak, hayatında hiçbir zaman gerçeklerle yüz yüze gelmiş değildi. Kocasının cenazesi evden çıktıktan üç gün sonra, bir tepki göstermesi gerektiğini gözyaşları arasında anlamış, ancak, önündeki yeni yaşamının yönünü saptayamamıştı. En baştan başlamak gerekiyordu.

José Montiel'in kendisiyle birlikte mezara götürdüğü sayısız sırlar arasında, kasanın şifresi de vardı. Belediye Başkanı bu sorunla bizzat ilgilendi. Kasayı, avlunun kalın duvarının önüne koydurdu ve iki polis memuru silahlarının kurşunlarını kasanın kilidine boşalttılar. Montiel'in dul karısı bütün bir sabah, Belediye Başkanı'nın bağıra

çağıra verdiği emirlerle aralıksız süren yaylım ateşini yatak odasından dinlemiş, "Olacak şey değil," diye düşünmüştü. "Ateş seslerinin kesilmesi için beş yıl boyunca Tanrı'ya yalvardım durdum, şimdi ise kendi evimin içinde ateş ediliyor diye şükretmem gerekiyor." O gün büyük bir çaba göstererek zihnini bir noktaya toplayıp ölümü çağırmış ama kimse ona karşılık vermemişti. Artık uykuya dalmak üzereydi ki korkunç bir patlama, evi temellerine kadar sarstı. Kasayı dinamitlemeleri gerekmişti.

Montiel'in dul karısı içini çekti. Ekim ayı, ortalığı bataklığa çeviren yağmurlarıyla geçmek bilmiyordu ve o, José Montiel'in düzeni bozulmuş olağanüstü çiftliğinde kendisini kaybolmuş, ne yapacağını bilemez halde oradan oraya sürüklenir hissediyordu. Ailenin eski ve çalışkan hizmetkârı Señor Carmichael, yönetimi ele almıştı. Montiel'in dul karısı, kocasının ölmüş olduğu gerçeğini sonunda kesin olarak kabullenince, evle uğraşmak üzere yatak odasından dışarı çıktı. Evin bütün süslerini kaldırttı, mobilyaların üstüne yas renklerinde örtüler geçirtti ve merhumun duvarlarda asılı olan portrelerine siyah fiyonklar koydurdu. Odasına kapandığı iki ay boyunca tırnaklarını yemeyi âdet edinmişti. Bir gün -gözleri onca ağlamaktan kıpkırmızı kesilip şişmiş bir haldeyken- Señor Carmichael'in eve elinde şemsiyesi açık olarak girdiğinin farkına vardı. "Kapatın o şemsiyeyi, Señor Carmichael," dedi ona. "Başımıza gelen bunca felaketten sonra bir tek sizin eve açık şemsiyeyle girmeniz eksikti."

Señor Carmichael şemsiyeyi bir köşeye koydu. Cildi pırıl pırıl parlayan yaşlı bir Zenci'ydi, beyazlar giymişti ve nasırlarının acısını hafifletmek için ayakkabılarının üzerine çakıyla küçük delikler açmıştı.

"Yalnızca kuruyana kadar."

Montiel'in dul karısı, kocası öldüğünden beri ilk olarak pencereyi açtı.

"Bunca felaket, bir de üstüne böyle bir kış," diye mırıldandı, tırnaklarını yiyerek. "Sanki hava hiç açmayacak gibi."

"Ne bugün açacak ne de yarın," dedi kâhyası. "Dün gece nasırlarım beni uyutmadı."

Montiel'in dul karısı, Señor Carmichael'in nasırlarının hava değişimiyle ilgili tahminlerine güvenirdi. Kasabanın ıssız meydanına ve José Montiel'in cenazesinde kapılan açılmamış olan sessiz evlere baktı ve o zaman tırnaklarından da, uçsuz bucaksız topraklarından da, eşinden miras kalan ve asla anlayamayacağı sonu gelmez vaatlerden de umutsuzluğa kapıldı.

"Dünya kötü kurulmuş," diye hıçkırdı.

O günlerde onu ziyaret edenlerin, aklını kaçırdığını düşünmeleri için haklı nedenleri olmuştu. Oysa aklı daha önce hiç bu kadar duru olmamıştı. Politik katliam başlamadan öncelerden beri o, hüzünlü ekim sabahlarını, ölenlere acımakla ve Tanrı pazar günleri dinlenmemiş olsaydı dünyayı tamamlamaya vakti olurdu diye düşünmekle geçirmişti.

"Elinde kötü yapılmış onca şeyin kalmaması için o günden yararlanması gerekirdi," diyordu. "Ne de olsa dinlenmek için bütün bir sonsuzluk kalıyordu ona."

Eşinin ölümünden sonra tek değişiklik, kasvetli düşüncelere dalmak için artık belirli bir nedeni olmasıydı.

Böylece, Montiel'in dul karısı umutsuzluk içinde kendini yiyip bitirirken, Señor Carmichael de gemiyi batmaktan kurtarmaya çalışıyordu. İşler iyi gitmiyordu. Yerel ticareti terör yoluyla tekeline almış olan José Montiel'in tehdidinden kurtulan halk, misillemeye girişmişti. Hiçbir zaman gelmeyen müşterileri beklerken, avluda yığılı güğümlerin içindeki süt kesilmiş, deriden torbalardaki bal mayalanmış, depodaki karanlık dolapların içindeki peynirlerde kurtlar semirmişti. Elektrik ampulleri

ve mermer taklidi melek heykelleriyle süslü mezarının içinde Josè Montiel, altı yıllık cinayetlerin ve rezaletlerin bedelini ödüyordu. Ülke tarihinde hiç kimse bu kadar kısa zamanda bu kadar zengin olmamıştı. Diktatörlük yönetiminin ilk Belediye Başkanı kasabaya geldiğinde Josè Montiel, ömrünün yansını, ayağında donuyla pirinç değirmeninin kapısında oturmakla geçirmiş, her devrin adamı, ölçülü bir kişiydi. Bir ara inançlı ve talihli olmakla belirli bir üne kavuşmuştu çünkü piyangoda kazanacak olursa kiliseye insan büyüklüğünde bir Aziz Yusuf sureti bağışlayacağına herkesin içinde söz vermiş, iki hafta sonra altı ikramiye birden kazanınca sözünü yerine getirmişti. İlk olarak ayakkabı giydiğinin görülmesi, muhalefeti yok etmek üzere kesin emir almış kabasaba dağlı bir jandarma çavuşu olan yeni Belediye Başkam'mn geldiği güne rastlamıştı. Josè Montiel onun gizli ihbarcısı olmakla başlamıştı işe. Şişmanlara özgü sakin yaradılışı en ufak bir huzursuzluk uyandırmayan bu alçakgönüllü tüccar, siyasi karşıtları arasında zenginler ve yoksullar diye ayrım yapmıştı. Yoksulları polis kasaba meydanında delik deşik etmiş, zenginlere ise kasabayı terk etmeleri için 24 saatlik bir süre tanınmıştı. Katliamı planlayan Jose Montiel, Belediye Başkanı'yla birlikte boğucu sıcakta çalışma odasına günlerce kapanırken, karısı, ölenlere acımakla meşguldü. Belediye Başkanı çalışma odasından çıkarken o, kocasının yolunu kesiyor, "Bu adam bir cani," diyordu. "Kasabada tek kişi bırakmayacak bu canavarı buradan attırmak için hükümetteki nüfuzunu kullanmalısın."

O günlerde çok meşgul olan Jose Montiel ise, suratına bile bakmadan onu başından savıp, "Budalalığı bırak," diyordu. Aslında onu ilgilendiren, yoksulların öldürülmesi değil, zenginlerin kovulmasıydı. Belediye Başkanı zenginlerin kapılarında kurşun delikleri açıp kasabayı terk etmeleri için süre tanıdıktan sonra, Josè Montiel

onların arazilerini ve hayvanlarını, kendi saptadığı bir fiyata satın alıyordu.

"Aptallık etme," diyordu karısına. "Gidip de bir yerde açlıktan ölmemeleri için onlara yardım edeceğim diye kendini paralayacaksın ve onlar bunu yaptın diye hiçbir zaman kendilerini sana borçlu hissetmeyecekler."

Ve artık gülümsemeye bile vakti olmayan José Montiel, onu yolunun üstünden itip şöyle diyordu:

"Sen mutfağına git ve fazla canımı sıkma."

Bu tempoyla aradan bir yıl geçmeden muhalefet yok edilmiş ve José Montiel kasabanın en zengin ve kudretli adamı olup çıkmıştı. Kızlarını Paris'e yollamış, oğlu için Almanya'da bir konsolosluk görevi sağlamış ve kendini imparatorluğunu pekiştirmeye vermişti. Ancak haksız zenginliğinin tadını altı yıldan fazla çıkarmak kısmet olmadı.

Ölümünün birinci yıldönümünden sonra Montiel'in dul eşi, merdivenin artık yalnızca kötü bir haberin ağırlığı altında gıcırdadığını duyabiliyordu. "Yine eşkıyanın işi," diyorlardı. "Dün de 50 danalık bir sürüyü götürdüler." Dul Señora Montiel, tırnaklarını yiyerek salıncaklı iskemlesinde hareketsiz oturup yalnızca kırgınlıklarıyla besleniyordu.

"Ben sana söylemiştim, José Montiel," diyordu, kendi kendine konuşarak. "Bu millet nankör. Daha mezarında cesedin soğumadan herkes bize sırtını çevirdi bile."

Eve dönen hiç kimse olmamıştı. Yağmurun hiç dinmediği o geçmek bilmez aylarda gördüğü tek insan, eve hiçbir zaman kapalı şemsiyeyle girmeyen sebatkâr Señor Carmichael olmuştu. İşler düzelmiş değildi. Señor Carmichael, José Montiel'in oğluna pek çok mektuplar yazmıştı. İşlerin başına geçmek üzere gelmesinin uygun olacağını telkin ediyordu, üstelik daha da ileri giderek dul annesinin sağlığıyla ilgili bazı kişisel düşüncelerini de

açıklamaktan geri kalmamıştı. En sonunda José Montiel' in oğlu, kendisini vuracakları korkusuyla geri dönmeye cesaret edemediği şeklinde samimi yanıtını verdi. Bunun üzerine Señor Carmichael dul hanımın odasına çıkarak ona meteliksiz kalmak üzere olduğunu itiraf etmek zorunda hissetti kendisini.

"Daha iyi," dedi hanım. "Peynirler ile sinekler burama kadar gelmişti zaten. İsterseniz ne eksiğiniz varsa alın götürün, bırakın ben de huzur içinde öleyim."

O andan sonra, dünyayla tek ilişkisi her ayın sonunda kızlarına yazdığı mektuplar olmuştu. "Burası lanet olası bir kasaba," diyordu onlara. "Bir daha dönmemek üzere orada kalın ve benim için kaygılanmayın. Ben sizlerin mutlu olduğunuzu bilerek mutlu olacağım." Kızları da sırayla ona yazıyorlardı. Mektupları her zaman neşeliydi, bunların sıcacık ve iyi aydınlatılmış yerlerde yazıldıkları ve kızların düşünmek için durakladıklarında kendilerini pek çok aynada birden gördükleri anlaşılıyordu. Onlar da dönmek istemiyorlardı. "Uygarlık burada," diyorlardı. "Oysa orası bize uygun bir çevre değil. İnsanları politik nedenlerle öldürülecek kadar vahşi bir ülkede yaşamak olanaksız." Montiel'in dul eşi, bu mektupları okurken kendini daha iyi hissediyor ve her cümleyi kafasını sallayarak doğruluyordu.

Bir keresinde kızları, ona Paris'teki kasaplar çarşısından söz etmişlerdi. Pespembe domuzları kesip çiçekten taçlar ve kordonlarla süsleyerek bütün olarak kapıya astıklarını anlatıyorlardı. Mektubun sonuna, kızlarınkinden farklı bir elyazısıyla şu satırlar eklenmişti: "Düşünsene, en güzel ve en büyük karanfili domuzun kıçına tıkıyorlar." Montiel'in dul eşi bu cümleyi okuyunca, iki yıldan beri ilk olarak gülümsedi. Evin ışıklarını söndürmeden yatak odasına çıktı ve yatmadan önce elektrikli vantilatörü duvara doğru çevirdi. Sonra gece masasının çek-

mecesinden bir makas, bir rulo yara bandı ve tespihini çıkardı, koparılmaktan azmış tırnağını bantladı. Sonra tespih çekmeye koyuldu ama daha ikinci duada tespihi sol eline geçirdi çünkü parmağındaki bant yüzünden tespih tanelerini hissedemiyordu. Uzaklardan gelen gökgürültülerinin sarsıntılarına kulak verdi bir an. Sonra başı göğsüne düşmüş olarak uyuyakaldı. Tespihli eli yanına düştü ve o zaman avluda Hanım Ana'yı gördü, kucağında beyaz bir çarşaf ve tarakla oturmuş başparmaklarıyla bit kırıyordu. Sordu ona:

"Ben ne zaman öleceğim?"

Hanım Ana başını kaldırdı.

"Kolun yorulmaya başladığı zaman."

CUMARTESİDEN SONRA BİR GÜN

Huzursuzluk, çift galerili, dokuz yatak odalı koskoca bir evde yaşayan huysuz dul Señora Rebeca'mn temmuz ayında bir gün kapı ve pencerelerdeki sinek tellerinin sanki dışarıdan taşlanmışçasına delinmiş olduğunu fark ettiğinde başlamıştı. İlk önce yatak odasındakilerin öyle olduğunu keşfetmiş ve eşinin ölümünden beri hem hizmetkârı hem de sırdaşı olan Argenida ile bu konuyu konuşması gerektiğini düşünmüştü. Daha sonra, evdeki ıvır zıvırı karıştırırken (çünkü uzun zamandan beri Señora Rebeca'nın ıvır zıvır karıştırmaktan başka bir şey yaptığı yoktu), yalnızca yatak odasındakilerin değil, evdeki tüm sineklikl erin delinmiş olduğunu fark etti. Dul hanım, bağımsızlık savaşında kralcıların safında dövüşmüş, daha sonra da sırf III. Carlos'un San Ildefonso'da inşa ettirdiği sarayı ziyaret etmek amacıyla Ispanya'ya zahmetli bir yolculuk yapmış olan Avrupa kökenli büyük büyükbabasından aldığı akademik bir otorite duygusuna sahipti. Bu yüzden, öteki sinek tellerinin durumunu da keşfedince, artık Argenida'yla konuşmayı bir yana bırakarak, üzeri minik kadife çiçeklerle süslü hasır şapkasını giyip saldırıyı haber vermek üzere belediye başkanlığının yolunu tuttu. Ancak oraya vardığında bizzat Belediye Başkam'mn, gömleksiz ve saçı sakalı birbi-

rine karışmış bir halde ve Señora Rebeca'ya hayvanca görünen bir kabalıkla, belediyenin tıpkı kendisininkiler gibi bozulmuş oan sinek tellerini onarmaya çalıştığını gördü.

Señora Rebeca'nın, pislik içinde ve darmadağınık büroya daldığında gördüğü ilk şey, yazı masasının üstündeki bir yığın ölü kuş olmuştu. Ancak hem sıcaktan hem de tellerin mahvolmasının yarattığı hoşnutsuzluktan şaşkın bir haldeydi. Bu yüzden de ölü kuşların yazı masasının üstündeki bu beklenmedik görüntüsü karşısında daha fazla şaşıracak hali yoktu. Hatta Başkan'ın bir merdivenin tepesine çıkıp elinde bir rulo tel ve bir tornavidayla sinek tellerini onarmasıyla otoritenin kendisini küçük düşürdüğünün apaçık ortada olması bile onu şaşırtmamıştı. O şimdi, sinek telleri aracılığıyla gülünç duruma düşürülmüş olan kendi onurundan başkasını düşünecek halde değildi ve şaşkınlığı kendi evindeki teller ile belediyedekiler arasında ilişki kurmasını bile önlüyordu. Büroya girip ölçülü bir ağırbaşlılıkla kapıdan iki adım öteye dikildi ve güneş şemsiyesinin upuzun süslü sapına dayanarak şöyle dedi:

"Bir şikâyette bulunmak zorundayım."

Belediye Başkanı, sıcaktan kıpkırmızı olmuş yüzünü çevirip merdivenin tepesinden baktı. Dul hanımın kendi odasındaki bu alışılmadık varlığı karşısında herhangi bir heyecan belirtisi göstermedi. Asık suratlı bir kayıtsızlıkla bozuk teli yerinden sökmeyi sürdürdü ve bulunduğu yerden sordu:

"Sorun nedir?"

"Mahallenin çocukları sineklikleri kırmışlar."

Bunun üzerine Belediye Başkanı dönüp baktı ona. Şapkasındaki minicik zarif kadife çiçeklerden antika gümüş rengi ayakkabılarına kadar tek tek inceledi onu, sanki ömründe ilk kez görüyor gibiydi. Gözünü ondan ayır-

madan dikkatle indi merdivenin tepesinden, ayağını sıkıca yere bastığında da bir elini beline koyup öbür elindeki tornavidayı çalışma masasına doğru sallayarak şöyle dedi:

"Çocuklar değil, Hanımefendi. Kuşlar."

Señora Rebeca ancak o zaman çalışma masasının üzerindeki ölü kuşlarla merdivenin tepesindeki adam ve kendi yatak odalarındaki berbat olmuş sinek telleri arasında bir ilişki kurabildi. Evindeki tüm yatak odalarının ölü kuşlarla dolu olduğu düşüncesiyle ürpedi.

"Kuşlar ha!" dedi şaşkınlıkla.

"Kuşlar ya!" diye doğruladı Belediye Başkanı. "Evlerin içinde ölmek üzere pencereleri kıran bu kuşlar sorunuyla üç gündür uğraştığımız halde sizin fark etmemiş olmanız garip."

Señora Rebeca, Belediye'den ayrıldıktan sonra kendini utanmış hissediyordu. Kasabadaki tüm söylentileri onun evine taşıdığı halde, kuşlardan hiç söz etmemiş olan Argénida'ya da bir parça gücenmişti. Yaklaşmakta olan ağustos ayının pırıltısıyla gözleri kamaşarak güneş şemsiyesini açtı, sıcaktan kavrulan ıssız caddede yürürken sanki bütün evlerin yatak odalarından insanın içine işleyen kuvvetli bir ölü kuş kokusu yayılıyormuş duygusuna kapılmıştı.

Bu olay temmuz ayının son günlerine rastlamıştı ve kasaba yaşamında hava daha önce hiç bu kadar sıcak olmamıştı. Ama kuş ölümlerinden etkilenmiş olan kasaba sakinleri bunun farkında değildiler. Gerçi bu garip olay kasabalıların işlerini ciddi biçimde etkilemiş değildi ama yine de çoğunluk ağustos başında bu olayla meşguldü. Bu çoğunluğun içine Santisimo Sacramento del Altar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel dahil değildi; bölge kilisesinin doksan dört yaşındaki bu sessiz sakin Rahip'i, bu yaşına kadar şeytanla üç

kez karşılaştığını ileri sürüyor, buna karşılık yalnızca iki kez ölü kuş gördüğünü söyleyerek bunları hiçbir şekilde önemsemiyordu. Bunlardan birincisini bir salı günü ayinden sonra kilise eşyasının saklandığı odada bulmuş ve mahalledeki kedilerden birinin buraya kadar sürükleyip getirdiğini düşünmüştü. Öbürüne ise çarşamba günü rahip lojmanının galerisinde rastlamış ve potininin ucuyla sokağa kadar iterek, "Kediler hiç yaratılmamalıydı," diye düşünmüştü.

Ancak cuma günü tren istasyonuna vardığında, oturmak için seçtiği bankın üzerinde üçüncü bir kuş ölüsü buldu. Hayvanın ölüsünü minik ayaklarından tutup göz hizasına kadar kaldırdığında kafasının içinde şimşek çakmış gibi olmuş, evire çevire inceleyerek şaşkınlıkla, "Vay canına, bu hafta bulduğum üçüncü kuş bu," diye düşünmüştü. O andan sonra, kasabada olup bitenlerin farkına varmaya başlamıştı ama oldukça belirsiz bir biçimde; çünkü Peder Antonio Isabel'e, gerek ileri yaşından, gerekse şeytanı üç kez gördüğünü yeminle söylemesinden dolayı (ki kasabalılara bu pek olacak şey gibi görünmemişti), bölge kilisesi mensuplarınca iyi bir insan, yumuşak başlı ve yardımsever bir kişi gözüyle bakılıyor ancak genel olarak aklının havalarda olduğu düşünülüyordu. Böylece kuşlara bir şeyler olduğunun farkına varmıştı ama o zaman bile bunun, üzerinde vaaz verilmesini gerektirecek kadar önemli olduğunu düşünmedi. Kokuyu ilk duyan o olmuştu. Cuma gecesi duymuştu bunu, hafif uykusunun mide bulandırıcı bir kokuyla bölünmesi üzerine şaşkınlık içinde uyanmıştı ama bunu, gördüğü bir kâbusa mı, yoksa onun uykusunu bozmak için şeytanın başvurduğu yeni ve özgün bir yönteme mi yorması gerektiğini bilemedi. Çevresini kokladı, yatağın içinde bir yandan öbür yana döndü ve bu olayın bir vaaz konusu olarak işine yarayabileceğini düşündü. Şeytan'ın beş du-

yudan biri yoluyla insanın kalbine sızmaktaki ustalığı üzerinde dramatik bir vaaz olabilir diye düşünüyordu.

Ertesi gün ayinden önce kilisenin avlusunda dolaşırken, ilk kez ölü kuşlardan söz edildiğini duydu. Tam vereceği vaazı, Şeytan'ı ve koku duyusu aracılığıyla işlenebilecek günahları düşünüyordu ki geceleri duyulan kötü kokunun hafta boyunca toplanan ölü kuşlardan geldiğinin anlatıldığı geldi kulağına, kafasının içinde İncil'den uyanlar, kötü kokular ve ölü kuşlardan belirsiz bir karmaşa oluşmuştu. Öyle ki pazar günü, hayırseverlik üzerine ve kendisinin de pek iyi anlayamadığı bir konuşmayı hazırlıksız olarak yapması gerekmiş ve Şeytanla beş duyu arasındaki ilişkileri tümüyle unutmuştu.

Yine de bu olay, aklının iyice uzak bir köşesinde gizli kalmış olsa gerekti. Bu her zaman başına gelirdi zaten, yalnızca üzerinden 70 yıldan fazla bir süre geçmiş olan papaz okulundayken değil, 90'ıncı yaşını kutladıktan sonra da çok garip bir biçimde böyle olmuştu. Okuldayken, fırtınasız bir havada yağmurun sağanak halinde yağdığı berrak bir akşam, Sophokles'ten bir parçayı özgün dilinde okuyordu. Yağmur durduğunda pencereden yorgun kırlara, yıkanıp yenilenmiş akşama bakmış, Yunan tiyatrosu ve birbirinden hiç ayırt etmeden genel anlamda, "eski ihtiyarcıklar" dediği klasikler tümüyle aklından çıkmıştı. Aradan otuz ya da kırk yıl geçtikten sonra yağmursuz bir akşam, ziyaret etmekte olduğu bir kasabanın taş döşeli meydanından geçerken, okuldayken öğrendiği Sophokles'in o şiirini hiç farkına varmadan okuyuvermişti. O hafta Papalık temsilcisiyle bu "eski ihtiyarcıklar" konusunu uzun uzun konuşmuştu; kolay heyecanlanır geveze bir ihtiyar olan bu Rahip, büyük bir olasılıkla kendi buluşu olan ve yıllar sonra çapraz bulmaca, diye halk tarafından benimsenen, derin bilgili kimselere yönelik bazı karmaşık bilmecelere meraklıydı.

Onunla yaptığı bu söyleşi sayesinde Yunan klasiklerine duyduğu eski ve içten sevgisini bir anda yeniden kazanmıştı. O yılın Noel'inde bir mektup aldı. O zamana kadar aşırı derecede hayalci, yorumlarında atak, vaazlarında biraz mantıksız olmakla adamakıllı ün yapmış olarak piskoposluğa layık görülmemiş olsa bile, bu kez onu pekâlâ piskopos yapabilirlerdi.

Ancak, 1885 Savaşı'ndan çok öncelerden beri ve kuşların ölmek için yatak odalarına daldıkları dönemden çok önce, özellikle de Şeytan'ı gördüğünü ileri sürdüğünde, onun yerine daha genç bir rahibin gönderilmesini istedikleri kasabada duyulmuştu. O günden sonra da onu ciddiye almamaya başlamışlardı ama dua kitabının küçücük yazılarını hâlâ gözlüğe gerek duymadan çözebilmesine karşın o, bunu pek de fark edebilmiş değildi.

Rahip, her zaman düzenli alışkanlıklara sahip bir kişi olmuştu. Ufak tefek, dikkati çekmeyen, sağlam ve çıkıntılı kemikli, sakin tavırlı bir adamdı; sohbet ederken sesi insanı yatıştırıyordu ama vaiz kürsüsü için fazlasıyla yatıştırıcı olduğu söylenebilirdi. Öğle yemeği saatine kadar, ayağına paçaları bilekten büzgülü uzun bir serj iç donundan başka bir şey giymeden, kendi odasında yelken bezinden bir şezlongda tembel tembel yatıp düşüncelere dalardı.

Ayin yönetmekten başka bir iş yapmıyordu. Haftada iki kez günah çıkartma yerinde oturuyordu ama yıllardır hiç kimsenin günah çıkartmaya geldiği yoktu. O, cemaatinin çağdaş alışkanlıklar yüzünden inançlarını yitirmekte olduğunu düşünüyordu yalnızca, bu nedenle de Şeytan'la üç kez karşılaşmasını tam zamanında meydana gelmiş bir olay olarak kabul ediyordu, gerçi insanların onun sözlerine pek aldırmadıklarını biliyordu ama bu deneyimlerinden söz ederken çok fazla inandırıcı olmadığının da farkındaydı. Artık hayatta olmadığını keş-

fetmek bile onun için bir sürpriz olmazdı, yalnızca son beş yıl boyunca değil, aynı zamanda ilk iki kuşu bulduğu o olağanüstü dakikalarda da. Ancak üçüncüyü bulduğunda gözlerini bir parça yaşama çevirmişti, öyle ki istasyondaki bankın üzerinde gördüğü ölü kuşu son günlerde şaşılacak sıklıkta düşünür olmuştu.

Kiliseden iki adım ötede, sokağa doğru uzanan bir galeriye açılan, üzerinde biri çalışma, öbürü yatak odası olarak kullandığı, sinek telleri bulunmayan iki odalı küçük bir evde oturuyordu. Belki de aklının daha az berrak olduğu anlarda, yeryüzünde mutluluğa erişmenin ancak hava çok fazla sıcak değilken mümkün olabileceğini düşünüyor ve bu fikri onda bir huzursuzluk yaratıyordu. Metafiziğin sarp yollarında kaybolmak hoşuna gidiyordu. O da zaten her sabah kapıyı aralık bırakıp gözleri kapalı, kasları gevşemiş olarak galeride oturduğunda bunu yapıyordu. Ancak kendisinin bile farkına varmadığı şey şuydu: Düşüncelerinde öylesine hafifleşmişti ki, en az üç yıldan beri meditasyon anlarında artık hiçbir şey düşünmez olmuştu.

Her gün saat tam on ikide bir çocuk, elinde dört gözlü bir sefertasıyla galeriyi geçip geliyordu; sefertasında hep aynı şeyler bulunurdu: bir parça manyok ile kemik suyuna çorba, beyaz pilav, soğansız et yahnisi, kızarmış muz ya da küçük bir mısır ekmeği ve Santisimo Sacramento del Altar Castaneda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel'in hiçbir zaman tadına bakmadığı bir parça mercimek.

Çocuk, sefertasını Rahip'in uzandığı şezlongun yanına bırakıyor ama o, galeride ayak sesleri yeniden duyulana kadar gözlerini açmıyordu. Bu yüzden de kasabada herkes Rahip'in öyle uykusuna öğle yemeğinden önce yattığını sanıyordu (ki bu da aynı derecede garip bir şeydi), oysa aslında Peder geceleri bile normal bir uyku uyuyamıyordu.

O zamanlar alışkanlıkları ilkelliğe varacak kadar yalınlaşmıştı. Yiyecekleri sefertasından çıkarmadan, ne tabak ne de çatal bıçak kullanmayıp yalnızca çorbayı içtiği kaşığı zar zor kullanarak ve şezlongundan kıpırdamadan yiyordu yemeğini. Sonra yerinden kalkıyor, başını biraz ıslatıyor, dört köşeli büyük yamalarla onarılmış beyaz cüppesini giyip tam kasaba halkının öğle uykusuna yattığı saatte tren istasyonuna gidiyordu. Bu yolu, şeytanın ona son kez göründüğü zaman kendi uydurduğu duayı mırıldanarak aylardan beri yapıp duruyordu.

Bir cumartesi günü -ölü kuşların düşmeye başlamasından tam dokuz gün sonra- Santisimo Sacramento del Altar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel, istasyona doğru giderken, tam Señora Rebeca'nın evinin önüne vardığında, can çekişmekte olan bir kuş ayaklarının dibine düşüverdi. O anda kafasının içinde bir berraklık ışıltısı parlamasıyla, bu kuşun, ötekilerden farklı olarak, kurtarılabileceğini düşündü. Onu elleri arasına alıp Señora Rebeca'nın öğle uykusuna yatmak üzere tam giysisinin düğmelerini açmakta olduğu bir anda kapısını çaldı.

Kapının vurulduğunu yatak odasından duyan dul hanım, gözlerini içgüdüsel olarak sinek tellerine çevirdi. Bu odaya iki günden beri kuş girmemişti. Ama teller hâlâ delik deşikti. Sinirlerini ayakta tutan bu kuş istilası sona ermedikçe telleri tamir ettirmenin gereksiz bir masraf olacağını düşünmüştü. Elektrikli vantilatörün vızıltısının arasından kapıya vurulduğunu duymuş ve Argénida'nın galerinin en dibindeki yatak odasında öğle uykusuna yatmış olduğunu öfkeyle hatırlamıştı. Bu saatte kimin rahatsız edebileceğini kendi kendine sormayı bile akıl edemedi. Giysisinin önünü yeniden ilikledi, telli kapıyı itti, dimdik ve azametli bir edayla galeri boyunca yürüdü, mobilyalar ve süs eşyalarıyla ağzına kadar

dolu salonu geçti ve kapıyı açmadan önce telin arkasında Peder Antonio Isabel'in durduğunu gördü: Asık yüzü, feri kaçmış gözleri ve ellerinin arasında bir kuşla, (daha o kapıyı açmadan] "Üzerine biraz su serper, sonra da bir *totuma* kabağının[1] altına koyarsak, iyileşeceğinden eminim," diyordu. Señora Rebeca kapıyı açtığında dehşetten donakaldığını hissetti.

Rahip orada beş dakikadan fazla kalmamıştı. Señora Rebeca görüşmeyi kısa kesenin kendisi olduğunu sanıyordu. Oysa aslında bunun yapan Peder'di. Dul Señora Rebeca, o anda düşünmüş olsaydı, Rahip'in, kasabada o güne kadar yaşadığı 30 yıl boyunca, onun evinde hiçbir zaman beş dakikadan fazla kalmamış olduğunu fark ederdi. Salonun yüklü aksesuarı içinde ev sahibesinin, piskoposla çok uzaktan ama herkesin bildiği akrabalığına karşın, dünya nimetlerine düşkünlüğünün açıkça görüldüğünü düşünüyordu Peder. Dahası, Señora Rebeca'nın ailesiyle ilgili bir söylenti (ya da bir dedikodu] vardı, gerçi dul Señora Rebeca'nın, ailesine karşı saygısızın biri olarak gördüğü kuzeni Albay Aureliano Buendıa, bir keresinde piskoposun, akrabası olan bu hanımı ziyaretten kaçınmak için yüzyılın başından beri kasabaya ziyarette bulunmadığını ileri sürmüştü ama Peder yine de bu dedikodu herhalde piskoposluk sarayına ulaşmamıştır diye düşünüyordu. Dedikodu ya da söylenti, her ne olursa olsun gerçek şuydu ki Santisimo Sacramento del Ahar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel kendini bu evde rahat hissetmiyordu çünkü evin tek sakini hiçbir dindarlık belirtisi göstermeyip yılda yalnızca bir kez günah çıkartıyor, eşinin karanlık ölümüyle ilgili somut sorular sorulduğunda ise kaçamak yanıtlar

1. Kolombiya, Venezuela ve Panama'da yerlilerin sukabağına verdikleri ad.

veriyordu. Bu kez orada durmuş, can çekişmekte olan bir kuşu yıkamak için onun bir bardak su getirmesini bekliyorsa, bu, kendisinin asla neden olmak istemeyeceği bir durumun gereğindendi.

Dul Señora Rebeca odaya geri dönerken, oymalı tahtadan şatafatlı bir salıncaklı iskemlede oturup bekleyen Rahip, evin içindeki garip nemi hissediyordu, kırk yıldan fazla bir zaman önce bir tabanca sesinin duyulmasıyla, albayın kardeşi José Arcadio Buendía, ayağından henüz çıkardığı hâlâ sıcak tozluklarının üzerine takalarının ve mahmuzlarının şangırtısı içinde yüzükoyun düştüğünden beri, hiç huzura kavuşmamıştı bu ev.

Señora Rebeca, yeniden salona girdiğinde, Peder Antonio Isabel'i, kendisinde dehşet uyandıran o nemrut havasıyla salıncaklı iskemlede oturur buldu.

"Bir hayvanın canı," dedi Peder. "Tanrı'nın gözünde, bir insanınki kadar değerlidir."

Bunu söylerken José Arcadio Buendía'yı aklına getirmiş değildi. Dul hanım da anımsamadı onu. Ancak Şeytan'ın kendisine üç kez göründüğünü vaiz kürsüsünden anlattığından beri Peder'in söylediklerine inanmamayı alışkanlık haline getirmişti. Ona aldırış etmeden kuşu elleri arasına aldı, bardaktaki suya daldırıp çıkardı, sonra da silkeledi. Peder onun bu hareketinde bir acımasızlık ve özensizlik olduğunu, hayvanın hayatını kesinlikle önemsemediğini gördü.

Yumuşak ama kesin bir tavırla, "Kuşları sevmiyorsunuz," dedi.

Dul Señora Rebeca, sabırsız ve düşmanca bir hareketle gözlerini kaldırdı.

"Bir zamanlar sevmiş olsam bile," dedi, "şimdi gelip evlerin içinde ölmeyi kafalarına koydukları için onlardan nefret ediyorum."

"Pek çoğu öldü," dedi Peder, yumuşamadan. Sesin-

deki tekdüzeliğin içinde büyük bir kurnazlık belirtisi olduğu düşünülebilirdi.

"Hepsi öldü," dedi dul hanım. Bir yandan hayvanı tiksinerek sıkıp onu bir *totuma mn* altına yerleştirirken şöyle ekledi: "Sinekliklerimi delmeselerdi buna hiç aldırmazdım."

Peder, ömründe hiç bu kadar katı yüreklilik görmediğini düşündü. Az sonra kuşu kendi elleri arasına aldığında, bu minicik ve savunmasız bedendeki kalbin artık atmaz olduğunu fark etti. O zaman her şeyi, evin içindeki nemi de, dünyevi isteklerini de, Jose Arcadio Buendia'mn cesedindeki dayanılmaz barut kokusunu da unutuverdi ve hafta başından beri çevresini kuşatmış olan mucizevi gerçeğin farkına vardı. Hemen oracıkta, dul hanım, onun ölü kuşu elleri arasına alıp yüzünde tehditkâr bir ifadeyle evden çıkmasını seyrederken o, kasabanın bir ölü kuş yağmuruna tutulduğu, hava sıcak olmadığında mutluluğu tatmış biri, Tann'mn elçisi ve sevgili kulu olarak kendisinin ise, Vahiy'i tümüyle unutmuş olduğu biçimindeki olağanüstü gerçeği kavradı.

O gün her zamanki gibi tren istasyonuna gitti, ama ne yaptığının tam olarak farkında değildi. Dünyada bir şeyler olduğunu bulanık bir biçimde anlıyor ama kendini gücü tükenmiş, aklı ermez, yaşadığı anla uyuşmaz hissediyordu. İstasyondaki banka oturmuş, İncil'in son kitabında ölü kuş yağmurundan söz edilip edilmediğini anımsamaya çalışıyordu ama bunu tümüyle unutmuştu. Birdenbire, Senora Rebeca'nın evinde oyalanmanın ona treni kaçırtmış olduğunu düşündü, tozlu ve kırık camların üzerinden başım uzatarak, müdüriyetteki saatin henüz bire on iki kalayı gösterdiğini gördü. Oturduğu banka geri döndüğünde kendini boğulur gibi hissetti. O sırada günlerden cumartesi olduğunu anımsadı. Örülmüş palmiye yapraklarından yelpazesini bir an sallayarak an-

laşılmaz iç dünyasının karanlıklarına dalıp gitti. Sonra cüppesinin düğmelerinden de, potinlerinin düğmelerinden de, üzerine sımsıkı oturan uzun serj iç donundan da bunaldı ve dehşet içinde, ömründe hiç bu kadar sıcaklık hissetmediğini fark etti.

Bankın üzerinden kalkmadan cüppesinin boyun düğmesini açtı, kolunun içinden mendilini çıkarıp kan ter içindeki yüzünü silerek bir anlık bir dokunaklılığın ışıltısı içinde, belki de bir deprem hazırlığına tanık olduğunu düşündü. Bunu bir yerde okumuştu. Ama gökyüzü bulutsuzdu; bütün kuşların gizemli bir biçimde yok olduğu saydam, masmavi bir gökyüzüydü. Rengin ve saydamlığın farkına varmış ama bir anda ölü kuşları unutmuştu. Şimdi başka bir şeyi, bir fırtına çıkması olasılığını düşünüyordu. Ama gökyüzü duru ve sakindi, sanki sıcağı hiçbir zaman hissetmediği uzak ve farklı bambaşka bir kasabanın gökyüzüymüş ve sanki onu seyretmekte olan onun değil başkasının gözleriymiş gibiydi. Sonra palmiye yaprakları ve tenekelerle örtülü damların üzerinden kuzeye doğru baktı, Amerika kara akbabalarının çöplüğün üzerinde oluşturduğu ağır, sessiz, dengeli lekeyi gördü.

Nedendir bilinmez, o anda, rahiplik payesinin ilk onurlarına erişmeden az önce bir pazar günü seminerde duymuş olduğu heyecanların, içinde yeniden uyandığını hissetti. Rektör, kendi özel kitaplığından yararlanmasına izin vermişti; o da saatlerce ve saatlerce (özellikle de pazar günleri), kenarında rektörün minicik çarpık çurpuk karalamalarıyla Latince notlar almış olduğu, yıllanmış tahta kokan sarı renkli birtakım kitapları okumaya dalardı. Bir pazar günü, bütün gün okuduktan sonra, rektör odaya girmiş ve onun okumakta olduğu kitabın sayfaları arasından düştüğü belli olan bir kartı almak üzere telaşla yaklaşmıştı. Üstünün bu şaşkınlığını anlayışlı bir

kayıtsızlıkla karşılamış ancak kartta yazılı olanı okumayı da başarmıştı. Mor renkli mürekkep kullanılarak okunaklı ve düzgün bir elyazısıyla yazılmış tek bir cümle vardı. *Madame Ivette est morîe cette rıuit.*[1] Aradan yarım yüzyıldan fazla bir süre geçtikten sonra, unutulmuş bir kasabanın üzerinde Amerika kara akbabalarından oluşan o lekeye bakarken, önünde oturan rektörün, batan güneşin eflatuna boyadığı yüzündeki kederli ifadeyi ve belli belirsiz bir heyecanla solumasını anımsıyordu.

Bu çağrışımdan etkilenmiş bir halde, artık sıcaklık değil tam tersine kasıklarında ve ayak tabanlarında buz gibi ısırıcı bir soğukluk hissediyordu. İçinde bir korku duydu, bulanık birtakım düşüncelerin karmaşasına dolanmış olan bu korkunun kesin nedenini bilemiyordu, bu düşüncelerin arasında tiksindirici bir duyguyu, Şeytan'ın çamura saplanmış tırnağını ve dünyanın üstüne yağmakta olan bir yığın ölü kuşu ayırt etmek olanaksızdı ve o kendisi, Santisimo Sacramento del Altar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel, bu olayın karşısında kayıtsız kalabiliyordu. O zaman yerinden doğruldu, boşlukta kaybolan bir selamı başlatmak ister gibi kararsız bir hareketle elini kaldırdı ve dehşet içinde haykırdı: "Gezgin Yahudi!"[2]

Tam o sırada tren düdük öttürdü. Yıllardan beri ilk olarak onu duymamıştı. Trenin yoğun bir buhar bulutuyla sarılı olarak istasyona girdiğini gördü, kömür tozlarının paslı çinko levhalar üzerine yağdığını duydu. Ancak bütün bunlar, uzak ve yorumlanamaz bir düş gibiydi ve pazar günü vereceği o müthiş vaazın son rötuşlarını

1. (Fr.) Madam Ivette bu gece öldü.

2. IV. yüzyıla doğru çıktığı sanılan bir halk efsanesinin kahramanı; Tanrı'ya karşı geldiğinde lanetlenerek, mahşere kadar hiçbir yere yerleşemeden yersiz yurtsuz dolaşmaya mahkûm edilmişti.

yaptığı o gün öğleden sonra saat dördü biraz geçene kadar da bu düşten tam olarak uyanamadı. Aradan sekiz saat geçtikten sonra, ölüm döşeğindeki bir kadına kutsal yağ sürmek için çağırmışlardı onu.

Böylece Peder o akşam trenden kimin indiğini göremişti. Rengi kaçmış dört köhne vagonun geçişini uzun yıllardan beri seyreder dururdu ve herhangi bir kimsenin orada kalmak üzere -hiç değilse son yıllardatrenden indiğini anımsamıyordu. Eskiden durum farklıydı, o zamanlar muz yüklü bir trenin geçmesini seyrederek bütün bir öğleden sonra orada oturabilirdi; meyve yüklü yüz kırk vagon, istasyonda durmadan geçerdi, ta ki en sonunda, artık gece olduktan sonra, yeşil bir fener asan bir adamın bulunduğu son vagon geçene kadar. O zaman hattın öbür yanında kasabayı görürdü -artık ışıkları yanmış olarak- ve trenin yalnızca geçtiğini görmekle bile, sanki kendisini alıp başka bir kasabaya götürüyormuş duygusuna kapılırdı. Her gün istasyonda oturma alışkanlığı belki de buradan geliyordu, hatta işçileri mitralyözle tarayıp muz plantasyonları da, onlarla birlikte yüz kırk vagonlu o treni de yok etmelerinden sonra ve hiç kimseyi ne getiren ne de götüren bu sarı trenden başkası kalmadığı zaman bile.

Oysa o cumartesi trenle gelen biri olmuştu. Santisimo Sacramento del Altar Castaneda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel istasyondan uzaklaşmakta iken, açlığından başka hiçbir özelliği bulunmayan yumuşak tavırlı bir delikanlı, bir önceki günden beri ağzına bir şey koymadığını tam anımsadığı anda son vagonun penceresinden görmüştü onu. Ve şöyle düşündü: "Bir rahip varsa, mutlaka bir otel de vardır." Böylece vagondan inip ağustos güneşi altında cayır cayır yanan caddeyi geçti ve istasyonun karşısında, gramofonda eski bir plağın çalınmakta olduğu bir evin serin gölgesine girdi. İki günlük aç-

lığının keskinleştirdiği koku alma duyusu, burasının otel olduğunu göstermişti ona. Ve böylece içeri girdi, Otel Macondo, diye yazan tabelayı görmeden; hayatında hiç okuması gerekmemiş olan bir tabeladı bu.

Otel sahibi kadın, beş aylıktan fazla hamileydi. Suratı hardal rengindeydi ve annesinin ona beş aylık hamileyken olduğu aynı görünümdeydi. Delikanlı, "olabildiğince çabuk bir yemek" getirmelerini istedi, otel sahibi kadın da, hiç acele etme çabası göstermeden, ona içinde etsiz bir kemik parçası bulunan bir kâse çorbayla yeşil muzlu *picadillo*[1] getirdi. Tam o sırada trenin düdüğü duyuldu. Çorbanın sıcak ve iştah açıcı dumanının sarmaladığı çocuk, kendisini istasyondan ayıran uzaklığı hesaplamış ve hemen arkasından bir treni kaçırmanın yarattığı o belirsiz panik duygusuna kapıldığını hissetmişti.

Koşmaya yeltendi. Büyük bir kaygıyla kapıya ulaştı ama daha eşikten dışarı bir adım bile atmadan, treni yakalamaya vakit olmadığının farkına vardı. Masaya geri döndüğünde açlığını unutmuştu, gramofonun yanında, yüzünde kuyruk sallayan bir köpeğin korkunç ifadesiyle ona acımasızca bakan bir kız gördü. O zaman, annesinin iki ay önce kendisine hediye ettiği şapkayı bütün gün boyunca ilk olarak başından çıkardı ve yemeğini yiyip bitirene kadar dizlerinin arasında tuttu. Masadan kalktığında, ne treni kaçırmış olmaktan ne de adını bile öğrenme zahmetine kalkışmayacağı bir kasabada görünüşe göre bir hafta sonu geçirecek olmaktan kaygılanmış görünüyordu. Salonun bir köşesinde, sırtını katı ve dik bir iskemleye dayayarak oturdu ve plaklara kulak vermeden orada öylece uzun bir süre kaldı, sonunda plakları seçen kız ona şöyle dedi: [1]

1. Latin Amerika ülkelerinde kıyma ve domatesle yapılan bir tür yemek.

"Galeri daha serindir."

Kendini rahatsız hissetmişti. Tanımadığı kimselerle ahbaplık kurmak zor geliyordu ona. İnsanların yüzüne bakmak onu son derece kaygılandırıyordu ve konuşmaktan başka çaresi kalmadığında, sözcükler düşündüğünden farklı çıkıyordu ağzından. "Evet," diye yanıt verdi. Ve hafif bir ürperti hissetti. Bir salıncaklı iskemlede oturmadığını unutarak sallanmaya yeltendi.

"Buraya gelenler, daha serin diye galeriye çekerler iskemlelerini," dedi kız. Delikanlı onu duyunca, ahbaplık etme isteği duyduğunu fark etti sıkılarak. Gramofonu kurduğu sırada ona bakmaya cesaret edebildi. Aylardan, belki de yıllardan beri orada oturuyor gibi bir hali vardı, yerinden kıpırdamaya da hiç niyetli görünmüyordu. Gramofonu kuruyordu ama tüm dikkati delikanlıya çevrilmişti. Gülümsüyordu. Çocuk, hareketlerine bir hafiflik ve rahatlık verme çabasıyla yerinden kalkmaya çalışarak, "Teşekkürler," dedi.

Kız gözlerini ondan ayırmıyordu.

"Şapkalarını da askıya bırakırlar."

Bu kez kulaklarında bir yanma hissetmişti. Bazı şeylerin bu biçimde belirtilmesi düşüncesiyle ürperdi. Kendini rahatsız ve köşeye sıkıştırılmış gibi hissediyordu, treni kaçırmanın verdiği paniği bir kez daha duydu içinde. Tam o sırada salona otel sahibi kadın girmişti.

"Ne yapıyorsunuz?" diye sordu.

"Herkesin yaptığı gibi, iskemlesini galeriye çekiyor," dedi kız.

Delikanlı onun bu sözlerinde bir alay havası sezer gibi olmuştu.

"Zahmet etmeyin," dedi otel sahibi kadın. "Ben size bir tabure getireyim."

Kız güldü, çocuk kendini tedirgin hissediyordu. Hava çok sıcaktı. Kuru, basık bir havaydı, ter içinde kalmış-

tı. Otel sahibi kadın, oturma yeri deriden tahta bir tabureyi galeriye çekti. Çocuk tam onun arkasından gitmeye hazırlanırken kız yine konuştu.

"İşin kötüsü kuşlar onu korkutacak," dedi.

Otel sahibi kadının gözlerini kıza çevirirken bakışlarının ne kadar sert olduğunu fark edebilmişti. Çabuk ama etkileyici bir bakıştı bu.

"Sen sussan iyi olacak," dedi ve yine gülümseyerek çocuğa döndü. Delikanlı o zaman kendini daha az yalnız hissetmiş ve konuşma isteği duymuştu.

"Ne söylüyordu?" diye sordu.

"Bu saatlerde galeriye ölü kuşlar düşüyordu diyordum, dedi kız.

"Onun uydurmaları," dedi kadın. Ortadaki sehpanın üzerinde duran bir demet yapma çiçeği düzeltmek üzere eğildi. Parmaklarında sinirli bir titreme vardı.

"Benim uydurmalarım değil," dedi kız. "Önceki gün sen kendin iki tanesini attın."

Otel sahibi kadın öfkeyle baktı ona. Yüzünde acınacak bir ifade vardı, en ufak bir kuşku bırakmayacak biçimde her şeyi açıklama dileğinde olduğu görülüyordu.

"Olan şu ki, efendim, önceki gün çocuklar sırf onu rahatsız etmek için galeriye iki tane kuş ölüsü bırakmışlar, sonra da gökten ölü kuşlar yağdığını söylemişler. Zaten ona ne söyleseler yutar."

Delikanlı gülümsedi. Bu açıklama komik gelmişti ona; ellerini ovuşturdu, onu kaygıyla izlemekte olan kıza baktı yeniden. Gramofon durmuştu. Kadın öbür odaya çekilmişti, delikanlı galeriye yönelirken kız alçak sesle ısrar etti:

"Ben onların gökten düştüğünü gördüm. İnanın bana. Bunu herkes gördü."

O zaman delikanlı onun gramofona olan düşkünlüğünü ve otel sahibinin öfkesini anlar gibi oldu.

"Elbette," dedi acıyarak. Sonra galeriye doğru ilerledi ve ekledi: "Onları ben de gördüm."

Bademlerin gölgesinde dışarısı daha serindi. Tabureyi kapının çerçevesine dayadı, başını arkaya attı, annesini düşündü: salıncaklı iskemleye uzanmış, elinde uzun bir süpürge sopasıyla tavukları kovalarken ilk kez onun evde olmadığını hisseden annesini.

Daha geçen hafta, hayatının, bir köy okulunun kerpiçten dört duvarı arasında dünyaya geldiği son iç savaşta yağmurlu bir gece ile 22 yaşını bitirdiği ve annesinin, üzerinde, "Sevgili oğluma, doğum gününde" yazılı bir kart bulunan bir şapkayı ona hediye etmek üzere hamağına geldiği o haziran sabahı arasına gerili dümdüz, kıvrımsız bir ip olduğunu düşünebilirdi. Ara sıra tembelliğinin pasını üzerinden silkeleyip attığı oluyor, okula, karatahtaya, üzeri baştan başa sinek kakalarıyla dolu bir ülke haritasına ve duvarda her çocuğun adının altında uzun bir sıra halinde asılı duran maşrapalara özlem duyuyordu. Orada hava sıcak olmazdı. Upuzun kül rengi bacaklı tavukların, küp dolabının altında yumurtlamak üzere dersanenin içinden geçip gittiği yemyeşil, sakin bir köydü orası. O zamanlar annesi, içine kapanık, hüzünlü bir kadındı. Akşam olurken, kahve plantasyonlarından geçip gelen rüzgâra karşı oturur, şöyle derdi: "Manaure, dünyanın en güzel köyü." Sonra da oğluna doğru dönüp onun, hamağında sessiz sedasız büyümesine bakarak eklerdi: "Büyüdüğün zaman sen de bunun farkına varacaksın." Ama o hiçbir şeyin farkına varabilmiş değildi. Ona tembellik veren sınırsız ve delice bir sağlığın fışkırdığı, yaşına göre fazla gelişmiş haliyle 15 yaşında bunu anlayamamıştı. 20 yaşını bitirinceye kadar hayatı, hamağındaki birkaç pozisyon değişikliğinden öteye pek bir farklılık göstermiş değildi. Ama o sıralarda annesi, 18 yıldır çalıştığı okulu, romatizması yüzünden bırakmak zorunda kal-

mış, böylece kocaman avlusunda dershanede dolaşanlar gibi kül rengi bacakları olan tavuklar besledikleri iki odalı bir eve taşınmışlardı.

Tavuk beslemek, hayatın gerçekleriyle ilk karşılaşması olmuştu onun. Temmuz ayına kadar da tek karşılaşması olarak kalmış, bu sırada annesi, emekliliğini düşünerek, oğlunun, bu emeklilik işiyle uğraşmaya yetecek kadar aklı olduğunu hesap etmişti. Delikanlı, emeklilik belgelerinin hazırlanmasına etkili bir biçimde katkıda bulunmuştu, o kadar ki, bölge rahibini, emeklilik yaşı henüz gelmemiş olan annesinin vaftiz kâğıdında altı yıllık bir değişiklik yapmaya razı edecek kadar ince bir taktik yeteneği bile göstermişti. Perşembe günü, annesinin pedagojik deneyimine dayanarak en ince ayrıntılarına kadar titizlikle verdiği talimatı dinlemiş, yanında on iki peso, bir takım çamaşır, bir tomar belge ve kafasında, bir domuz çiftliği kurması için hükümetin kendisine vermesi gereken belirli bir miktar para biçiminde kabaca yorumladığı "emeklilik" sözcüğü hakkında daha başlangıç halinde bir kavramla, kente doğru yola çıkmıştı.

Otelin galerisinde, sıcak ve sıkıntılı havadan baygın bir halde uyuklarken, durumunun ciddiyeti üzerinde kafa yormaya gerek duymuyordu. Bu aksiliğin, trenin ertesi gün geri dönmesiyle çözümleneceğini tahmin ediyordu, bu yüzden de şimdi tek kaygısı yolculuğuna devam edebilmek için pazar gününü beklemek ve havanın dayanılmaz derecede sıcak olduğu bu kasabayı bir daha hiç anımsamamaktı. Saat dörtten biraz önce yapış yapış, rahatsız bir uykuya daldı ve uykusunun arasında hamağını getirmemiş olmasına hayıflandı. İşte o zaman giyecek çıkınıyla emeklilik belgelerini trende unuttuğunun farkına vardı. Annesini düşünerek ve bir kez daha paniğe kapılarak aniden korkuyla uyandı.

İskemlesini salona götürdüğünde kasabanın ışıklan

yanmıştı. Elektrik ışığını tanımıyordu, bu yüzden de otelin leke içindeki sönük ampullerini görmek onu son derece etkilemişti. Sonra annesinin ona bundan söz etmiş olduğunu anımsadı ve aynalara füze gibi dalış yapan atsineklerinden sakınmaya çalışarak iskemlesini yemek odasına doğru sürdü. İçinde bulunduğu durumun su götürmezliği, yoğun sıcaklık, ömründe ilk kez çektiği yalnızlığın acısı ile kafası karışmış bir halde iştahsızca yedi yemeğini. Saat dokuzdan sonra evin dip tarafında, duvarları gazete kâğıtları ve dergi sayfalarıyla kaplı ahşap bir oda gösterilmişti kendisine. Gece yarısı olduğunda huzursuz ve heyecanlı bir uykuya dalmıştı, o sırada oradan beş sokak ötede Santisimo Sacramento del Altar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel, portatif karyolasında sırtüstü yatmış, o gece geçirdiği deneyimlerin ertesi sabah saat yedide vermek üzere hazırladığı vaazını pekiştirdiğini düşünüyordu. Peder, sivrisineklerin yoğun vızıltısı arasında, ayağında uzun ve dar serj iç donuyla dinleniyordu. Saat on ikiden az önce, ölmek üzere olan bir kadına kutsal yağ sürmek için kasabanın öbür ucuna gidip dönmüştü; kendisini heyecanlı ve sinirli hissediyordu, bu yüzden de kutsal eşyaları karyolasının yanına bırakıp vaazını gözden geçirmek üzere uzanmıştı. Karyolasında böyle sırtüstü yatarak saatler geçirdi, ta ki sabahın erken saatlerinde uzaklardan bir çayır balabanının öttüğünü duyana kadar. O zaman yerinden kalkmaya çalıştı, zorlukla toparlandı, ayağının küçük çıngırağa takılmasıyla odanın kupkuru, sert zeminine yüzükoyun yuvarlandı.

Yan tarafından yukarı doğru yükselen anlaşılmaz bir acı duyana kadar ne olduğunu pek kavrayamamıştı. O anda tüm ağırlığının bilincine vardı: Bedeninin, işlediği hataların ve yaşının ağırlığı, hepsi bir aradaydı. Vaazlarını hazırlarken kaç kez cehenneme giden yol hakkında kafasında kesin bir fikir oluşturmasına yardım etmiş olan

taşlı zeminin sertliğini yanağında hissetti. "Tanrım," diye korkuyla mırıldanıp düşündü: "Eminim bir daha hiç ayağa kalkamayacağım."

Hiçbir şey düşünmeden, eziyetsiz bir ölüm için dua etmeyi bile akıl edemeden ne kadar zaman yerde öylece yattığını bilmiyordu. Aslında sanki bir an için ölmüş gibiydi. Ama kendine geldiğinde artık ne acı duyuyordu ne de korku. Kapının altından sızan solgun ışığı gördü; uzaklardan hüzünle yankılanan horoz ötmelerini duydu ve hayatta olduğunun, vaazını da kelimesi kelimesine anımsadığının farkına vardı.

Kapının kol demirini kaldırdığında şafak söküyordu. Artık acı duymaz olmuştu, hatta yediği darbe yaşlılığının yükünü hafifletmiş gibi geliyordu ona. Horoz sesleriyle dolu masmavi nemli havayı ilk kez ciğerlerine çektiğinde, kasabadaki tüm iyilikler, dertler ve acılar yüreğinin içine kadar işlemişti. Sonra, yalnızlıkla barışır gibi çevresine bakındı ve şafağın sakin alacakaranlığında, galeride ölmüş bir, iki, üç tane kuş gördü.

Bu üç kuş ölüsünü dokuz dakika boyunca seyrederek, hazırladığı vaazda da değindiği gibi, kuşların toplu ölümünün kefaretinin mutlaka ödeneceğini düşündü. Sonra galerinin öbür ucuna kadar yürüdü, üç ölü kuşu yerden aldı, su küpünün yanına gelip kapağını açtı, yaptığının amacını tam olarak bilemeden kuşları birbiri ardından yemyeşil durgun suya attı. "Üç, üç daha, bir hafta içinde yarım düzine eder," diye düşündü ve kafasında şimşek gibi çakan mucizevi bir berraklık, hayatının büyük gününü yaşamaya başladığını gösterdi ona.

Saat yedide sıcak bastırmıştı. Otelin tek müşterisi kahvaltısını bekliyordu. Gramofon çalan kız henüz kalkmamıştı. Otel sahibi kadın yaklaştı ve o anda yediyi çalan saatin sesi sanki onun şişkin karnının içinden geliyormuş gibiydi.

Sesinde gecikmiş bir acıma ifadesiyle, "Demek tren sizi bırakıp gitti," dedi. Sonra kahvaltıyı getirdi: sütlü kahve, sahanda yumurta ve ince dilimlenmiş yeşil muz.

Çocuk bir şeyler yemeye çalıştı ama açlık duymuyordu. Sıcağın başlamış olmasından telaşa kapılmış hissediyordu kendini. Her yanından ter fışkırıyordu. Soluk alamıyordu. Üstünü çıkarmadan yatmış, iyi uyuyamamıştı, şimdi de biraz ateşi vardı. Yine paniğe kapıldığını hissediyor, aklına annesi geliyordu, tam o sırada otel sahibi kadın, büyük yeşil çiçekli yeni giysisinin içinde yüzü ışıl ışıl, tabakları toplamaya geldi. Kadının giysisi günlerden pazar olduğunu anımsatmıştı ona.

"Ayin var mı?" diye sordu.

"Var ya," dedi kadın. "Ama sanki yok gibi, çünkü hemen hemen hiç kimse gitmiyor. Yeni bir rahip yollamak istemediler de ondan."

"Şimdikinin nesi var ki?"

"Neredeyse yüz yaşında ve yarı kaçık," dedi kadın, tabakların hepsini tek eline alıp düşünceli bir tavırla hareketsiz durdu. Sonra şöyle dedi:

"Geçenlerde vaiz kürsüsünde, Şeytan'ı gördüğüne yemin etti, o gün bu gündür neredeyse hiç kimse ayine gitmiyor."

Delikanlı böylece kalkıp kilisenin yolunu tuttu, hem kendi umutsuzluğundan hem de yüz yaşında birini görme merakından. Burasının bitmez tükenmez tozlu sokakları, terk edilmişe benzeyen teneke damlı kasvetli ahşap evleriyle ölü bir kasaba olduğunu fark etmişti. Kasabanın pazar günü görüntüsü de farklı değildi: ot bitmeyen sokaklar, sinek telleri takılı evler, boğucu bir sıcağın üzerinde olağanüstü güzel, derin bir gökyüzü. Pazar gününü başka herhangi bir günden ayırt etmeyi sağlayacak hiçbir belirti olmadığını düşündü, kimseciklerin bulunmadığı sokakta yürerken annesi geldi aklına: "Bütün

köylerin bütün sokakları insanı kaçınılmaz bir biçimde ya kiliseye götürür ya da mezarlığa." Tam o sırada, sivri ucunda tahta bir rüzgâr gülü görülen kulesi ve saat dördü on geçe durmuş saatiyle beyaz kireç badanalı bir binanın bulunduğu taş döşeli küçük bir meydana varmıştı.

Hiç acele etmeden meydanı geçti, binanın girişindeki üç basamağı çıktı ve yıllanmış insan teri kokusuyla karışık günlük kokusu o anda çarptı burnuna, hemen hemen bomboş olan kilisenin ılık alacakaranlığına girdi.

Santisimo Sacramento del Altar Castañeda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel henüz çıkmıştı vaiz kürsüsüne. Tam vaaza başlayacaktı ki başında şapkasıyla bir delikanlının içeri girdiğini gördü. Onun, sakin ve berrak kocaman gözleriyle neredeyse bomboş olan kiliseye uzun uzun bakarak incelediğini, sonra da başı yana eğik, elleri dizlerinin üzerinde, en arka sırada oturduğunu gördü. Onun bir yabancı olduğunu fark etmişti. 20 yılı aşkın bir süredir bu kasabadaydı, kasabalılardan herhangi birini kokusundan tanıyabilirdi. Bu yüzden de, içeri giren delikanlının bir yabancı olduğunu biliyordu. Bir anlık dikkatli bir bakışla onun asık suratlı ve biraz da mahzun, giysilerinin de kirli ve buruşuk olduğunu fark etmişti. Tiksinti ve acıma karışımı bir duyguyla, "Uzun bir süre giyinik yatmış gibi bir hali var," diye düşündü. Ama sonra onu kilisedeki sıralardan birinde oturur görünce, ruhunun şükranla dolduğunu hissetti ve hayatının en büyük vaazını onun için vermeye hazırlandı. "Tanrım," diye düşünüyordu o arada, "başındaki şapkayı fark etmesine izin ver de onu mabetten dışarı atmak zorunda kalmayayım." Ve vaazını vermeye başladı.

Önceleri, söylediği sözcüklerin farkına varmadan konuşuyor, kendi kendisini dinlemiyordu bile. Dünya kurulduğundan beri ruhunun derinliklerinde uyuyan bir pınardan özgürce akan belirsiz ezgiyi güçlükle duyabili-

yordu. Sözcüklerin açık, yerinde, kesinlikle öngörüldüğü düzen ve amaca uygun biçimde akıp gittiğinden emin gibiydi. İçinden yükselen sıcak bir soluğun baskısını hissediyordu. Ama ruhunun kibirden arınmış olduğunu ve duyularını bastıran zevk duygusunun ne gurur ne isyankârlık ne de kibir değil, ruhunun Tanrı'da saf bir hazza ulaşması olduğunu da biliyordu.

Sıcağın az sonra yine dayanılmaz bir hal alacağını anlayan Señora Rebeca, yatak odasında kendini pek bitkin hissediyordu. İçinde yeniliğe karşı duyduğu o belirsiz korku yüzünden kendini kasabaya kök salmış hissetmeseydi, döküntüleri naftalinleyip bir sandığa yerleştirmiş ve kendisine anlatılanlara göre büyük büyükbabasının yaptığı gibi dünyayı dolaşmaya çıkmış olurdu. Ama kaderinin, o sonu gelmez galeriler ve sıcak sona erdiğinde buzlu camla değiştirmeyi düşündüğü sinek tellerinin bulunduğu dokuz yatak odasının arasında ölmek olduğunu, kalbinin derinliklerinde duyuyordu. Böylece hep o kasabada kalacaktı, buna karar vermişti (ve bu her zaman dolaptaki çamaşırları düzeltirken verdiği bir karardı), ayrıca minicik kadife çiçeklerle bezeli şapkasıyla yeniden kiliseye gidebilmesi, doğru dürüst bir ayine katılıp aklı başında ve yapıcı vaazlar dinleyebilmesi için genç bir rahip yollasın diye, "muhterem kuzenim"e yazmaya da karar verdi. "Yarın günlerden pazartesi," diye düşünerek piskoposa yazacağı mektubun başlığını şimdiden kararlaştırmaya başlamışken (Albay Buendia bu başlığı hafif ve saygısızca olarak nitelerdi), Argenida birdenbire telli kapıyı açıp haykırdı:

"Hanımefendi, dediklerine göre Peder minberde aklını oynatmış."

Dul hanım, yüzünde tam kendine özgü soğuk ve acı bir ifadeyle kapıya doğru döndü.

"En azından beş yıl var ki oynatmış durumda zaten,"

dedi. Sonra yine çamaşırlarını düzeltmeyi sürdürerek ekledi: "Yine şeytanı görmüş olsa gerek."

"Bu kez şeytanı değil," dedi Argenida.

"Öyleyse kimi?" diye sordu Señora Rebeca, azametle ve kayıtsızlıkla.

"Bu kez Gezgin Yahudi'yi gördüğünü söylüyor."

Dul Señora Rebeca tüylerinin diken diken olduğunu hissetti. Çocukluğunun uzak akşamlarından beri duyduğunu anımsamadığı bu "Gezgin Yahudi" sözlerini duyunca, aralarında delik sineklikleri, sıcağı, ölü kuşları ve pis kokuyu ayırt edemediği karmakarışık bir yığın düşünce aklından geçivermişti. O zaman solgun yüzünde şaşkın bir ifadeyle dönüp kendisini ağzı bir karış açık seyretmekte olan Argenida'ya doğru yürümeye başladı. İçten ve duygulu bir sesle, "Öyle ya," dedi. "Şimdi anlıyorum kuşların neden öldüğünü."

Duyduğu dehşetin dürtüsüyle, başına işlemeli siyah bir şal alıp uzun galeriden, süs eşyalarıyla tıkabasa dolu salondan, sokak kapısından ve kendisiyle kilise arasındaki iki bloktan tıpkı bir yıldız kayar gibi geçti. Orada, Santisimo Sacramento del Altar Castaneda y Montero rahibi muhterem Peder Antonio Isabel kendinden geçmiş bir halde şöyle diyordu: Size yemin ederim ki onu gördüm. Size yemin ederim ki bu sabahın erken saatlerinde marangoz Jonâs'ın karısına kutsal yağ sürmekten dönerken yolda karşıma çıktı. Size yemin ederim ki Efendimiz'in lanetiyle yüzü zift gibi kapkara olmuştu ve arkasında kızgın külden bir iz bırakıyordu."

Sözleri havada dalgalanarak yarıda kalmıştı. Ellerinin titremesine hâkim olamadığını, bütün bedeninin titremekte olduğunu ve buz gibi bir terin sırtından aşağı ip gibi yavaş yavaş süzüldüğünü fark etti. Kendini kötü hissediyordu, tir tir titrediğini ve susadığını hissederek, karnında kuvvetli bir burulmayla içinden tıpkı derinden

gelen bir org sesi gibi yükselen bir uğultu duydu. İşte o zaman gerçeğin farkına vardı.

Kilisenin içinde insanların bulunduğunu, Señora Rebeca'nın, kolları iki yana açık, acı ve soğuk ifadeli yüzünü yukarılara kaldırmış olarak dokunaklı ve görülmeye değer bir edayla orta neften ilerlediğini gördü. Neler olup bittiğini belli belirsiz anlamıştı, hatta bir mucize yaratmakta olduğuna inanmanın kendini beğenmişlik olacağını anlamaya yetecek kadar aklı yerindeydi. Titreyen ellerini alçakgönüllülükle ahşap korkuluğa dayadı ve konuşmasına devam etti.

"Ondan sonra bana doğru yürüdü," dedi. Bu kez kendi sesi inandırıcı ve heyecanlı geliyordu kulağına. "Bana doğru yürüdü, gözleri zümrüt gibiydi, tüyleri sertti ve tıpkı teke gibi kokuyordu. Ben de onu Efendimiz adına kınamak üzere elimi kaldırdım ve ona dedim ki: 'Dur. Koyun kurban etmek için pazar günü hiçbir zaman uygun bir gün olmamıştır.'"

Sözlerini bitirdiğinde sıcak iyice bastırmıştı. O unutulmaz ağustos ayının yoğup, sert, yakıcı sıcağı. Ancak Peder Antonio Isabel artık sıcağın farkında değildi. Orada, arkasında halkın bir kez daha onun vaazıyla şaşkına dönmüş bir halde diz çökmüş olduğunu biliyor ama buna bile sevinemiyordu. Az sonra şarabın, kuruyan boğazını rahatlatacağı düşüncesine bile sevinemiyordu. Kendini rahatsız ve içinde bulunduğu duruma yabancı hissediyordu. Sersemlemişti, ayinin en yüce anına kendini veremiyordu. Bir süreden beri bu hep böyle oluyordu ama bu kez dalgınlığı farklıydı çünkü düşüncelerini belirli bir huzursuzluk dolduruyordu. O zaman ömründe ilk olarak gururu tattı. Ve tıpkı vaazlarında tasarladığı ve tanımladığı gibi, gururun açlığa eş bir dert olduğunu hissetti. Kutsal kâseyi koyduğu dolabı canlı bir hareketle kapatıp seslendi:

"Pisagor!"

Peder Antonio Isabel'in evlat edinip bu adı koyduğu, tıraşlı kafası pırıl pırıl parlayan papaz çömezi çocuk mihraba yaklaştı.

"Bağış topla," dedi Rahip.

Çocuk gözlerini kırpıştırdı, kendi ekseninde bir kez döndükten sonra neredeyse duyulmaz bir sesle şöyle dedi:

"Çanağın nerede olduğunu bilmiyorum."

Doğruydu da. Aylardır bağış toplanmıyordu.

"Öyleyse kutsal eşya odasından büyük bir torba bul ve toplayabildiğin kadar bağış topla," dedi Peder.

"Peki ne diyeyim?" diye sordu çocuk.

Peder düşünceli bir ifadeyle çocuğun mavimtırak dazlak kafasına, çıkıntılı kemiklerine baktı. Bu kez gözlerini kırpıştıran kendisi olmuştu:

"Gezgin Yahudi'yi kovmak için olduğunu söylersin," dedi ve bunu söylerken yüreğinde büyük bir ağırlık hissetti. Sessiz tapınağın içinde bir an için, mumların çıtırtısından ve kendi heyecanlı ve zahmetli solumasından başka bir şey duyamadı. Daha sonra elini, korku dolu yusyuvarlak gözleriyle kendisine bakmakta olan çömezin omzuna koyarak şöyle dedi:

"Sonra parayı alırsın ve ayinden önce tek başına oturan çocuğa götürürsün ve ona dersin ki: Al, bunu Peder yolladı, kendine yeni bir şapka alasın diye."

YAPMA GÜLLER

Gün doğarken alacakaranlıkta el yordamıyla hareket eden Mina, geceden yatağın yanına asmış olduğu kolsuz giysiyi sırtına geçirdi, sonra sandığın içini karıştırarak giysinin takma kollarını aradı. Aynı odada yatan kör büyükannesini uyandırmamak için gürültü etmemeye çalışarak, duvarlardaki çivilerde ve kapıların arkasında da aradı takma kolları. Ama gözleri karanlığa alıştığında, büyükannenin kalkmış olduğunu fark ederek, aradığı kolları ona sormak için mutfağa gitti.

"Banyodalar," dedi kör kadın. "Dün akşam yıkadım onları."

Giysisinin kolları, iki tahta mandalla orada bir tele asılı duruyordu. İkisi de hâlâ nemliydi. Mina onları alıp mutfağa döndü, ocağın taşları üzerine serdi. Karşısında duran büyükanne, görmeyen gözbebeklerini, içinde şifalı otlar bulunan saksıların dizili olduğu galerinin tuğla örme kenarına dikmiş, kahveyi karıştırıyordu.

"Benim eşyalarıma bir daha dokunma," dedi Mina. "Bu günlerde güneşe güven olmuyor."

Kör kadın yüzünü sesin geldiği yöne çevirdi.

"İlk cuma olduğunu unutmuşum," dedi.

Derin bir soluk alarak kahvenin hazır olduğunu anladıktan sonra kabı ateşten çekti.

"Altına bir kâğıt koy, bu taşlar kirli," dedi.

Mina işaretparmağını ocağın taşlarına sürdü. Taşlar kirliydi, ama takma kolları onlara sürtmedikçe kirletmeyecek kalın bir is tabakasıydı bu.

"Kirlenirlerse sorumlusu sensin," dedi.

Kör kadın kendisine bir fincan kahve koydu.

"Öfkelisin," dedi, galeriye bir iskemle çekerek. "Öfkeliyken Kudas Ayini'ne katılmak saygısızlıktır." Kahvesini içmek üzere avludaki güllerin karşısına oturdu. Ayin için üçüncü çan çaldığında Mina takma kolları ocaktan kaldırdı, hâlâ nemliydiler. Ama yine de taktı onları. Peder Angel, omuzları açık bir giysiyle dünyada tattırmazdı ona Kudas ekmeğini. Yüzünü yıkamadı. Bir havluyla yüzündeki allık kalıntılarını sildi, odadan dua kitabıyla başörtüsünü alıp sokağa çıktı. Bir çeyrek sonra geri dönmüştü.

Avludaki güllerin karşısında oturan kör kadın, "Dua bittikten sonra varacaksın oraya," dedi.

Mina doğruca tuvalete geçmişti.

"Ayine gidemem," dedi. "Kolları nemli, giysim de ütüsüz." Keskin bakışların kendisini izlediğini hissetti.

"Bugün ilk cuma ve sen ayine gitmiyorsun," dedi kör kadın.

Mina tuvaletten çıkınca kendisine bir fincan kahve koyup büyükannenin yanına, kireç badanalı basamağa oturdu. Ama kahveyi içemedi.

"Senin yüzünden," diye mırıldandı, içinin hınçla kabarıp gözlerinin yaşlarla dolduğunu hissederek.

"Ağlıyorsun," diye şaşırdı kör kadın.

Sulağı mercanköşk saksısının yanına koyup avluya çıkarak tekrarladı:

"Ağlıyorsun."

Mina toparlanmadan önce fincanı yere bıraktı.

"Hırsımdan ağlıyorum," dedi ve büyükannenin yanından geçerken ekledi: "Bana birinci cuma Kudas'ını

kaçırttığın için gidip günah çıkartmalısın."

Kör kadın, Mina'nın yatak odasının kapısını kapamasını bekleyerek kımıldamadan durdu. Sonra galerinin ucuna doğru yürüdü. Eğilerek, el sürülmemiş fincanı bulana kadar yerleri yokladı. Kahveyi toprak kaba boşaltırken, "Tanrı bilir ya, vicdanım rahat," dedi.

Mina'nın annesi yatak odasından çıkmıştı.

"Kiminle konuşuyorsun?" diye sordu.

"Hiç kimseyle," dedi kör kadın. "Sana dedim ya, aklımı kaçırıyorum."

Odasına kapanan Mina, giysisinin göğsündeki düğmeleri açıp çengelli iğneyle tutturulmuş üç küçük anahtar çıkardı. Bunlardan biriyle dolabın en alt çekmecesini açtı, orada duran sandık biçiminde minicik bir tahta kutuyu aldı. Öbür anahtarla da onu açtı. İçinde, çevresine lastik geçirilmiş, renkli kâğıtlardan bir tomar mektup vardı. Onları göğsüne sakladı, minik sandığı yerine koyup çekmeceyi yine anahtarla kilitledi. Sonra tuvalete gidip mektupları kubura attı.

"Ben seni ayinde sanıyordum," dedi annesi.

"Gidemedi ki," diye söze karıştı kör kadın. "İlk cuma olduğunu unutmuşum, dün akşam giysisinin kollarını yıkadım."

"Hâlâ nemli," diye mırıldandı Mina.

"Bu günlerde çok fazla çalışmak zorunda kaldı," dedi kör kadın.

"Paskalya'da yüz elli düzine gül teslim etmem gerekiyor," dedi Mina.

Güneş ortalığı erkenden ısıtmıştı. Daha saat yedi olmadan Mina yapma gül tezgâhını salona kurmuştu: bir sepet dolusu taçyapraklar ve teller, bir büyük kutu krepon kâğıdı, bir çift makas, bir yumak sicim ve bir şişe zamk. Az sonra kolunun altında karton bir kutuyla Trinidad gelmişti, neden kiliseye gitmediğini sormaya.

"Giysimin kolları yoktu," dedi Mina.

"Biri sâna ödünç verebilirdi," dedi Trinidad.

Taçyapraklarımn bulunduğu sepetin yanma oturmak üzere bir iskemle çekti.

"Gecikmiştim," dedi Mina.

Bir tane gülü bitirdi. Sonra taçyapraklarım makasla kıvırmak için sepeti yaklaştırdı. Trinidad elindeki karton kutuyu yere koyup işe yardım etmeye koyuldu.

Mina kutuya baktı.

"Yeni ayakkabı mı aldın?" diye sordu.

"İçinde fare ölüleri var," dedi Trinidad.

Trinidad taçyaprakları kıvırmada usta olduğundan, Mina yeşil kâğıt sarılı telden çiçek sapları yapmaya koyulmuştu. Güneşin, aşk tabloları ve aile fotoğraflarıyla süslü salonda ilerlemesinin farkına varmadan sessizce çalışıyorlardı. Mina çiçek saplarını bitirince, hiçbir ifade taşımayan yüzünü Trinidad'a çevirdi. Trinidad bacaklarını iyice bitiştirmiş, parmaklarının ucunu hafifçe oynatarak taçyapraklarım hayranlık uyandıran bir titizlikle kıvırıyordu. Mina onun ayağındaki erkek ayakkabılarına baktı. Trinidad başını işinden kaldırmadan, ayaklarını hafifçe arkaya çekerek onun bu bakışını görmezlikten geldi, sonra işini bırakıp sordu:

"Ne oldu?"

Mina ona doğru eğilerek, "Gitti," dedi.

Trinidad makası kucağına bıraktı.

"Olamaz."

"Gitti," diye tekrarladı Mina.

Trinidad gözünü kırpmadan bakıyordu ona. Dik inen bir çizgi çatık kaşlarını ikiye bölmüştü.

"Peki şimdi ne olacak?" diye sordu.

Mina, sesi titremeden yanıt verdi:

"Şimdi mi, hiçbir şey."

Trinidad saat on olmadan vedalaştı.

Onun teklifsizliğinin verdiği ağırlıktan kurtulan Mina, ölü fareleri tuvalete atmak için onu bir dakika bekletti. Büyükanne gül fidanını budamakla meşguldü. Mina onun yanından geçerken, "Bil bakalım bu kutunun içinde ne var," dedi.

Kutuyu salladı.

Kör kadın dikkatle kulak kabarttı.

"Bir daha salla," dedi.

Mina bir daha salladı, ama büyükkanne, işaretparmağını kulak memesine dayayıp üçüncü kez dinledikten sonra bile kutunun içindekileri anlayamamıştı.

"Dün gece kilisedeki kapanlara tutulan fareler," dedi Mina.

Dönüşte hiç konuşmadan geçti büyükannenin yanından. Kör kadın onun peşi sıra gitti. Salona vardığında Mina kapalı pencerenin yanında oturup yapma gülleri bitirmeye koyulmuştu.

"Mina," dedi kör kadın. "Mutlu olmak istiyorsan, yabancılara içini açma."

Mina hiç sesini çıkarmadan baktı ona. Büyükanne onun karşısındaki iskemleye oturup işine yardım etmeye yeltendi. Ama Mina onu durdurdu.

"Sinirlisin," dedi kadın.

"Senin yüzünden," dedi Mina.

"Neden gitmedin kiliseye?"

"Sen herkesten daha iyi bilirsin."

"Giysinin kolları yüzünden olsaydı evden çıkma zahmetine kalkışmazdın," dedi kadın. "Yolda seni bekleyen biriyle bir terslik oldu herhalde."

Mina, görünmez bir camı temizler gibi ellerini büyükannenin gözlerinin önünden geçirdi.

"Senden de bir şey saklanmıyor," dedi.

"Bu sabah tuvalete iki kez gittin," dedi kadın. "Hiçbir zaman bir kereden fazla gitmezdin."

Mina gül yapmayı sürdürüyordu.

"Dolabın çekmecesinde ne sakladığını bana gösterebilir misin?" diye sordu kadın.

Mina hiç acele etmeden elindeki gülü pencerenin çerçevesine taktı, göğsünden üç küçük anahtarı çıkarıp kör kadının avucuna koydu. Onun parmaklarını kendisi kapattı.

"Git kendi gözlerinle gör," dedi.

Kör kadın parmaklarının ucuyla anahtarları inceledi.

"Gözlerim kuburun dibini göremez ki," dedi.

Mina başını kaldırdı, o anda farklı bir duyguya kapılmıştı: Kör kadının, onun kendisine baktığını bildiğini hissetti.

"Benim işlerim seni bu kadar ilgilendiriyorsa at kendini kuburun içine," dedi.

Kadın onun bu sözüne aldırmadı.

"Hep gece geç vakitlere kadar yatakta yazı yazıyorsun," dedi.

"Sen kendin söndürüyorsun ışığı," dedi Mina.

"Sen de hemen el fenerini yakıyorsun," dedi kadın. "O zaman senin solumandan söyleyebilirim ne yazdığını."

Mina renk vermemek için kendini zorladı.

"Pekâlâ," dedi başını kaldırmadan. "Diyelim ki öyle olsun; ne özellik var bunda?"

"Hiç," diye karşılık verdi kadın. "Yalnızca sana ilk cuma ayinini kaçırtmış oldu."

Mina sicim rulosunu, makasları ve bir avuç dolusu bitmemiş saplarla gülleri iki eline birden aldı. Hepsini bir sepetin içine koyup büyükannenin yüzüne baktı.

"Öyleyse tuvalete ne yapmaya gittiğimi söyleyeyim mi sana?" diye sordu. Her ikisi de durup beklediler, ta ki Mina kendi sorusunu yanıtlayıncaya kadar: "Sıçmaya gittim."

Kör kadın üç küçük anahtarı sepetin içine attı.

"Bu iyi bir mazeret olabilirdi," diye mırıldandı, mutfağa doğru yönelerek. "Beni inandırabilirdin, eğer ömrümde ilk kez olarak senin kötü bir laf ettiğini duymuş olmasaydım."

Mina'nın annesi, kolları dikenli dallarla dolu olarak galerinin öbür yanından geliyordu.

"Neler oluyor?" diye sordu.

"Ben deliyim," dedi kör kadın. "Ama görünüşe bakılırsa, sağa sola taş atmaya başlamadıkça beni tımarhaneye yollamayı düşünmüyorlar."

HANIM ANANIN CENAZE TÖRENİ

Ey bu dünyanın inanmayanları, 92 yıl saltanat sürerek yaşadıktan sonra geçen eylül ayının bir salı günü, arkasında dinibütün bir Hıristiyan diye ad bırakarak ölen ve cenaze törenine bizzat Papa Hazretleri'nin geldiği, Macondo Krallığı'nın mutlak hâkimi Hanım Ana'nın gerçek öyküsüdür bu.

Ta içinden sarsılmış olan bu ulus artık dengesini yeniden kazandığına göre; San Jacintolu gaydacılar, Guajiralı kaçakçılar, Sinülu pirinç ekicileri, Guacamayalli orospular, Sierpeli büyücüler ve Aracatacalı muz toplayıcıları, insanı bitap düşüren cenaze nöbetinden sonra kendilerine gelmek üzere tentelerini kurduklarına, Cumhurbaşkanı ile bakanları ve tarihin yazdığı en görkemli cenaze töreninde ulusal iradeyi ve doğaüstü güçleri temsil eden tüm öteki kişiler eski sükûnetlerine kavuştukları ve görevlerinin başına döndüklerine göre; Papa Hazretleri artık manen ve maddeten Tanrı katına çıktığına ve cenazeye gelen kalabalığın bıraktığı boş şişeler, sigara izmaritleri, sıyrılmış kemikler, teneke kutular, bez parçaları ve dışkılar yüzünden Macondo'da adım atacak yer kalmadığına göre, sokak kapısının önüne bir tabure atıp henüz tarihçiler gelmeye fırsat bulamadan, bu ulusal heyecanın ayrıntılarını en başından anlatmaya koyulmanın zamanı gelmiştir artık.

Bundan on dört hafta önce, lapalar, hardal yakıları ve vantuzlarla geçen bitmez tükenmez gecelerden sonra hezeyan dolu sancılarla kıvranmaktan bitkin düşen Hanım Ana, son dileğini belirtmek üzere kendisini hasır örme eski salıncaklı sandalyesine oturtmalarını emretmişti. Ölmeden önce yerine getirmesi gereken son şeydi bu. O sabah, Peder Antonio Isabel'in aracılığıyla manevi işlerini yoluna koymuş, geriye bir tek, yatağının çevresinde gece gündüz bekleşen, evrensel mirasçıları dokuz yeğeniyle hazine işlerini ayarlaması kalmıştı. Kendi kendine konuşmakta olan, neredeyse yüz yaşındaki Rahip, odada kalmıştı. Onu Hanım Ana'nın yatak odasına çıkarabilmek için on kişi gerekmiş, aşağı indirip son dakikada yeniden yukarı taşımak zorunda kalmamak için odada beklemesine karar verilmişti.

Üzerinde haki giysileri, ayağında mahmuzlu çizmeleri, gömleğinin altına yerleştirilmiş 38 kalibrelik uzun namlulu tabancasıyla dev gibi iriyarı ve kabasaba bir adam olan en büyük yeğeni Nicanor, noteri getirmeye gitmişti. Dört kuşaktan bu yana birikmiş, toz içindeki bir sürü öteberi ve koca koca sandıklarla tıkabasa dolu karahlık odalarıyla pekmez ve mercanköşk kokan iki katlı koskoca konak, o anın beklentisiyle bir önceki haftadan beri felce uğramış durumdaydı. Duvarlarında, bir zamanlar ağustos aylarının mahmurluk dolu pazar günleri, derileri yüzülmüş domuzlar ile kanı akıtılan geyiklerin asıldığı çengeller bulunan ortadaki derin galeride, kötü haberi uçsuz bucaksız arazinin dört bir yanına yaymak üzere hayvanları eyerlemek için emir bekleyen bir sürü uşak, tuz çuvallarıyla çiftlik aletlerinin üzerine yatmış uyuyorlardı. Ailenin geri kalanları salonda toplanmışlardı. Kalıtım nedeniyle ve uykusuz geceler yüzünden kanları çekilmiş solgun benizli kadınlar, üst üste gelmiş sayısız felaketlerin birikiminden oluşan derin bir yas için-

deydiler. Hanım Ana'nın katı anaerkil tutumu, servetinin ve adının çevresini kutsal bir ağla kuşatmış, bunun içinde kalan dayılar ve amcalar yeğenlerinin kızlarıyla, kuzenler teyzeler ve halalarla, erkek kardeşler yenge ve baldızlarla evlenmişler ve sonunda üremeyi bir kısırdöngüye dönüştüren içinden çıkılmaz bir akrabalık karmaşası oluşmuştu. Yalnızca yeğenlerin en küçüğü olan Magdalena bu kuşatmadan kurtulmayı başarabilmişti; gördüğü kâbuslardan dehşete kapılarak Peder Antonio, Isabel'e gidip dualarla Şeytan'ı ve kötü ruhları kovdurtmuş, kafasını tıraş edip bölge manastırında rahibe adayı olarak dünya nimetlerinden ve zevklerinden elini eteğini çekmişti. Meşru aile kurumunun dışında ve efendinin hakkının[1] gereği olarak, ailenin erkek evlatları çoban kulübelerini, mezraları, çiftlik evlerini dölleyerek, hizmetkârlar arasında Hanım Ana'nın soyadsız evlatlıkları, gözdeleri ve korumaları namı altında gezinen kalabalık bir piçler soyu oluşturmuşlardı.

Ölümün pek yakın olması, yorucu bekleyişte bir kıpırtı yaratmıştı. Ölüm döşeğindeki hastanın saygı ve itaatkârlığa alışkın olan sesi, kapalı odanın içinde bir organ bas sesinden daha sedalı değildi ama malikânenin en uzak köşelerine kadar yankılanmıştı. Hiç kimse bu ölüme kayıtsız kalamazdı. Hanım Ana, tıpkı geçmişte iki yüzyılı aşkın bir hükümranlık süresince kardeşlerinin, büyüklerinin ve onların büyüklerinin oldukları gibi, içinde bulunulan yüzyıl boyunca Macondo'nun odak noktası olmuştu. Kasaba, onun adının çevresinde kurulmuştu. Bu mirasın kökenini, sınırlarını ve gerçek değerini hiç kimse bilmiyordu ama herkes Hanım Ana'nın, yağmış ya da yağacak yağmurlardan akan ve birikmiş suların, çev-

1. İlk gece hakkı. Ortaçağ'da derebeylerin kullan evlendiğinde gelinle kocadan önce gerdeğe girme hakkı.

redeki yolların, telgraf direklerinin, artık yılların ve yakıcı sıcağın sahibi olduğuna ve ayrıca orada yaşayan insanlarla çiftlikler üzerinde atalarından miras kalmış bir hakkı olduğuna inanmaya alışmıştı. Akşamları hava almak için konağının balkonuna çıkıp bedeninin ve nüfuzunun tüm ağırlığıyla, salıncaklı sandalyesine yayılıp oturduğu zamanlar, gerçekten de sınırsız bir biçimde zengin ve güçlü, hem de tüm dünyanın en zengin ve en güçlü hanımefendisi gibi görünürdü.

Hanım Ana'nın ölümlü olduğu, Peder Antonio Isabel'in ileri yaşından gelen sezgilerinin dürtüsüyle sürekli uyarılmış olan bizzat Hanım Ana'nın ve kalabalık aile bireylerinin dışında, hiç kimsenin aklına gelmemişti. Ama o kendisinin, 100 yaşından fazla yaşayacağına güveniyordu, tıpkı 1875 Savaşı'nda Albay Aureliano Buendía'nın, çiftliğin mutfağında mevzilenmiş bir devriye koluna karşı koymuş olan ana tarafından büyükannesi gibi. Hanım Ana, bir federalist güruhunu açık bir çatışmayla bizzat safdışı bırakma şansını Tanrı'nın kendisine nasip etmeyeceğini, ancak o yılın nişan ayında anlayabilmişti.

Ağrılarının başladığı ilk hafta, aile hekimi onu hardal yakıları ve yün çoraplarla oyalamıştı. Montpellier'den tıp ödülü sahibi ve kendi mesleğindeki bilimsel ilerlemelere filozofça bir inançla karşı koyan, ailenin değişmez hekimi, Macondo'da kendisinden başka hekimlerin iş kurmalarını engelleyen bu yiyim yerini Hanım Ana'ya borçluydu. Bir zamanlar, akşamları hava kararırken, kasabadaki mahzun hastaları ziyaret etmek üzere at sırtında oradan oraya dolaşır dururdu ve doğa ona, pek çok tanımadığı çocuğun babası olma ayrıcalığını bahşetmişti. Ancak çektiği eklem romatizması onu neredeyse hamağına bağlamış ve sonunda hastalarına, tahminler, söylentiler ve mesajlar yoluyla, viziteye çıkmadan bakar olmuştu. Hanım Ana'nın çağırtması üzerine, iki bastona bir-

den dayanarak sırtında pijamasıyla kasaba meydanını geçip gelmiş ve hastanın odasına yerleşmişti. Neden sonra Hanım Ananın can çekişmekte olduğunu anlayınca, üzerleri Latince yazılı porselen kavanozlarla dolu bir sandığı oraya getirterek, her türlü akademik yakılar, harika şuruplar ve ustaca hazırlanmış fitillerle ölüm döşeğindeki kadını üç hafta boyunca içten ve dıştan ilaçlamıştı. Daha sonra, hastanın ağrıyan yerine tütsülenmiş kurbağalar, böbreklerine de sülükler yapıştırmaya koyulmuştu, ta ki bir sabah erken saatlerde, onu ya berbere hacamat ettirmek ya da Peder Antonio Isabel'e kötü ruhları kovdurtmak biçimindeki iki şıktan biriyle yüz yüze kalana kadar.

Nicanor, haber yollayıp rahibi çağırtmıştı. En iyilerinden on adamı, özel günlerde kullanılan küflü sayvanın altında hasır örme gıcırtılı salıncaklı iskemlesine oturmuş olarak onu rahip lojmanından Hanım Ana'nın yatak odasına kadar taşımışlardı. Ölüm döşeğindeki hasta için yapılan son ayinin, eylül ayının o ılık şafağında duyulan çıngırak sesi, Macondo'nun sakinlerine ilk uyarı olmuştu. Güneş doğduğunda, Hanım Ananın konağının önündeki küçük meydan bir panayır yerine dönmüştü.

Eski günlerden bir anı gibiydi bu. Hanım Ana, 70 yaşını bitirene kadar bütün doğum günlerini, belleklerde kalabilecek en uzun ve gürültülü şenliklerle kutlamıştı hep. Halka damacanalar dolusu içki sunulur, kasaba meydanında hayvanlar kesilir, yüksekçe bir yere çıkıp yerleşen bir çalgıcı grubu üç gün boyunca hiç durmamacasına müzik yapardı. Yüzyılın ilk haftasında Albay Aureliano Buendia'nın birliklerinin kamp kurmuş oldukları tozlu badem ağaçlarının altına, her tür ıvır zıvır, cici bici, öteberi ve çanak çömleğin yanı sıra horoz dövüşü ve piyango oyunları arasında *masato*'lar, *bollo*'lar, *morcilla*'lar, *chicharrone*'ler, *empanada*'lar, *butifarra*'lar, *caribanola*'

lar, *pandeyuca* lar, *almajâbana* 'lar, *bufiuelo* lar, *arepuela* lar[1], milföy börekleri, domuz sucukları, sebzeli işkembe çorbaları, hindistan cevizi ezmesi, şekerlemeler, şekerkamışı şarabı tezgâhları kurulurdu. Kalabalığın gürültü patırtısı arasında ayrıca, üzerinde Hanım Ana'nın resmi basılı estamplar ve göğüslükler satılırdı.

Şenlikler arife gününden bir gün önce başlar, havai fişeklerin patlaması ve Hanım Ana'nın konağında aile dostları arasında verilen danslı bir partiyle doğum gününde sona ererdi. Piç takımının canla başla hizmet ettiği seçkin davetliler ile ailenin yasal üyeleri, günün modası parçalardan oluşan rulolarla donatılmış eski piyanolanın ritmine ayak uydurarak dans ederlerdi. Hanım Ana da salonun dip tarafındaki bir koltukta keten yastıklar arasında oturur, her parmağı yüzüklerle süslü sağ eliyle belli etmeden emirler yağdırarak şenlikleri yönetirdi. Ara sıra âşıklarla suç ortaklığı yaparak, ama hemen her zaman kendi kendisinden esinlenerek o gece, gelecek yılın evliliklerini de yoluna koyardı. Kutlamaların kapanışında ise Hanım Ana kâğıttan taçlar ve fenerlerle süslü balkona çıkar, aşağıdaki kalabalığa madenî paralar atardı.

Bu gelenek, gerek ailenin peş peşe tuttuğu yaslar, gerekse son zamanlardaki politik belirsizlik nedeniyle kesintiye uğramıştı. Yeni kuşakların bu tantanalı gösteriler hakkında bildikleri kulaktan dolma olmaktan ileri gidememişti. Onlar, Hanım Ana'mn kilisedeki ayinlerde, sivil erkândan biri tarafından yelpazelenirken Hollanda

1. (Isp.) Sırasıyla: Manyokla yapılan bir likör; manyok, patates ve mısır unuyla yapılan bir ekmek; domuz kanı ve pirinçle yapılan bir tür sosis; kızartılmış domuz derisinden yapılan bir yemek; biber, domates, soğan, deniz mahsulleri ya da kıymayla doldurulan bir börek; domuz eti ve baharatla hazırlanan sucuk; manyok yufkası içinde peynir, baharatlı kıyma ve tavukla doldurulup kızartılarak yapılan börek; fırında pişirilen bir peynirli börek; peynirli mısır unu ekmeği; tuzla veya şekerle yapılan kızartılmış hamur topu; mısır unu, anason ve şekerle yapılan kızarmış ekmek.

stili volanlarıyla eteğinin kolalı farbelaları bozulmasın, diye Rahip'in şarap kupasını havaya kaldırdığı anda bile diz çökmeme ayrıcalığından yararlandığını görmeye yetişememişlerdi. Kasabanın yaşlıları, Maria del Rosario Castañeda y Montero'nun, babasının cenaze törenine katıldıktan sonra 22 yaşında Hanım Ana'lığa erişmiş olarak bu pırıl pırıl yepyeni payesiyle birlikte hasırlarla örtülü caddelerden dönüp geldiği gün, baba evinden kilisenin mihrabına kadar iki yüz metre hasır yayıldığını bir gençlik hayali olarak anımsıyorlardı. Bu Ortaçağ görüntüsü o zamanlar yalnızca ailenin geçmişine değil, ulusun da geçmişine aitti. Giderek biraz daha belirsizleşip uzaklaşan ve o zamanlar sıcak günlerde sardunyaların boğucu bir hava yarattığı balkonunda pek ender görülen Hanım Ana, kendi efsanesi içinde yok olup gidiyordu. Otoritesi Nicanor aracılığıyla yürütülüyordu. Geleneğin biçimlendirdiği zımni bir anlaşmaya göre, Hanım Ana'nın vasiyetnamesini mumla mühürleyeceği gün, mirasçıları üç gün üç gece sürecek halk şenlikleri ilan edeceklerdi. Oysa onun son dileğini ölmeden birkaç saat öncesine kadar söylememeye kararlı olduğu da biliniyordu ve hiç kimse Hanım Ana'nın ölümlü olabileceğini ciddi olarak düşünmüş değildi. Ancak o sabahın erken saatlerinde son Kudas'ın çıngırak sesleriyle uyanan Macondoluların, Hanım Ana'nın yalnızca ölümlü olduğuna değil, aynı zamanda gerçekten ölmekte olduğuna da akılları yatmıştı.

Hanım Ana'nın vakti gelmişti. Kulaklarına kadar sarısabıra bulanmış bir halde, toz içindeki krepon tavanlığın altındaki keten çarşaflı yatağında yatarken, anaerkil memelerindeki hafif solumadan yaşam belirtileri zar zor fark edilebiliyordu. Elli yaşına varıncaya kadar en tutkulu taliplerini bile geri çevirmiş ve kendisine doğa tarafından bütün sülalesini tek başına besleyebilme özelliği bahşedilmiş olan Hanım Ana, bakire ve çocuksuz olarak

ölmek üzereydi. Sıra kutsal yağ duasına geldiğinde, Peder Antonio Isabel, kutsal yağı onun avuçlarına sürebilmek için yardım istemek zorunda kaldı, çünkü Hanım Ana can çekişmeye başladığından beri avuçlarını sımsıkı kapalı tutuyordu. Ancak yeğenlerinin yardıma koşmaları da bir işe yaramadı. Ölüm döşeğindeki kadın, onlara karşı koyduğu sırada, değerli taşlarla dolu elini bir haftadan beri ilk kez göğsüne bastırdı ve renksiz bakışlarını yeğenlerine dikerek, "Soyguncular," diye söylendi. Sonra tören giysisi içindeki Peder Antonio Isabel'i ve kutsal eşyaları taşıyan yardımcısı çocuğu gördü, olacağı kabullenmiş telaşsız bir ifadeyle şöyle mırıldandı: "Ölüyorum." Ondan sonra da büyük elmaslı yüzüğünü çıkarıp en genç mirasçı olarak bunu hak eden rahibe adayı Magdalena'ya uzattı. Bir geleneğin sonu olmuştu bu: Magdalena, Kilise lehine miras hakkından feragat etmişti.

Şafak sökerken Hanım Ana, son talimatlarını vermek üzere kendisini Nicanor'la baş başa bırakmalarını istedi. Yarım saat boyunca, yetilerine son derece hâkim bir halde, işlerin gidişatı hakkında ondan bilgi aldı. Cenazesinin nereye gömüleceği konusunda özel bazı isteklerde bulundu ve son olarak da cenazenin başında tutulan nöbetle ilgilendi. "Gözünü dört açmalısın," dedi. "Bütün değerli şeyleri kilit altında tut çünkü pek çok kimse cenazeyi beklemeye yalnızca hırsızlık için gider." Hemen arkasından Rahiple baş başa bırakılan Hanım Ana, son derece içten ve ayrıntılı bir biçimde uzun uzadıya günah çıkardıktan sonra, yeğenlerinin hazır bulunduğu bir törenle Rahip'in elinden kutsal şarap ile ekmeği tattı. İşte o zaman, son dileğini belirtmek üzere kendisini hasır örme salıncaklı sandalyesine oturtmalarını istedi.

Nicanor, son derece okunaklı bir elyazısıyla yazılmış yirmi dört sayfa halinde, mal varlığının eksiksiz bir dökümünü hazırlamıştı. Hanım Ana, orada tanık olarak bu-

lunan hekiminin ve Peder Antonio Isabel'in huzurunda, kudretinin ve otoritesinin tek ve en yüce kaynağı olan mallarının bir listesini huzur içinde soluyarak notere yazdırdı. Gerçek boyutlarına indirgendiğinde, ailenin mal varlığı, ta sömürge döneminde krallık beratıyla verilmiş ancak zamanın akışı içinde karmaşık çıkar evlilikleri sonucu Hanım Ana'nın mülkiyeti altında toplanmış üç ayrı tımardan oluşuyordu, içinde beş yerleşim alanı barındıran ve sahipleri hesabına tek bir tahıl tanesinin bile asla ekilmemiş olduğu bu sınırları belirsiz bakir arazide kiracı sıfatıyla 352 aile yaşıyordu. Her yıl isim gününün arifesinde Hanım Ana, mülkiyet hakkının, toprakların devlete geri verilmesini engelleyen tek gereğini uygulayarak kiraları topluyordu. Konağın iç galerisinde otururak, tıpkı yüz yılı aşkın bir süre boyunca dedelerinin kiracıların dedelerinden aldıkları gibi, topraklarında oturma hakkının bedelini bizzat kendisi topluyordu. Bu işle geçen üç günün sonunda avlu, armağan olarak getirilip bırakılmış domuzlar, hindiler, tavuklar ve topraklardaki ürünlerin üzerinden ödenen ondalık ve buna ek olarak verilen turfandalıklarla tıkabasa dolmuş oluyordu. Aslında, ta başlangıcından beri verimsiz olan ve ilk bakışta 100 000 hektar olarak hesaplanan bu araziden ailenin toplayabildiği tek üründü bu. Ancak tarihsel gelişmeler, yönetim merkezi de dahil olmak üzere Macondo ilinin altı yerleşim bölgesinin bu sınırların içinde büyüyüp gelişmesini gerektirmişti, öyle ki burada evi olan bir kimse malzeme üzerindeki mülkiyet hakkından başka bir hakka sahip değildi çünkü toprak Hanım Ana'ya aitti ve ona kira ödeniyordu, tıpkı devletin de yurttaşların sokakları kullanmalarının bedelini ona ödemek zorunda olduğu gibi.

Yerleşim alanlarının çevresinde, kıçlarına asma kilit biçiminde damga vurulmuş ve sayımı asla yapılmamış bakımsız hayvanlar başıboş dolaşıyordu. Oraya buraya

dağılmış hayvanların, yazın susuzluktan ölmüş bir halde ulaştıkları en uzak bölgelerde bile sayılarının fazlalığından çok yarattıkları kargaşadan dolayı herkesin aşina olduğu bu geleneksel damga, Hanım Ana efsanesinin en sağlam dayanaklarından biriydi. Hiç kimsenin açıklama zahmetine girmediği nedenlerle, malikânenin geniş ahırları son iç savaştan beri giderek boşalmış ve son zamanlarda içine şekerkamışı cendereleri, süt sağına bölmeleri ve bir pirinç kabuğu ayırma teknesi yerleştirilmişti.

Bütün bu sayılanların dışında vasiyetnamede bir de, Bağımsızlık Savaşı sırasında evin bir yerine gömülmüş ve periyodik olarak yapılan zahmetli kazılara karşın bir daha bulunamamış olan üç küp dolusu altının varlığı da kaydediliyordu. Kiralanan toprağın işletilmesi ve ondalıklarla turfandalıkların ve her tür ek armağanların toplanmasına devam edilmesi hakkıyla birlikte mirasçılar ayrıca, kuşaktan kuşağa çizilerek hazırlanmış ve her kuşak tarafından, gömülü hâzinenin bulunmasını kolaylaştıracak biçimde mükemmelleştirilmiş bir plana da sahip oluyorlardı.

Hanım Ana'nın, dünya işlerini sayıp dökmesi üç saat sürmüştü. Ölüm döşeğindeki hastanın, yatak odasının boğucu havası içindeki sesi, sayılan her bir şeye yerine göre gereken değeri verir gibiydi. Sonunda titrek eliyle mührünü, onun altına da tanıklar kendi mühürlerini bastıktan sonra, konağın önündeki tozlu badem ağaçlarının gölgesinde toplanmaya başlayan kalabalığın kalbi gizli bir titreyişle sarsılmıştı.

Artık yalnızca manevi zenginliklerin tek tek sayımı kalmıştı geriye. Hanım Ana olağanüstü bir çaba harcayarak -soyunun nüfuzunu güvence altına almak için ölmeden önce atalarının göstermiş oldukları aynı çabaylahaşmetli kalçaları üzerinde doğruldu, etkileyici ve yürekten bir ses tonuyla, tüm dikkatini belleğinde toplaya-

rak, gözle görünmez mal varlığının listesini notere yazdırmaya koyuldu:

Yer altı zenginlikleri, karasuları, bayrağın renkleri, ulusal egemenlik, geleneksel siyasi partiler, insan hakları, yurttaşlık hak ve özgürlükleri, başyargıç, ikinci yargıtay mahkemesi, üç numaralı görüşme önergesi, tavsiye mektupları, tarihsel kanıtlar, özgür seçimler, güzellik kraliçeleri, önemli söylevler, tantanalı gösteriler, soylu küçükhanımlar, dürüst beyefendiler, onurlarına düşkün askerler, zat-ı şahaneleri, yüksek adalet divanı, ithali yasaklanmış maddeler, liberal hanımlar, cismani sorun, dilin sadeleştirilmesi, dünyaya örnek olacaklar, hukuk düzeni, özgür fakat sorumlu basın, Güney Amerika'nın Atina'sı, kamuoyu, demokratik seçimler, Hıristiyan ahlakı, döviz darlığı, sığınma hakkı, komünizm tehlikesi, devlet gemisi, hayat pahalılığı, cumhuriyetçi gelenekleri, sosyal haklardan yoksun sınıflar, bağlılık mesajları.

Bitirmeye fırsat bulamadı. Bu zahmetli iş, son nefesini de kesmişti. Hanım Ana, iki yüzyıl boyunca aile iktidarının manevi nedenini oluşturmuş olan soyut formüller denizinde boğularak, sesli bir geğirti çıkarıp son nefesini verdi.

Uzaklardaki kasvetli başkentin sakinleri, o akşam gazetelerin ek baskılarının birinci sayfalarında yirmi yaşlarında bir kadının resmini görünce, bunun yeni bir güzellik kraliçesi olduğunu sanmışlardı. Gür saçları fildişi bir tarakla başının üzerine toplanmış ve dantelden boyunluğunun üzerinde mücevherli bir süs tacıyla Hanım Ana, acele rötuşlar yapılıp dört sütun kaplayacak şekilde büyütülmüş fotoğrafındaki gençliğini bir an için yeniden yaşıyordu sanki. Yüzyılın başında Macondo'dan geçmiş bir gezgin fotoğrafçının çektiği ve uzun yıllar boyunca gazete arşivlerinin tanınmamış şahsiyetler bölümünde dosyalanmış olan bu görüntü, gelecek kuşakların bellek-

lerinde silinmeden kalacaktı. Köhne otobüslerde, bakanlık asansörlerinde, rengi atmış duvar halılarının asılı olduğu kasvetli çay salonlarında, daha birkaç saat önce basının göklere çıkarmasına kadar ülkenin geri kalan bölümünde adı bile bilinmeyen, o sıcak ve sıtmalı topraklarında ölen bu nüfuzlu kimseden, büyük bir saygı ve hayranlıkla söz ediliyordu. İncecik çiseleyen yağmur yoldan gelip geçenleri kaygılara ve yeşil bakır pasına boğuyordu. Bütün kiliselerde ölüm çanları çalıyordu. Haberi, genç subayların mezuniyet törenine giderken yolda alıp şaşıran Cumhurbaşkanı, telgraf kâğıdının arkasına kendi eliyle yazdığı bir notta savaş bakanına, o günkü konuşmasını Hanım Ana'nın anısına bir dakikalık saygı duruşuyla bitirmesini önermişti.

Ölüm haberi sosyal düzeni sarsmıştı. Halkın dertlerinin sanki bir arıtma filtresinden geçer gibi ulaşabildiği Cumhurbaşkanı bile, kentin bu sessiz yasını, bir an süren ama bir dereceye kadar çarpıcı görüntüsünden, arabasının içindeyken bile anlayabilmişti. Kötü şöhretli birkaç kahvehane ile dokuz günlük cenaze törenine hazırlanmış Başpiskoposluk Katedrali'nden başka açık yer yoktu. Dilencilerin, gazete kâğıtlarına sarınıp Dor sütunların ve müteveffa cumhurbaşkanlarının asık suratlı heykellerinin koruması altında uyudukları Millet Meclisi'nde, kongre salonunun ışıkları yanıyordu. Ulusun baştemsilcisi, yaslı başkentin görüntüsünden etkilenmiş bir halde çalışma odasına girdiğinde bakanları, üzerlerinde yas giysileriyle, yüzleri her zamankinden daha ciddi ve solgun, onu ayakta karşıladılar.

O geceki ve onu izleyen günlerdeki olaylar daha sonra tarihsel bir ibret dersi olarak anlatılacaktır. Ünlü cenazenin defnedilmesi olan ortak amaçlarında, yalnızca yasanın en yüksek temsilcilerine esin kaynağı olan Hıristiyanlık ruhunu değil, aynı zamanda birbirine benzemez

çıkarları ve karşıt ölçütleri uzlaştıran özveriyi de göstermesi açısından. Hanım Ana, gizli mal varlığının bir parçasını oluşturan üç sandık dolusu sahte seçmen kartları sayesinde, imparatorluğu içinde toplumsal barışı ve siyasal uzlaşmayı uzun yıllar boyunca garanti altına almıştı. Hizmetkârları içindeki erkekler, kayırdığı kimseler ve kiracıları, oy verme yaşına gelmiş olsunlar olmasınlar, yalnızca kendi oy verme haklarını değil, aynı zamanda bir yüzyıl içinde ölmüş olan seçmenlerinkini de kullanmışlardı. Hanım Ana, geleneksel gücün geçici otorite üzerindeki üstünlüğünü, üst sınıfın halk tabakası üzerindeki egemenliğini, ilahi hikmetin insani gelişimine baskın çıkışını simgeliyordu. Barış zamanlarında, hegemonyasının gücü sayesinde, avanta işler, yiyim yerleri, arpalıklar dağıtıyor, ortaklarının, refahını, yalan dolana ya da seçim hilesine başvurması gerekse bile, gözetiyordu. Bunalım zamanlarında ise yandaşlarını silahlandırmak için el altından katkıda bulunuyor, onların kurbanlarının ise açıkça yardımına koşuyordu. Bu yurtseverlik bilinci ona en yüce saygınlıkları kazandırıyordu.

Cumhurbaşkanının, omuzlarındaki sorumluluğun ağırlığının bilincine varmak için danışmanlarına başvurması gerekmemişti. Sarayın kabul salonuyla genel valilik zamanında arabalık olarak kullanılmış olan parke taş döşeli küçük avlu arasında, koloninin son dönemlerinde Portekizli bir keşişin aşk yüzünden kendini astığı, kopkoyu selvilerle dolu bir iç bahçe uzanıyordu. Nişanlara gark olmuş devlet büyüklerinin oluşturduğu gürültülü tantanaya karşın Cumhurbaşkanı, güneş battıktan sonra oradan geçerken hafif bir güvensizlik ürpertisini bastırmayı başaramazdı. Ama o gece bu ürperti bir önsezi kadar güçlü olmuştu. İşte o zaman tarihsel yazgısının bilincine tam anlamıyla vararak dokuz günlük ulusal yas tutulmasına ve Hanım Ana'nın cenazesinin vatanı uğruna

savaş alanında şehit olmuş kahramanlara özgü devlet töreniyle kaldırılmasına karar verdi. Ulusun baştemsilcisi, o sabahın erken saatlerinde ulusal radyo ve televizyon kanallarından yurttaşlarına yaptığı dramatik konuşmada da belirttiği gibi, Hanım Ana'nın cenaze töreninin bütün dünya için yeni bir örnek oluşturacağına güveniyordu.

Ancak bu derece yüksek amaçların birtakım ciddi sakıncalarla karşılaşması da kaçınılmazdı. Ülkenin, Hanım Ana'nın uzak ataları tarafından kurulmuş olan hukuk yapısı, gelişmekte olan olaylar için hazırlıklı değildi. Derin bilgili hukuk doktorlarıyla deneyimli hukuk simyacıları, Cumhurbaşkanı'nın, Hanım Ana'nın cenaze törenine katılmasına olanak verecek formülü bulabilmek için, hukuksal metinleri yorumlama ve tasımlamaya giriştiler. En yüksek politika, din ve maliye çevrelerinde heyecanlı günler yaşanıyordu. Meclisin, yüzyıllık soyut mevzuat yüzünden havası incelmiş geniş kongre salonunun amfisinde, devlet büyüklerinin yağlıboya tablolarıyla Grek düşünürlerinin büstleri arasında, Hanım Ana'nın adının anılması, bir yandan cesedi Macondo'nun zorlu eylül sıcağında hava kabarcıklarıyla dolarken, akla hayale gelmez boyutlar kazanmıştı. Ondan, ilk kez, hasır örme salıncaklı sandalyesi, öğleyin saat ikide bastıran uyku hali ve hardal yakıları akla getirilmeksizin söz ediliyor, efsanesinin imbiğinden geçmiş, yaşı belirsiz, saf haliyle gözler önünde canlandırılıyordu.

Basının hoparlörleriyle abartılarak ülkenin dört bir yanında yankılanan laf yarışı, sonu gelmeyen saatler boyunca sürüp gitmişti. Sonunda bu titiz hukukçular meclisi içinden sağduyu sahibi bir kişi çıkıp bu tarihsel laklakiyatı yanda keserek, Hanım Ana'nın cenazesinin gölgede 40 derece sıcaklıkta kendisi hakkında verilecek kararı beklediğini anımsattı. Yazılı mevzuatın ağır havası içindeki bu sağduyu gösterisi karşısında hiç kimse oralı ol-

mamıştı. Cumhurbaşkanı'mn defin törenine katılmasına olanak verecek formüller bulununcaya, farklı görüşlerde uyum sağlanıncaya ya da anayasa değişiklikleri yapılıncaya kadar, cesedin tahnit edilmesi için gerekli yerlere emirler verildi.

O kadar çok konuşulmuştu ki gevezelikler sınırları aşmış, okyanusu geçmiş ve Castelgandolfo'daki Papalık sarayının odalarında bir önsezi gibi dolaşmıştı. Bunaltıcı ağustos sıcağının ağırlığından yeni kurtulmuş olan Papa Hazretleri, pencerede durmuş, kafası kesilerek öldürülen bir kızın kesik başını arayan dalgıçların göle dalmalarını seyrediyordu. Son haftalarda gazeteler bundan başka bir konuyla ilgilenmez olmuşlardı ve Papa Hazretleri yazlık sarayının bu kadar yakınında ortaya çıkan bu esrarengiz olay karşısında kayıtsız kalamazdı. Ama o gün öğleden sonra gazeteler beklenmedik bir değişiklik yaparak, olası cinayet kurbanlarının resimlerinin yerine, yirmi yaşlarında bir kadının yas çerçevesi içindeki tek bir fotoğrafını koymuşlardı. Papa Hazretleri, uzun yıllar önce Aziz Petrus'un makamına çıkması dolayısıyla kendisine adak olarak verilmiş olan bulanık klişeyi anında tanıyarak "Hanım Ana!" diye şaşkınlıkla haykırdı. Kardinaller Meclisi'nin üyeleri de kendi özel odalarında koro halinde "Hanım Ana!" diye bağrıştılar ve yirmi yüzyıldır üçüncü kez olarak Hıristiyanlığın uçsuz bucaksız imparatorluğu içinde uyuşmazlıklar, hararetli tartışmalar ve çekişmelerle geçen bir saatin sonunda Papa Hazretleri, Hanım Ana'nın uzaklardaki olağanüstü cenaze törenine gitmek üzere siyah renkli uzun gondoluna bindi.

Güneşli şeftali bahçeleri, büyük heyecanın haberini henüz almamış sinema artistlerinin teraslarda tembel tembel güneşlendikleri Appion Yolu, daha ilerde de Tiber Nehri'nin ufkunda yükselen Santangelo Kalesi'nin kasvetli silueti, artık gerilerde kalmıştı. Akşamın alaca-

karanlığında, Aziz Petrus Kilisesi'nin derinden yankılanan matem çanları, Macondo'nun çalınmaktan çatlamış bronz çanlarının sesine karışıyordu. Papa Hazretleri, Roma İmparatorluğu'nun sınırlarıyla Hanım Ana'nın topraklarını belirleyen karmaşık şekerkamışı tarlaları ve güvenilmez bataklıkların içinde ilerlerken, akın akın gelen insanlardan telaşa kapılan maymunların yaygarasını, boğucu sıcaklıktaki tentesinin altında bütün gece dinlenmişti. Papalık teknesi, bu gece yolculuğu boyunca, yavaş yavaş manyok çuvallarıyla, yeşil muz hevenkleriyle, tavuk kafesleriyle ve Hanım Ana'nın cenazesinde satacakları mallarla talihlerini denemek için her zamanki işlerini bir yana bırakmış erkekler ve kadınlarla dolmuştu. Papa Hazretleri, Kilise tarihinde ilk olarak o geceyi sıcaktan uykusuz geçirmiş ve sivrisineklerin gazabına uğramıştı. Ancak güneşin, yaşlı hanımefendinin toprakları üzerindeki mucizevi doğuşuyla, kınaçiçeği ve iguana krallığının ilkel görüntüsü, yolculuğun eziyetlerinin kötü anılarını belleğinden silmiş ve bu özverisinin bedelini ödemişti.

Nicanor, Papa Hazretleri'nin oraya varmak üzere olduğu haberini getirenlerin kapısını üç kez vurmalarıyla uyandırılmıştı. Ölüm olayı konağa tümüyle hâkim olmuş durumdaydı. Cumhurbaşkanının art arda yaptığı etkileyici konuşmalardan ve sesleri kısıldığı halde alışılmış el işaretleriyle birbirlerine meram anlatmayı sürdüren parlamenterlerin hararetli tartışmalarından esinlenen, dünyanın her tarafından işlerini güçlerini bir yana bırakıp gelmiş insanlar ve kalabalık gruplar, karanlık galerileri, tıklım tıklım dolu geçitleri, boğucu sıcak çatı aralarını doldurmuşlar, geç gelenler ise korkuluklara, çitlere, kulelere, ahşap payandalara ve balkonlara tırmanıp ellerinden geldiğince yerleşmişlerdi. Hanım Ana'nın, büyük kararların beklentisi içinde mumyalaşmakta olan cesedi ise, şaşırtıcı bir telgraf yığınının altında orta salon-

da yatıyordu. Akıttıkları gözyaşlarından bitkin düşmüş olan dokuz yeğeni, birbirlerine karşı tetikte olmanın heyecanı içinde cenazenin başında nöbet tutuyorlardı.

Bütün dünya bu bekleyişi daha günlerce sürdürmek zorunda kalacaktı. Deriden yapılmış dört tabure, filtreden geçirilmiş bir testi su ve dulavratotundan bir hamakla amaca uygun bir hale getirilmiş olan belediye meclisi salonunda, Papa Hazretleri, ter içinde uykusuzluk çekiyor, bitmek bilmeyen boğucu sıcak gecelerde idari tezkerelerle tebliğleri okumakla oyalanıyordu. Gündüzleri, kendisini görmek için pencereye yanaşan çocuklara İtalyan şekerleri dağıtıyor, Peder Antonio Isabel'le, ara sıra da Nicanor'la, çiçekli çardağın altında öğle yemeği yiyordu. Bu bekleyiş ve sıcakla bitmek bilmez haftalar, uzayıp giden aylar geçirmişti, ta ki günün birinde Papaz Pastrana elinde davuluyla meydanın ortasına çıkıp kararı içeren fermanı okuyana kadar. Bu duyuruda deniliyordu ki, kamu düzeni altüst olmuştur, gümbede güm ve Cumhurbaşkanı, gümbede güm, kendisinin Hanım Ana'nın cenaze töreninde hazır bulunmasına olanak veren, gümbede güm, olağanüstü yetkilere sahiptir, gümbede güm, bedebüm, güm, güm.

Büyük gün gelip çatmıştı. Yılancık tedavisine birebir gelen ve ölümsüzlük vaat eden iksirlerini bağıra çağıra ilan eden, boyunlarına yılanlar sarmış çığırtkanların gezindiği, lalanga tezgâhları, rulet ve piyango masalarıyla dolu sokaklarda ve kalabalığın tentelerini kurup hasırlarını yaydıkları rengârenk küçük meydanda, tataryaylarıyla donanmış süslü püslü giysileri içindeki muhafızlar, ekâbire yol açıyorlardı. Orada, bu öykünün başında bütün o sayılanların ve daha pek çok başkalarının dışında, San Jorgeli çamaşırcı kadınlar, Cabo de Velalı inci avcıları, Ciénagalı balıkçılar, Tasajeralı karides avcıları, Mojanalı büyücüler, Manaureli tuz satıcıları, Valleduparlı

akordeoncular, Ayapelli celepler, San Pelayolu papaya yetiştiricileri, La Cuevalı dövüş horozu besleyicileri, Bolivar savanlarından halk ozanları, Magdalena Irmağı kürekçileri, Mompoxlu evrak memurları da o en yüce anın bekleyişi içindeydiler. Hatta Albay Aureliano Buendıa'nın gazileri bile -kaplan tırnakları ve dişleriyle süslü kürklerden gözalıcı giysileri içinde Malborough dükü en başta olmak üzere- Hanım Ana'ya ve sülalesine duydukları yüzyıllık hıncı yenerek, altmış yıldır bekleyen gazilik maaşlarının bağlanmasını cumhurbaşkanından istemek üzere cenazeye gelmişlerdi.

Saat on birden az önce, sırmalı üniformaları ve tuğlu miğferleriyle yerinden kıpırdamayan seçkin bir muhafız birliğinin zaptettiği, sıcaktan bunalmış haldeki çılgın kalabalıktan güçlü bir sevinç çığlığı yükseldi. Cumhurbaşkanı ile bakanları, parlamento komisyonları, yüksek adalet divanı, devlet konseyi, geleneksel siyasi partilerin üyeleriyle din adamları, banka, ticaret ve sanayi temsilcileri, jaketatayları ve silindir şapkalarıyla, ağırbaşlı ve vakur bir edayla telgraf ofisinin köşesinden görünmüşlerdi. Yaşlı ve hasta olan kabak kafalı, şişman ve bodur Cumhurbaşkanı, onu tanımadan iş başına getirmiş ve varlığına ancak şimdi gerçekten tanık olabilen kalabalığın şaşkın bakışları önünden geçmekteydi. Görevlerinin ağırlığı altında ezilen başpiskoposlarla, gürbüz göğüsleri nişanlarla kaplı subayların arasında yürüyen ulusun baştemsilçişinden katıksız bir kudret havası yayılıyordu.

Onların arkasından, hüzünlü yas tüllerinden oluşan vakur bir sıra halinde, ülkede yetiştirilmiş ve yetiştirilecek ne varsa hepsinin kraliçeleri geçiyordu. İlk kez dünyevi tantanalarından sıyrılmış bir halde, başlarında kâinat güzeli olmak üzere, lifli mango kraliçesi, sakızkabağı kraliçesi, yeşil muz kraliçesi, manyok kraliçesi, börülce kraliçesi, 426 kilometrelik iguana yumurtası dizisi kraliçesi

ve bu kroniği bitmez tükenmez hale getirmemek için adları anılmayan daha niceleri geçiyorlardı oradan.

Eflatun volanlı tabutunun içinde, sekiz bakır vidayla gerçeklerden ayrılmış bir halde yatan Hanım Ana ise, o sırada, formaldehidin ölümsüzlüğünü, kendi ihtişamının büyüklüğünün farkına varamayacak derecede massetmiş durumdaydı. Uykusuz geçen sıcak gecelerde konağının balkonunda hayalini kurmuş olduğu bütün o debdebe, çağının tüm simgelerinin onun anısına saygılarını sunduğu şanlı kırk sekiz saat içinde gerçekleşmiş oluyordu. Hezeyanları arasında, Vatikan'ın bahçeleri üzerinde ışıl ışıl bir arabaya binmiş olarak hayal etmiş olduğu Papa Hazretleri, palmiye yapraklarından örme yelpazesiyle sıcağa karşı koyarak, dünyanın bu en büyük cenaze törenini yüce huzurlarıyla onurlandırmaktaydı.

Bu kudret gösterisiyle gözleri kamaşmış haldeki halk güruhu, ünlülerin tartışmalarının anlaşmayla sonuçlanıp Hanım Ana'nın katafalkı, içlerinden en ünlü olanların omuzlarında sokağa çıkarıldığında, konağın çatı sırtında oluşan şiddetli kanat çırpmalarının farkına varmamıştı. Hiç kimse ne Macondo'nun sıcaktan kavrulan dar sokakları boyunca kortejin peşini bırakmayan Amerika kara akbabalarının gölgesini görmüş ne de ünlülerin geçişinde bu sokakların leş gibi kokan bir süprüntü tabakasıyla giderek örtüldüğünü fark etmişti. Hanım Ana'nın yeğenlerinin, evlatlıklarının, hizmetkârlarının ve tüm koruması altındakilerin, cenaze konaktan dışarı çıkar çıkmaz kapıları kapatıp evi paylaşmak üzere oda kapılarını söktükleri, döşemeleri kaldırdıkları, temelleri kazıp ortaya çıkardıkları da hiç kimsenin dikkatini çekmemişti. Bu defin töreninin patırtısı arasında hiç kimsenin gözünden kaçmayan tek şey, on dört günlük dualar, övgüler ve kasideler sona erdiği ve mezarın üstü kurşundan bir platformla kapatıldığında rahatlayan kalabalığın aldığı de-

rin bir nefes olmuştu. Orada bulunanlardan bazıları, yeni bir dönemin doğumuna tanıklık ettiklerini anlamalarına yetecek kadar ileri görüşlüydüler. Artık Papa Hazretleri, yeryüzündeki misyonu tamamlanmış olarak, ruhen ve bedenen gökyüzüne çıkabilir, Cumhurbaşkanı ülkeyi kendi ölçütüne uygun gördüğü biçimde yönetmeye koyulabilir, ülkede yetiştirilmiş ve yetiştirilecek her şeyin kraliçeleri evlenip mutlu olabilirler ve gebe kalıp pek çok çocuk doğurabilirler ve insanlar, Hanım Ana'mn uçsuz bucaksız topraklarında tentelerini bildikleri ve istedikleri biçimde kurabilirlerdi; çünkü bütün bunlara karşı çıkabilecek ve bunu yapmasına yetecek güce sahip olan tek kişi, kurşundan bir platformun altında çürümeye başlamıştı bile. O halde artık yapılması gereken tek şey, birinin çıkıp gelecek kuşaklara ibret olsun diye bu öyküyü anlatmak üzere kapının önüne bir tabure atması ve böylece bu dünyadaki inanmayanların hiçbirinin, Hanım Ana olayından habersiz kalmamalarıydı çünkü yarınki çarşamba günü çöpçüler gelip onun cenazesinin süprüntülerini yüzyıllar ve yüzyıllar boyu süpüreceklerdir.

Yüzyıllık Yalnızlık'*ı bin yılın en önemli kitaplarından biri sayılan Gabriel Garda Mârquez, büyülü gerçekçilik akımının en önemli yazarıdır.*

Gabriel Garda Mârquez'in 1962'de yayımlanan ve hayalî bir cenaze töreni temasını işleyen *Hanım Ana'nın Cenaze Töreni* adlı uzun öyküsü, Mârquez'in eserinin en belirleyici özellikleri ve büyülü gerçekçilik akımı açısından görkemli bir manifesto gibidir. Yine Macondo ve yöresinde, bize bildik gelen kişiler ve olaylarla örülü bir dizi öykü arasında unutulmaz bir gezinti niteliğindeki bu kitabında Mârquez, gerçeği bizlere daha iyi iletebilmek için, trajikomedi, mizah ve fantezi öğelerini ustalıkla bir arada dokuyarak kendi hayal dünyasının kapılarını okuyucuya açıyor.

Hanım Ana'nın ölümlü olduğu, Peder Antonio Isabel'in ileri yaşından gelen sezgilerinin dürtüsüyle sürekli uyarılmış olan bizzat Hanım Ana'nın ve kalabalık aile bireylerinin dışında, hiç kimsenin aklına gelmemişti. Ama o kendisinin, 100 yaşından fazla yaşayacağına güveniyordu, tıpkı 1875 Savaşı'nda Albay Aureliano Buendia'nın, çiftliğin mutfağında mevzilenmiş bir devriye koluna karşı koymuş olan ana tarafından büyükannesi gibi. Hanım Ana, bir federalist güruhunu açık bir atışmayla bizzat safdışı bırakma şansını Tanrı'nın kendisine nasip etmeyeceğini, ancak o yılın nişan ayında anlayabilmişti.

Kapak resmi: HENRI ROUSSEAU (GÜMRÜKÇÜ)

ISBN 978-975-510-389-1

9 789755 103891

11 TL
KDV DAHİL